

Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας

Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Παιδαγωγικό τμήμα

Διδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών

Προσεγγίσεων

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αντιλήψεις παιδαγωγών για τα έμφυλα στερεότυπα

Ο ρόλος της προσχολικής αγωγής

POST GRADUATE THESIS

Preschool teachers' views on gender stereotypes

The role of preschool education

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ/NAME OF STUDENTS

Ψωμάδη Μεσάδου Νίκη

Psomadi Mesadou Niki

ΟΝΟΜΑ ΕΙΣΗΓΗΤΗ/NAME OF THE SUPERVISOR

Παναγιωτακοπούλου Ιωάννα Σταματίνα

Panagiotakopoulou Ioanna Stamatina

ΑΙΓΑΛΕΩ/ΑΙΓΑΛΕΟ 2022

Faculty of Health and Caring Professions
Department of Biomedical Sciences
Faculty of Administrative, Financial and Social Sciences
Department of Early Childhood Education and Care

Department of Pedagogy

Inter-Institutional Post Graduate Program
Pedagogy through innovative Technologies and Biomedical approaches

POST GRADUATE THESIS

Preschool teachers' views on gender stereotypes

The role of preschool education

PSOMADI MESADOU NIKI

20123

mscedt20123@uniwa.gr

FIRST SUPERVISOR

PANAGIOTAKOPOULOU IOANNA STAMATINA

SECOND SUPERVISOR

PANAGAKOS IOANNIS

AIGALEO 2022

Επιτροπή εξέτασης

Ημερομηνία εξέτασης: 15/07/2022

	Ονόματα εξεταστών	Υπογραφή
1 ^{ος} Εξεταστής	Παναγιωτακοπούλου Ιωάννα Σταματίνα	
2 ^{ος} Εξεταστής	Παναγάκος Ιωάννης	

Δήλωση συγγραφέα μεταπτυχιακής εργασίας

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Νίκη Ψωμάδη Μεσάδου του Νικολάου, με αριθμό μητρώου 20123, φοιτήτρια του Διϊδρυματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων των Τμημάτων Βιοϊατρικών Επιστημών/ Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία/Παιδαγωγική τμήμα των Σχολών Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας/Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής και της Ανώτατης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Η Δηλούσα

Περίληψη

Εισαγωγή: Είναι γνωστό πως οι στερεοτυπικές αντιλήψεις που αφορούν το φύλο επηρεάζουν την ζωή του ατόμου πολύπλευρα, προκαλώντας αρνητικό αντίκτυπο. Τα έμφυλα στερεότυπα μπορούν να εντοπιστούν παντού, στην οικογένεια, την κοινωνία και το σχολικό περιβάλλον και το άτομο έρχεται σε επαφή με αυτά από πρώιμη ηλικία. Καθώς η διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου ξεκινά να συντελείται κατά την προσχολική ηλικία, ο ρόλος της προσχολικής αγωγής αποδεικνύεται πολύτιμος στην διαμόρφωση στάσεων, αντιλήψεων και συμπεριφορών μέσω της παρατήρησης και της μίμησης. Η προσχολική αγωγή επομένως μπορεί να γίνει χώρος αναπαραγωγής των έμφυλων στερεοτύπων ή να γίνει αρωγός στην προσπάθεια καταπολέμησής τους.

Σκοπός: Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι, να καταγράψει τις απόψεις των παιδαγωγών προσχολικής αγωγής σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα και να διαπιστώσει τον ρόλο που διαδραματίζει η προσχολική αγωγή στην αναπαραγωγή τους, καθώς και το αν μπορεί να συμβάλει στην άρση τους.

Μέθοδος: Ως μέθοδος χρησιμοποιήθηκε η ποσοτική έρευνα με την δημιουργία και διανομή ερωτηματολογίου με τον παραπάνω σκοπό και τα αντίστοιχα ερευνητικά ερωτήματα. Η στατιστική ανάλυση των δεδομένων του ερωτηματολογίου έγινε με το πρόγραμμα SPSS.

Αποτελέσματα: Ο πληθυσμός που συμμετείχε στην έρευνα ήταν 119 παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν δείχνουν πως το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδαγωγών, δεν παρουσιάζει στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικές με το φύλο και δεν εφαρμόζει πρακτικές που προωθούν την έμφυλη διχοτόμηση. Αντίθετα το μεγαλύτερο ποσοστό της έρευνας ήταν ευαισθητοποιημένο αναφορικά με τα ζητήματα φύλου και είχε παρακολουθήσει σχετικά μαθήματα, ενώ ήταν πρόθυμο για περαιτέρω επιμόρφωση σχετική με το θέμα. Τέλος από τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψε πως το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδαγωγών, εφαρμόζει πρακτικές που προωθούν την ισότητα μεταξύ των δυο φύλων και εξαλείφουν τον έμφυλο διαχωρισμό και τα στερεότυπα.

Συμπεράσματα: Από τα αποτελέσματα της έρευνας συμπεραίνεται πως οι παιδαγωγοί της προσχολικής αγωγής είναι ο πυρήνας της. Η ενημέρωσή τους και η επιμόρφωση σχετικά με τα ζητήματα φύλου έχει ως επακόλουθο τις καλές πρακτικές και την εμφύσηση της

ισότητας των δύο φύλων, στα παιδιά. Οι αντιλήψεις και οι πρακτικές των παιδαγωγών μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων και την άρση της έμφυλης διχοτόμησης των φύλων που είναι επιτακτική στις σύγχρονες κοινωνίες.

Λέξεις κλειδιά: φύλο, έμφυλα στερεότυπα, έμφυλοι ρόλοι, έμφυλος διαχωρισμός

Abstract

Introduction: It is well known that stereotypical beliefs concerning gender have a huge impact in multiple areas of people's lives. Gender stereotypes can be detected in all social environments, inside one's family and schools and people come across them in a very early stage in life. Since a person's personality starts forming from a very early age, preschool education has great value in building and shaping views, beliefs, behaviors and attitudes. In that way, preschool education can become a place where gender stereotypes are produced or abolished.

Purpose: The purpose of this study is to detect preschool teachers' views on gender stereotypes and the effects of preschool education on generating or diminishing them.

Method: For this current study the method of quantitative research was picked by forming and handing out a questionnaire, made for the purposes of the study. Then the results were analyzed with the SPSS program.

Results: The sample of the study was 119 female preschool teachers. The results that came up, detected that the highest percentage of the preschool teacher did not have stereotypical gender views and does not use practices that generate gender stereotypes. The research also established that a big part of the preschool teacher was informed about gender matters with the form of courses and was willing to know more. Conclusively the study showed that the biggest percentage of preschool teachers utilized practices that promote equality between genders, resulting in less gender discrimination and stereotypes.

Discussion: From the results of this current study, it eventuates that preschool teacher are the core of preschool education. The more sensitive and informed about gender issues they are, the more they will promote equality in the classroom. Preschool educators' views and practices can help eliminate gender stereotypes and discrimination in societies that are in need.

Key words: gender, gender roles, gender stereotypes, gender discrimination

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	v
Abstract	vii
Κεφάλαιο 1. Η έννοια του φύλου	3
1.1 Το βιολογικό φύλο.....	3
1.2 Το κοινωνικό φύλο.....	4
1.3 Η διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας	5
1.4 Ο διαχωρισμός των φύλων και οι διαφορές τους	7
Κεφάλαιο 2. Τα έμφυλα στερεότυπα.....	10
2.1 Ορισμός των έμφυλων στερεοτύπων	10
2.2 Παράγοντες ανάπτυξης των έμφυλων στερεοτύπων	12
2.3 Πρακτικές ανάπτυξης των έμφυλων στερεοτύπων	15
Κεφάλαιο 3. Το φύλο στην εκπαίδευση	18
3.1 Το φύλο στην εκπαίδευση και στο σχολείο	18
3.2 Ο ρόλος της προσχολικής αγωγής στην διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας	20
3.3 Τα έμφυλα στερεότυπα στον χώρο του σχολείου	21
3.4 Εκπαιδευτικοί και έμφυλα στερεότυπα στο σχολείο	22
3.5 Πρακτικές της προσχολικής αγωγής με σκοπό την άρση των έμφυλων στερεοτύπων.....	23
Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία έρευνας.....	25
4.1 Σκοπός της έρευνας.....	25
4.2 Διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων	25
4.3 Ερευνητικό εργαλείο	25
4.4 Θεματικές ενότητες ερευνητικού εργαλείου.....	26
4.5 Δείγμα της έρευνας και δειγματοληψία.....	26
4.6 Μεθοδολογία ανάλυσης δεδομένων.....	26
4.7 Δεοντολογία έρευνας.....	27
Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα	29
5.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά.....	29
5.2 Αντιλήψεις Παιδαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα.....	35
5.3 Τα έμφυλα στερεότυπα στο Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό	52

5.4 Ο ρόλος της Προσχολικής Αγωγής στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων	59
5.5 1ο ερευνητικό ερώτημα	66
5.6 2ο ερευνητικό ερώτημα	66
5.7 3ο ερευνητικό ερώτημα	67
5.8 4ο ερευνητικό ερώτημα	67
5.5 5ο ερευνητικό ερώτημα	68
5.10 6ο ερευνητικό ερώτημα	68
Κεφάλαιο 6. Συζήτηση-Συμπεράσματα.....	70
6.1 Συζήτηση.....	70
6.2 Περιορισμοί έρευνας.....	72
6.3 Προτάσεις.....	72
6.4 Συμπεράσματα.....	73
Αναφορές.....	75
Ξενόγλωσσες αναφορές.....	75
Ελληνικές αναφορές.....	78
Παράρτημα.....	80
Ερωτηματολόγιο.....	80

Πρόλογος

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται έντονο ενδιαφέρον σχετικά με την διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας, την διχοτόμηση των φύλων και τα έμφυλα στερεότυπα. Τα θέματα αυτά έχουν αποτελέσει αντικείμενα έρευνας σε πολλά επιστημονικά πεδία, όπως αυτά της ανθρωπολογίας, της κοινωνιολογίας, της πολιτικής επιστήμης, της βιολογίας και της ψυχολογίας. Στις περισσότερες κοινωνίες ο βασικός διαχωρισμός των φύλων αφορά τους άντρες και τις γυναίκες (Carlson, 2010).

Από πρώιμη ηλικία, μέσα από την αλληλεπίδραση με το οικογενειακό, το σχολικό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, τα παιδιά λαμβάνουν μηνύματα σχετικά με τους ρόλους του φύλου τους και στην συνέχεια ανταποκρίνονται ακολούθως, στις κοινωνικές προδιαγραφές, παραδοχές και προσδοκίες που σχετίζονται με αυτό (Μαραγκουδάκη, 2003). Οι ρόλοι και τα χαρακτηριστικά του κάθε φύλου, είναι κοινωνικά προκαθορισμένα και παρατηρείται πως οι κοινωνικές προσδοκίες για το φύλο ξεκινούν από την στιγμή της σύλληψης και την εμβρυική ζωή και συνεχίζονται σε όλη την διάρκεια και το φάσμα της ζωής του ατόμου. Έτσι, πολύ συχνά και τα δύο φύλα νιώθουν παγιδευμένα μέσα σε προκαθορισμένες νόρμες και τρόπους δράσης και συμπεριφοράς, ορισμένες από κοινωνικές διαστάσεις.

Οι προκαταλήψεις και οι γενικεύσεις σχετικά με τα χαρακτηριστικά και τα γνωρίσματα των ρόλων στους οποίους πρέπει να ανταποκρίνονται οι άντρες και οι γυναίκες αποτελούν τα έμφυλα στερεότυπα. Τα στερεότυπα αυτά, είναι πηγή βαθιά ριζωμένων αντιλήψεων, αξιών, κανόνων, προκαταλήψεων και συμπεριφορών που συνθέτουν ένα κοινωνικό κληροδότημα. Τα έμφυλα αυτά στερεότυπα περιορίζουν την ανάπτυξη και την καλλιέργεια των κλίσεων, των φυσικών ενδιαφερόντων και των ικανοτήτων των παιδιών καθώς και την εκπαιδευτική, την ακαδημαϊκή και την μετέπειτα επαγγελματική τους πορεία ως ενήλικες, ενώ ταυτόχρονα παρεμβαίνουν σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής τους, στις εμπειρίες και τις ευκαιρίες που τους δίνονται. Παράλληλα, σύμφωνα με τον παγκόσμιο οργανισμό υγείας, οι άκαμπτοι έμφυλοι ρόλοι που προκύπτουν μέσω της αναπαραγωγής των έμφυλων στερεοτύπων, μπορούν ακόμη, να επιδρούν αρνητικά στην ψυχική και σωματική υγεία του ατόμου (WHO, 2019).

Οι αντιλήψεις αυτές και οι προσδοκίες που έχει η κοινωνία και οι ενήλικες για το φύλο του παιδιού, δομούν ένα πλέγμα στερεοτύπων και προκαταλήψεων που ξεκινά στο

οικογενειακό περιβάλλον και αναπαράγεται στο σχολικό (Γκασούκα, 2004). Η διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας στο περιβάλλον του σχολείου διαμορφώνεται μέσα από άτυπες και τυπικές διαδικασίες όπως είναι το αναλυτικό πρόγραμμα καθώς και οι προσδοκίες και οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών και οι σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ των προσώπων της σχολικής τάξης (Φρόση, 2010). Γίνεται λοιπόν κατανοητό πως τα κέντρα προσχολικής αγωγής τα οποία είναι ο αμέσως επόμενος φορέας κοινωνικοποίησης μετά την οικογένεια, συμβάλουν σε μεγάλο βαθμό στην διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας καθώς και στην αυτοαντίληψη, και την υιοθέτηση στάσεων και αντιλήψεων σχετικά με το φύλο από τα μικρά παιδιά.

Καθίσταται λοιπόν εμφανές πως θα ήταν εξαιρετικά ωφέλιμο και ουσιαστικής σημασίας να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των παιδαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα καθώς και ο τρόπος με τον οποίο η προσχολική αγωγή συντελεί στην διατήρηση και συνέχιση των συγκεκριμένων στερεοτύπων ή κατά πόσο μπορεί να αποτελέσει εργαλείο για την άρση τους και για την εμφύσηση ενός διαφορετικού τρόπου σκέψης και αντίληψης του εαυτού, για τα μικρά παιδιά.

Στο πρώτο μέρος αυτής της διπλωματικής εργασίας θα παρουσιαστεί το θεωρητικό κομμάτι που σχετίζεται με τα ζητήματα φύλου. Θα ορισθούν οι έννοιες που ταυτίζονται με αυτό όπως είναι το βιολογικό και το κοινωνικό φύλο, η έμφυλη ταυτότητα και οι έμφυλοι ρόλοι. Στην συνέχεια θα ορισθούν τα έμφυλα στερεότυπα και θα ορισθούν οι παράγοντες και οι πρακτικές που συντελούν στην ανάπτυξη τους. Έπειτα θα παρουσιαστεί η έννοια του φύλου μέσα στην εκπαίδευση, ο ρόλος και οι πρακτικές των εκπαιδευτικών που έχουν ως αποτέλεσμα την αναπαραγωγή και ανάπτυξη των έμφυλων στερεοτύπων. Τέλος θα αναφερθεί και ο ρόλος της προσχολικής αγωγής στην δημιουργία τέτοιων στερεοτύπων, καθώς και πρακτικές που συμβάλουν στην άρση τους.

Στο δεύτερο ερευνητικό κομμάτι της εργασίας, θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της ποσοτικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε για τους σκοπούς της παρούσας διπλωματικής εργασίας με στόχο, να ανιχνευθούν οι αντιλήψεις των παιδαγωγών προσχολικής αγωγής σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα και να προσδιοριστεί ο ρόλος που παίζει η προσχολική αγωγή στην αναπαραγωγή η στην εξάλειψη αυτών.

Κεφάλαιο 1. Η έννοια του φύλου

Στην ενότητα αυτή θα παρουσιασθούν οι ορισμοί του βιολογικού φύλου και του κοινωνικού φύλου, έννοιες που συχνά συγχέονται, αλλά στην πραγματικότητα έχουν διαφορετική σημασία. Επιπλέον θα αναφερθεί και αναλυθεί συνοπτικά και η ανάπτυξη της έμφυλης ταυτότητας του ατόμου, καθώς θα παρουσιαστούν και οι διαφορές των δύο φύλων (αρσενικού και θηλυκού).

1.1 Το βιολογικό φύλο

Το βιολογικό φύλο ως έννοια, αναφέρεται στην βιολογική κατηγορία του άνδρα ή της γυναίκας και καθορίζεται από την φύση με βάση ιατρικούς και γενετικούς παράγοντες, καθώς αφορά την γενετήσια ταυτότητα του ατόμου και καθορίζει τον ρόλο που παίζει το άτομο στην αναπαραγωγή (Brown & Jewell, 2014). Τέτοιοι παράγοντες μπορεί να είναι οι ορμόνες, τα χρωμοσώματα, και η βιολογική μορφολογία των γενετικών οργάνων. Το βιολογικό φύλο θα μπορούσε να θεωρηθεί και ως μια αναγνωριστική «ετικέτα» που δίνεται στους ανθρώπους κατά τη γέννηση καθώς αυτό αναγράφεται συνήθως στα πιστοποιητικά γέννησης των ανθρώπων. Το βιολογικό φύλο αφορά μόνο τα βιολογικά χαρακτηριστικά και μπορεί να αναφερθεί και μόνο ως «φύλο»

Τα βιολογικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν τα φύλα χωρίζονται σε πρωτογενή και δευτερογενή. Τα πρωτογενή χαρακτηριστικά του φύλου είναι τα γεννητικά όργανα και τα όργανα που σχετίζονται με την αναπαραγωγή. Δευτερογενή χαρακτηριστικά του φύλου είναι τα σημεία του σώματος που διαφέρουν μεταξύ αρσενικού και θηλυκού, τα οποία δεν συνδέονται άμεσα με την αναπαραγωγή. Τα δευτερογενή χαρακτηριστικά του φύλου, γίνονται πιο εμφανή κατά την ήβη, όταν οι άνδρες αναπτύσσουν περισσότερους μύες και βαθύτερη φωνή και παρουσιάζουν μεγαλύτερη τριχοφυΐα και ύψος, ενώ οι γυναίκες σχηματίζουν περισσότερο λιπώδη ιστό και φαρδύτερη λεκάνη και αναπτύσσουν μεγαλύτερο στήθος (Henslin, 2012).

Γίνεται λοιπόν κατανοητό πως το βιολογικό φύλο μπορεί να κατηγοριοποιήσει τους ανθρώπους σε δύο ευρύτερες κατηγορίες, θηλυκά (γυναίκες) και αρσενικά (άνδρες). Όταν γίνεται αναφορά για διάκριση μεταξύ γυναικών και ανδρών, γίνεται κυρίως αναφορά στο βιολογικό φύλο (Μαλτέζου & Κουλαουτζίδης, 2020).

1.2 Το κοινωνικό φύλο

Το κοινωνικό φύλο διαφέρει από το βιολογικό φύλο, καθώς δεν έχει αποκλειστική εξάρτηση από τα βιολογικά χαρακτηριστικά. Σαν έννοια, το κοινωνικό φύλο είναι πολύ πιο περίπλοκο και ρευστό σε σχέση με το βιολογικό φύλο. Ναι μεν αναφέρεται στο αρσενικό και το θηλυκό (όπως και το βιολογικό φύλο), αλλά αντί να ασχολείται με τα μέρη του σώματος και την γενετική μορφολογία των ανθρώπων, ασχολείται περισσότερο με τον τρόπο κατά τον οποίο ενεργεί ένα άτομο, εξαιτίας του φύλου του. Το κοινωνικό φύλο χαρακτηρίζεται και σαν γένος και αφορά την κοινωνική και πολιτισμική διαφοροποίηση ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες. Αποτελεί μια κοινωνική κατασκευή την οποία επινόησε και η χρησιμοποιεί η κοινωνία προκειμένου να κατανοήσει και να διαχειριστεί την ύπαρξη δύο διαφορετικών φύλων. Με την αποδοχή της έννοιας του κοινωνικού φύλου, γίνεται αποδεκτή η διάζευξη της βιολογικής και κοινωνικής ταυτότητας ενός ατόμου (Tolland & Evans, 2019).

Το κοινωνικό φύλο αναφέρεται στον τρόπο, κατά τον οποίο οι διάφορες κοινωνίες και πολιτισμοί ανά την υφήλιο, καθορίζουν και διαχειρίζονται την έννοια του βιολογικού φύλου. Ουσιαστικά, το κοινωνικό φύλο αναφέρεται στους ιστορικά καθορισμένους ρόλους των ανδρών και των γυναικών, και στον τρόπο κατά τον οποίο η εκάστοτε κοινωνία και πολιτισμός, ανάλογα και με την χρονική εποχή, προσδοκά να συμπεριφέρονται, να δρουν και να σκέφτονται το θηλυκό και το αρσενικό φύλο (Phillips, 2005). Άλλωστε, κάθε πολιτισμός ανά την υφήλιο αναμένει συγκεκριμένα πρότυπα, ως προς τον τρόπο που ενεργούν τα άτομα, ανάλογα με το φύλο τους. Επίσης, απαιτεί, κάθε άτομο να συμπεριφέρεται με συγκεκριμένο τρόπο, ανάλογα με τις κοινωνικές προσαγές του βιολογικού του φύλου. Το κοινωνικό φύλο αναφέρεται επίσης και στον τρόπο κατά τον οποίο οι άνθρωποι αναγνωρίζουν τη σεξουαλική τους ταυτότητα.

Περαιτέρω, η έννοια του κοινωνικού φύλου αναφέρεται στο γεγονός ότι οι κοινωνίες θεωρούν τις γυναίκες πιο συναισθηματικές, πιο ευαίσθητές και πιο εκφραστικές, σε σχέση με τους άνδρες (θηλυκότητα), ενώ τους άνδρες ως σκληρά και δυνατά άτομα (αρρενωπότητα) και αναμένουν από τα άτομα του θηλυκού και ανδρικού βιολογικού φύλου να συμπεριφερθούν αντιστοίχως. Οι όροι της θηλυκότητας και της αρρενωπότητας είναι άμεσα συνδεδεμένοι με την έννοια του κοινωνικού φύλου (Brown & Jewell, 2014). Οι έμφυλοι ρόλοι που προστάζει το κοινωνικό φύλο στους άνδρες και τις γυναίκες επηρεάζουν ένα πλήθος συμπεριφορών και επιλογών σε όλο το φάσμα της ανθρώπινης ζωής

από τον τρόπο ψυχαγωγίας και άθλησης μέχρι την βαθμίδα και το είδος των σπουδών, την ακαδημαϊκή και την επαγγελματική πορεία, καθώς και τον τρόπο που συνάπτουν σχέσεις και δημιουργούν οικογένειες.

Συνεχίζοντας, όσον αφορά στα παιδιά, η υιοθέτηση των ρόλων που προστάζει το κοινωνικό φύλο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη τους. Η πληθώρα των πληροφοριών σε σχέση με το κοινωνικό φύλο, που δέχεται το άτομο κατά την κοινωνική αλληλεπίδραση μέσα από δραστηριότητες της καθημερινής ζωής είναι από τις πρώτες κοινωνικές γνώσεις που αποκτά ένα παιδί (DiDonato, Martin, & England, 2013) συντελώντας έτσι στην ανάληψη έμφυλων ρόλων που επιτάσσει το κοινωνικό φύλο. Τα παιδιά λοιπόν εκπαιδεύονται κοινωνικά στην εκμάθηση και υιοθέτηση έμφυλων ρόλων. Σημαντικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία παίζουν η οικογένεια, το σχολείο και οι χώροι κοινωνικοποίησης.

Πλέον, στις σύγχρονες ανεπτυγμένες δυτικές κοινωνίες, τα παραδοσιακά έμφυλα πρότυπα του κοινωνικού φύλου βάση των οποίων ένα άτομο πρέπει να συμπεριφέρεται δεν ακολουθούνται τόσο τυπικά, καθώς η συζήτηση για την έμφυλη ταυτότητα και τα στερεότυπα έχει έρθει στο προσκήνιο εξαιτίας των επιπτώσεων στην σύγχρονη ζωή και τα έμφυλα ζητήματα έχουν λάβει μεγάλη προσοχή από πολλούς επιστημονικούς κλάδους όπως της κοινωνιολογίας και της ψυχολογίας (Martin, et al., 2010). Τα άτομα δεν είναι πλέον υποχρεωμένα να κάνουν συγκεκριμένες ενέργειες βάση του βιολογικού τους φύλου. Κάτι αντίστοιχο δεν ισχύει σε αναπτυσσόμενες χώρες (Μούστου, 2020).

1.3 Η διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας

Η έμφυλη ταυτότητα αναφέρεται στον εσωτερικό και προσωπικό τρόπο με τον οποίο το φύλο γίνεται αντιληπτό από τα άτομα και αποτελεί την αντίληψη του ατόμου για το φύλο του, ενώ εκφράζει και την κατανόηση που έχουν οι άνθρωποι για τον εαυτό τους. Ο τρόπος με τον οποίο το άτομο αντιλαμβάνεται το φύλο του μπορεί να συμπίπτει με το βιολογικό φύλο αλλά δεν είναι απαραίτητο. Ως έμφυλη ταυτότητα ορίζεται «το σύνολο των στοιχείων που προσδίδουν στο άτομο την αίσθηση και την αντίληψη ότι ανήκει σε μια συγκεκριμένη κατηγορία φύλου, με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, συμπεριφορές, συναισθήματα και ρόλους (Carlson, 2010).

Η έμφυλη ταυτότητα εκφράζεται μέσα από την προσωπική εμφάνιση, τη συμπεριφορά ή ακόμη και τα ρούχα του ατόμου. Ναι μεν τα περισσότερα άτομα αισθάνονται ότι είναι είτε άνδρες είτε γυναίκες, δηλαδή ότι βιολογικά είναι είτε αρσενικά είτε θηλυκά,

ωστόσο, υπάρχουν και άνθρωποι που δεν αισθάνονται έτσι, δηλαδή δεν εντάσσουν τον εαυτό τους είτε στο θηλυκό είτε στο αρσενικό φύλο. Ακόμη υπάρχουν και άτομα, στα οποία το βιολογικό τους φύλο και η έμφυλη ταυτότητα τους είναι αντίθετα. Δηλαδή, μπορεί ένα άτομο στο πιστοποιητικό γέννησης του να αναφέρεται ως αρσενικό, αλλά εκείνο να αισθάνεται και να συμπεριφέρεται ως γυναίκα (ως θηλυκό βιολογικό φύλο) (Wood & Eagly, 2015)

Ακολουθως, η έμφυλη ταυτότητα διαμορφώνεται από την πρώιμη παιδική ηλικία, και είναι ιδιαίτερη σημαντική. Η διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας είναι προϊόν κοινωνικής διαντίδρασης και αλληλεπίδρασης. Επιπλέον, στη διαμόρφωση αυτής της ταυτότητας ψυχοκοινωνικοί παράγοντες (χαρακτηριστικά του παιδιού και των γονέων) και βιολογικοί παράγοντες (επιδράσεις της προγεννητικής έκθεσης στις γονιδιακές ορμόνες και ο ρόλος της γενετικής) παίζουν καθοριστικό ρόλο. Για τα παιδιά, η ανάπτυξη της έμφυλης ταυτότητας αποτελεί μια φυσιολογική διαδικασία. Όμως, σε αυτό το στάδιο, για τη σωστή ανάπτυξη της ταυτότητας, τα παιδιά χρειάζονται υποστήριξη, αγάπη και φροντίδα τόσο από την οικογένεια τους, όσο και από το σχολείο και την κοινωνία, καθώς το άτομο διαμορφώνει την έμφυλη ταυτότητα του, μέσα από τον τρόπο που το αντιμετωπίζουν οι άλλοι και τις προσδοκίες τους για τον ρόλο που επιτελεί ανάλογα με το βιολογικό του φύλο.

Όσον αφορά τη διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας στα παιδιά, αυτή γίνεται σε στάδια. Γύρω στην ηλικία των δύο ετών, τα παιδιά συνειδητοποιούν τις βιολογικές, σωματικές διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών (αρσενικό και θηλυκό φύλο). Γύρω στα τρία χρόνια τους, τα περισσότερα παιδιά μπορούν εύκολα να χαρακτηρίσουν τον εαυτό τους είτε ως αγόρι είτε ως κορίτσι και έχουν αρχίσει να αποκτούν μια αίσθηση της έμφυλης ταυτότητας τους. Σε αυτές τις ηλικίες, είναι εμφανείς οι διαφορές μεταξύ των αγοριών και των κοριτσιών, στην επιλογή και τον τρόπο παιχνιδιού καθώς και στον τρόπο έκφρασης και συμπεριφοράς (Lightfoot, Cole, & Cole, 2014). Η αίσθηση αυτή της έμφυλης ταυτότητας γίνεται πιο έντονη με την ανάπτυξη των παιδιών και την πάροδο των χρόνων. Μέχρι την ηλικία των έξι, συνήθως τα παιδιά περνούν το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου τους με άτομα του ίδιου βιολογικού και συνήθως προτιμούν και επιλέγουν αθλήματα και άλλες δραστηριότητες, που αναμένεται κοινωνικά να τους αρέσουν ανάλογα με το βιολογικό τους φύλο.

Επιπρόσθετα, σε εκείνη την ηλικία, τα παιδιά μαθαίνουν τη συμπεριφορά των ρόλων του φύλου, δηλαδή μαθαίνουν τα έμφυλα στερεότυπα και τους ρόλους που αυτά προστάζουν για τα αγόρια και τα κορίτσια. Τα παιδιά εκφράζουν την έμφυλη ταυτότητα τους μέσα από εμφανισιακά χαρακτηριστικά, με τα ρούχα και το χτένισμα τους, με το όνομα που προτιμούν να τα φωνάζουν, με την συμπεριφορά τους, την ευγένεια τους, τις σωματικές χειρονομίες και τις μη λεκτικές ενέργειες τους (Berk, 2015).

Σε αυτή την ηλικία, η συμπεριφορά των γονέων και το πρότυπο των ίδιων παίζει σημαντικό ρόλο. Οι γονείς μπορούν να βεβαιωθούν ότι το περιβάλλον του παιδιού τους, ενισχύει τη διαφορετικότητα στους ρόλους των φύλων, την αποδέχεται και ενθαρρύνει την προσωπική έκφραση. Είναι σημαντικό οι γονείς να μην καθοδηγούν τα παιδιά τους και να μην προσδιορίζουν έναν συγκεκριμένο τρόπο έκφρασης της έμφυλης ταυτότητας που σχετίζεται με το βιολογικό φύλο του παιδιού, ενώ είναι σαφές πως η διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας επηρεάζεται και από τους ανθρώπους που έχουν τα παιδιά στην ζωή τους (Rafferty, 2018). Επομένως ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δίνεται και στο ευρύτερο κοινωνικό και συγγενικό περιβάλλον καθώς και στο εκπαιδευτικό, προκειμένου να διασφαλιστεί η ανεπηρέαστη διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας από τα έμφυλα στερεότυπα.

Ολοκληρώνοντας, στη διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας κρίσιμο ρόλο παίζει η περίοδος της εφηβείας ενός ατόμου, καθώς κατά την εφηβεία φαίνεται πως αυτή, οριστικοποιείται σε ένα πιο σταθερό σχήμα (Μπούνα, 2019). Σε κάθε περίπτωση, το κοινωνικό περιβάλλον ενός ατόμου παίζει και αυτό καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας του (Steenma, 2013). Τέλος αξίζει να αναφερθεί, πως καθώς η έμφυλη ταυτότητα επηρεάζεται από τις επικρατούσες κοινωνικές συνθήκες, μπορεί να μεταβάλλεται και να δομείται διαφορετικά σε σχέση με τις διαφορετικές χρονικές και κοινωνικές συγκυρίες.

1.4 Ο διαχωρισμός των φύλων και οι διαφορές τους

Είναι προφανές, πως τα δύο φύλα διαφέρουν μεταξύ τους, αρχικά βιολογικά και έπειτα εμφανισιακά και με τις συμπεριφορές τους και τις στάσεις τους. Πρωτεύοντα ρόλο σε αυτές τις διαφορές παίζουν η Βιολογία αρχικά στον καθορισμό του βιολογικού φύλου και έπειτα η κοινωνία καθώς μέσω της κοινωνικοποίησης διαμορφώνεται η έμφυλη ταυτότητα και καθορίζεται το κοινωνικό φύλο.

Κατά την διαδικασία της αναπαραγωγής το βιολογικό φύλο του εμβρύου καθορίζεται από τα χρωμοσώματα. Το ωάριο της γυναίκας έχει ένα χρωμόσωμα Χ. Αν το σπερματοζωάριο που γονιμοποιήσει το ωάριο έχει χρωμόσωμα Χ τότε το βιολογικό φύλο του εμβρύου θα είναι κορίτσι, ενώ αν το σπερματοζωάριο έχει το χρωμόσωμα Υ, τότε θα είναι αγόρι. Οι βιολογικές διαστάσεις του φύλου, αφορούν και τις σωματικές διαφορές που διαχωρίζουν και διακρίνουν τον άνδρα από την γυναίκα, καθώς και καθορίζουν τον ρόλο των δύο φύλων στην αναπαραγωγή και τον σχηματισμό οικογένειας (Henslin, 2012).

Λιγότερο ξεκάθαρος είναι ο ρόλος που διαδραματίζουν οι βιολογικοί παράγοντες στις διαφορές που παρουσιάζουν τα δύο φύλα στον τρόπο συμπεριφοράς τους. Παλιότερες έρευνες της δεκαετίας του 1970 υποστήριζαν πώς υπάρχουν τέσσερις βασικές παγιωμένες διαφορές ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια. Τα κορίτσια παρουσίαζαν ανώτερες λεκτικές ικανότητες, ενώ τα αγόρια είχαν αναπτύξει ανώτερες οπτικό-χωρικές και μαθηματικές δεξιότητες, ενώ επίσης εμφάνιζαν και μεγαλύτερα επίπεδα επιθετικότητας από τα κορίτσια (Maccoby & Jacklin, 1974). Στα πιο πρόσφατα χρόνια έχει αποδειχτεί ότι οι διαφορές στις ικανότητες και δεξιότητες μεταξύ των δύο φύλων είναι αμελητέες σε σχέση με τις πτυχές της επικοινωνίας, της λογικής, της ικανοποίησης, της ευτυχίας και της αυτοεκτίμησης, καθώς και στις ικανότητες ανάγνωσης και μαθηματικών. Οι όποιες σημαντικές διαφορές εντοπίστηκαν στις συναρμοστικές ικανότητες, καθώς οι άντρες πλεονεκτούν λόγω σωματικής κατασκευής, μυϊκής μάζας, μεγέθους οστών και δύναμης. Επίσης σημαντικές διαφορές καταγράφηκαν και σε ορισμένες πτυχές της σεξουαλικότητας, καθώς οι άντρες βλέπουν πιο θετικά από τις γυναίκες τις περιστασιακές σεξουαλικές επαφές. Ήπιου βαθμού διαφορές βρέθηκαν και στην εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς, καθώς τα αγόρια και οι άντρες έχουν πιο πολλές πιθανότητες να εμπλακούν σε πράξεις σωματικής επίθεσης (Hyde, 2005).

Παρατηρείται λοιπόν μια ελαττωμένη συμμετοχή της βιολογίας όσων αφορά τις διαφορές στην συμπεριφορά, τις στάσεις και τις πεποιθήσεις ανάμεσα στα δύο φύλα, ενώ είναι σαφές πως απαιτείται περισσότερη διερεύνηση πάνω στο θέμα.

Στην κοινωνική διάσταση των διαφορών ανάμεσα στα δύο φύλα, αυτές συνήθως αποδίδονται στην ανατροφή και τις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες οι οποίες επηρεάζονται από τις χρονικές και γεωγραφικές συγκυρίες και τις κοινωνικές δομές. Ανάλογα με τις ισχύουσες κοινωνικές νόρμες κάθε φορά, οι άντρες και οι γυναίκες στην πλειονότητα τους αναπτύσσουν τα χαρακτηριστικά και υιοθετούν τις ανάλογες συμπεριφορές που

προστάζουν οι ρόλοι του φύλου τους, καθώς οι κοινωνίες υποδεικνύουν τους έμφυλους ρόλους, οι οποίοι αποτελούν ζητήματα κοινωνικού ορισμού και σχετίζονται με κοινωνικά κατασκευασμένα νοήματα (Hughes & Kroehler, 2014).

Μέσα στην πάροδο των χρόνων έχουν παγιωθεί στάσεις και χαρακτηριστικά που αντιστοιχούν στο κάθε φύλο, τα οποία καθορίζονται όπως προαναφέραμε στους έμφυλους ρόλους και καθορίζουν και διέπουν όλες τις εκφάνσεις της προσωπικής, κοινωνικής και επαγγελματικής ζωής ενώ παράλληλα προωθούν τις διαφορές μεταξύ των δυο φύλων, τις ανισότητες και τον έμφυλο διαχωρισμό.

Κεφάλαιο 2. Τα έμφυλα στερεότυπα

Στο προηγούμενο κεφάλαιο έγινε αναφορά στην έννοια του φύλου, στο βιολογικό και στο κοινωνικό φύλο, στην διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας, αλλά και στον διαχωρισμό μεταξύ των φύλων και στις διαφορές αυτών. Σε αυτό το κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στα έμφυλα στερεότυπα. Θα παρουσιαστεί αρχικά ο ορισμός των έμφυλων στερεοτύπων και στη συνέχεια, θα γίνει αναφορά στους παράγοντες και στις πρακτικές ανάπτυξης τους.

2.1 Ορισμός των έμφυλων στερεοτύπων

Αρχικά, πριν γίνει ανάλυση της έννοιας των έμφυλων στερεοτύπων, θα πρέπει να διευκρινιστεί η γενική έννοια του όρου στερεότυπο. Ως στερεότυπο θεωρείται μια καθορισμένη, και γενικευμένη πεποίθηση και ιδέα που έχουν οι άνθρωποι για το πως είναι κάποιος ή κάτι, μόνο και μόνο επειδή ανήκει σε μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, φύλο, κοινωνική τάξη κ.α. (McLeod, 2017). Μέσω των στερεοτύπων, οι άνθρωποι συμπεραίνουν ότι κάποιο άλλο άτομο/ άτομα έχουν μια ολόκληρη σειρά χαρακτηριστικών και ικανοτήτων, μόνο και μόνο επειδή είναι μέλη μιας συγκεκριμένης ομάδας. Τα στερεότυπα είναι πολιτισμικά κατασκευασμένες κοινωνικές αναπαραστάσεις, που στόχο έχουν να απλουστεύσουν και να ερμηνεύσουν την συμπεριφορά μιας ομάδας ατόμων. Αυτό βοηθά την κοινωνία να αναγνωρίζει, να ταυτοποιεί και να κατηγοριοποιεί συγκεκριμένες ομάδες ατόμων αναμένοντας και προβλέποντας μια συγκεκριμένη συμπεριφορά από τα μέλη της (Taylor, 2013). Συνήθως, τα στερεότυπα βασίζονται σε λανθασμένες ιδέες και πεποιθήσεις για τις ικανότητες και τον τρόπο που λειτουργεί ένα άτομο. Επιπλέον, συχνά τα στερεότυπα έχουν ως αποτέλεσμα την αρνητική στάση και επιθετική συμπεριφορά απέναντι σε συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων καθώς και ανάμεσα σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Τα μέλη διαφορετικών ομάδων είναι πολύ πιθανό να παρουσιάζουν προβλήματα επικοινωνίας, να βλέπουν αρνητικά, ακόμη και να αντιπαθούν το ένα το άλλο, λόγω των διαφορετικών χαρακτηριστικών που αποδίδονται στην κάθε ομάδα μέσω των στερεοτύπων. Επομένως, συμπεραίνεται πως αποτέλεσμα των στερεοτύπων είναι πολλές φορές οι διακρίσεις υπέρ ή κατά διαφόρων ομάδων καθώς και η διχοτόμηση της κοινωνίας σε επιμέρους ομάδες (Stangor, Jhangiani, & Tarry, 2014).

Βάσει των Ηνωμένων Εθνών, ως έμφυλα στερεότυπα ορίζεται η πρακτική της απόδοσης σε μια γυναίκα ή σε έναν άνδρα μεμονωμένων χαρακτηριστικών, ή ρόλων

εξαιτίας του γυναικείου ή του ανδρικού τους φύλου. Τα έμφυλα στερεότυπα αντανakλούν μια γενικευμένη πεποίθηση ή προκατάληψη, σχετικά με τα χαρακτηριστικά ή τους ρόλους που πρέπει να έχει και να εκτελεί ένα άτομο σύμφωνα με το φύλο του (United Nations, 2022). Τα έμφυλα στερεότυπα μπορούν να είναι περιγραφικά, να περιγράφουν δηλαδή το πως συμπεριφέρονται οι γυναίκες και οι άνδρες αλλά και ρυθμιστικά, να υποδεικνύουν δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να φέρονται τα δύο φύλα (Koenig A. , 2018), υπογραμμίζοντας έτσι και τις διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα. Ουσιαστικά, τα έμφυλα στερεότυπα δεν αντικατοπτρίζουν μόνο τις υπάρχουσες διαφορές μεταξύ γυναικών και ανδρών, αλλά επηρεάζουν και τον τρόπο με τον οποίο οι γυναίκες και οι άνδρες αυτό-προσδιορίζονται, αλλά και αντιμετωπίζονται από τους άλλους (Ellemer, 2018). Επιπρόσθετα, τα έμφυλα στερεότυπα μπορούν να διασταυρωθούν και με άλλα στερεότυπα, δημιουργώντας προκαταλήψεις και εντονότερο αρνητικό αντίκτυπο σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες (για παράδειγμα γυναίκες/ άνδρες που ανήκουν σε μειονότητες, γυναίκες/ άνδρες με αναπηρίες, γυναίκες/ άνδρες μετανάστες) (United Nations, 2022). Επιπλέον, πέρα από το γεγονός ότι τα έμφυλα στερεότυπα επηρεάζουν πολύ-επίπεδα τη ζωή ενός ανθρώπου, τα εν λόγω στερεότυπα επηρεάζουν επίσης και τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται, ερμηνεύουν και ανακαλούν πληροφορίες, τόσο για τον εαυτό τους και όσο και για τους άλλους ανθρώπους (γυναίκες και άνδρες) (Ellemer, 2018).

Είναι γνωστό πως, τα έμφυλα στερεότυπα επηρεάζουν όλες τις εκφάνσεις της ζωής ανδρών και γυναικών, επαγγελματικά αλλά και προσωπικά. Εδώ και χρόνια ισχύει μια έμφυλη διχοτόμηση των επαγγελμάτων (Wood & Eagly, Biosocial Construction of Sex Differences and Similarities in Behavior, 2012). Στην οικογενειακή ζωή οι γυναίκες είναι επιφορτισμένες με τις οικιακές δουλειές και την φροντίδα των μελών της οικογένειας. Έτσι και στον επαγγελματικό τομέα οι γυναίκες παρατηρείται πως απασχολούνται σε επαγγέλματα που σχετίζονται με παροχή υπηρεσιών, ανθρώπινη αλληλεπίδραση και φροντίδα, ενώ αποφεύγουν τα ανταγωνιστικά και καριερίστικα επαγγέλματα τα οποία συνήθως εξασκούνται από άνδρες. Γίνεται αντιληπτό πως, αυτή η θεμελιώδης διαφορά στην επιλογή επαγγελμάτων και κοινωνικών ρόλων σχετίζεται άμεσα με στερεοτυπικές αντιλήψεις που αφορούν το φύλο (Koenig & Eagly, 2014). Οι άνδρες χαρακτηρίζονται ως πιο ηγετικοί και δυναμικοί, ενώ οι γυναίκες είναι πιο επικοινωνιακές και συναισθηματικές. Αυτοί οι κοινωνικά αποδομένοι ρόλοι των φύλων βάσει των έμφυλων στερεοτύπων μπορούν να επηρεάσουν θετικά ή αρνητικά τις προσδοκίες για την απόδοση των ανδρών και των γυναικών

καθώς και να προωθήσουν αποφάσεις βασισμένες σε προκαταλήψεις που θα έχουν αντίκτυπο στις ευκαιρίες και τις δυνατότητες που θα δοθούν στο κάθε φύλο (Hentschel, Heilman, & Peus, 2019).

Συμπεραίνεται επομένως, πως τα έμφυλα στερεότυπα λειτουργούν ως τροχοπέδη, καθώς συχνά περιορίζουν τις δυνατότητες των γυναικών και των ανδρών να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους και τις ικανότητές τους, να ακολουθήσουν την επαγγελματική πορεία που επιθυμούν και να επιλέγουν ελεύθερα και ανεπηρέαστα σε κάθε περίπτωση αυτό που αρμόζει στις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά τους, χωρίς να υπαγορεύεται από τις κοινωνικές νόρμες που σχετίζονται με τα φύλα. Αποτέλεσμα των έμφυλων στερεοτύπων είναι η προκατάληψη ο έμφυλος διαχωρισμός και η διαιώνιση των ανισοτήτων μεταξύ των δύο φύλων. Τέλος, ως αποτέλεσμα των όσων προαναφέρθηκαν τα έμφυλα στερεότυπα είναι πιθανό να οδηγήσουν σε παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών των ανθρώπων. Αυτό το φαινόμενο είναι πιο έντονο σε αναπτυσσόμενες χώρες (United Nations, 2022).

2.2 Παράγοντες ανάπτυξης των έμφυλων στερεοτύπων

Υπάρχουν διάφορες πτυχές σχετικά με τους παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάπτυξη των έμφυλων στερεοτύπων. Ατομικοί, γνωστικοί, οικογενειακοί, κοινωνικοί και πολιτιστικοί παράγοντες συντείνουν στην δημιουργία, διατήρηση και ανάπτυξη των έμφυλων στερεοτύπων.

Πιο αναλυτικά, στους ατομικούς παράγοντες ανήκουν στοιχεία που σχετίζονται με τις διαφορές των ανθρώπων ως προς τα δημογραφικά χαρακτηριστικά τους, τη φυλή και το φύλο που ανήκει ο καθένας τους. Οι διαφορές σε αυτά τα στοιχεία μπορούν να συντείνουν στην ανάπτυξη και την δημιουργία έμφυλων στερεοτύπων. Άλλωστε, εξ' ορισμού τα έμφυλα στερεότυπα αναφέρονται σε διακρίσεις των ανθρώπων εξαιτίας του φύλου τους. Για παράδειγμα, σε μια εκπαιδευτική τάξη, ακόμη κι αν όλοι οι μαθητές είχαν τις ίδιες επιδόσεις σε ένα μάθημα μαθηματικών, τα έμφυλα στερεότυπα επιτάσσουν να επικρατεί η άποψη και η προσδοκία πως τα αγόρια θα ξεπεράσουν σε επίδοση τα κορίτσια συμμαθήτριές τους, καθώς τα αγόρια θεωρείται στερεοτυπικά πως έχουν καλύτερες επιδόσεις στα μαθηματικά (Berk, 2015). Επίσης, στους ατομικούς παράγοντες ανάπτυξης έμφυλων στερεοτύπων συγκαταλέγεται και ο παράγοντας της απειλής για την αυτοεκτίμηση του ανθρώπου. Δηλαδή, τα άτομα είναι πιθανό να αναπαράγουν και να συντάσσονται με

τα έμφυλα στερεότυπα όταν απειλείται η αυτοεικόνα τους και η αίσθηση για τις ικανότητες και την αξία τους. Για παράδειγμα, άνδρες μπορεί να δημιουργούν και να αναπαράγουν στερεότυπα προς γυναίκες με περισσότερες ικανότητες και υψηλότερες διοικητικές θέσεις από αυτούς, επειδή αισθάνονται μειονεκτικά σε σχέση με τις συγκεκριμένες γυναίκες (Tabassum & Nayak, 2021).

Στους γνωστικούς παράγοντες ανήκουν στοιχεία όπως η κατηγοριοποίηση πληροφοριών και η γενίκευση. Τα στοιχεία αυτά βασίζονται στο γεγονός ότι οι άνθρωποι, όταν επεξεργάζονται και κατηγοριοποιούν πληροφορίες, συνήθως δίνουν μεγαλύτερη προσοχή σε παρατηρήσεις που ταιριάζουν με τις στερεοτυπικές πεποιθήσεις τους, αντί σε αυτές που έρχονται σε αντίθεση με τις συγκεκριμένες θέσεις. Εξαιτίας αυτού, οι άνθρωποι καταλήγουν να κατηγοριοποιούν στο μυαλό τους πληροφορίες, βάση των στερεοτύπων τα οποία ασπάζονται (Ellemers, 2018). Για παράδειγμα, όταν οι εργοδότες τείνουν να εξετάζουν πληροφορίες και να αξιολογούν τις γυναίκες υποψήφιες για κάποια θέση εργασίας, στέκονται περισσότερο στο φύλο τους και τις στερεοτυπικές αντιλήψεις που το αφορούν και όχι στις δεξιότητές τους και τα τυπικά προσόντα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να εμποδίζεται η πρόσληψη, η πρόοδος και η επαγγελματική επιτυχία και καταξίωση των γυναικών εργαζομένων. Αντίστοιχα, οι άνθρωποι τείνουν να γενικεύουν πληροφορίες για άγνωστους, οι οποίες ταιριάζουν με τα έμφυλα στερεότυπα, όταν οι πληροφορίες που έχουν για συγκεκριμένα άτομα είναι σπάνιες και λίγες (Canal, Garnham, & Oakhill, 2015).

Συνεχίζοντας, στην ανάπτυξη των έμφυλων στερεοτύπων σημαντικό ρόλο παίζει ο παράγοντας της οικογένειας, η οικογενειακή ανατροφή, αλλά και η κοινωνικοποίηση που έχουν οι άνθρωποι με βάση τις προηγούμενες εμπειρίες τους μέσω της οικογενειακής τους ζωής. Ο τρόπος με τον οποίο ανατρέφονται οι άνθρωποι, επηρεάζει και ενισχύει τις στερεοτυπικές αντιλήψεις, εάν μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον αναπαράγονται στερεότυπα που αφορούν το φύλο. Σε αυτή την περίπτωση είναι δύσκολο οι πεποιθήσεις αυτές να αλλάξουν, κατά τη διάρκεια της ενήλικής ζωής. Άλλωστε τα έμφυλα στερεότυπα διαμορφώνονται από πολύ νεαρή ηλικία, και οι απόψεις που διαμορφώνουν τα παιδιά επηρεάζονται ιδιαίτερα από τον οικογενειακό και κοινωνικό περίγυρο, και τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις (Berk, 2015). Η προσωπικότητα ενός παιδιού διαμορφώνεται από τη συμπεριφορά και την προσωπικότητα των γονιών του απέναντι σε ανθρώπους και καταστάσεις. Ενώ, μπορεί και οι ίδιοι οι γονείς, μέσα στην οικογένεια να κάνουν διακρίσεις στα παιδιά τους, ανάλογα με το φύλο τους (Endendijk, Groeneveld, Van der Pol, & Van Berkel,

2014). Αντίστοιχα, προηγούμενες εμπειρίες των ανθρώπων παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των στερεοτύπων. Για παράδειγμα, υπάρχει μια έμφυλη στερεότυπη αντίληψη ότι -κατά μέσο όρο- οι άνδρες είναι ψηλότεροι από τις γυναίκες, αν και αυτό δεν ισχύει για κάθε άτομο (Ellemers , 2018).

Σε ακολουθία με τους οικογενειακούς παράγοντες, η ανάπτυξη των έμφυλων στερεοτύπων εξαρτάται και από κοινωνικό-πολιτιστικούς παράγοντες. Με βάση τους παράγοντες αυτούς, είναι ευκολότερο για τους ανθρώπους να σχηματίζουν έμφυλα στερεότυπα, προκειμένου να διατηρήσουν την αντίληψή τους για τον κόσμο και να υπερασπιστούν το πατριαρχικό κοινωνικό σύστημα, στο οποίο κυριαρχούν οι άνδρες . Ακόμη, σημαντικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη των έμφυλων στερεοτύπων έχουν οι προσδοκίες της κοινωνίας για τη θέση των γυναικών και των ανδρών. Σε συνέχεια της θέσης που είχε η γυναίκα στην κοινωνία τα περασμένα χρόνια, υπάρχει η προκατάληψη ότι οι γυναίκες έχουν χαμηλότερες ικανότητες και δεν είναι κατάλληλες για ηγετικές θέσεις, σε αντίθεση με τους άνδρες (Tabassum & Nayak, 2021). Ακόμη και στην εκπαίδευση μπορεί να υπάρχουν διακρίσεις ανάμεσα στις ικανότητες των ανδρών εκπαιδευτικών και των γυναικών εκπαιδευτικών (MacNell, Driscoll , & Hunt, 2014).

Όμοια, άλλοι σημαντικοί κοινωνικοί παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη έμφυλων στερεοτύπων είναι ο πολιτισμός, η κουλτούρα, και η εκπαίδευση των ανθρώπων. Από τη μια πλευρά, χώρες με έντονη παράδοση και κουλτούρα, αλλά και αναπτυσσόμενες χώρες τείνουν να δημιουργούν έμφυλα στερεότυπα εις βάρος των γυναικών. Ενώ, αναπτυσσόμενες χώρες της Δύσης τείνουν να αναγνωρίζουν ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών. Από την άλλη πλευρά, σημαντικό ρόλο παίζει η εκπαίδευση, και ο τρόπος διδασκαλίας. Για την αποφυγή δημιουργίας έμφυλων στερεοτύπων, τα προγράμματα σπουδών στην εκπαίδευση θα πρέπει να αποσκοπούν στην ενσωμάτωση ίσων αντιλήψεων και ευκαιριών για αγόρια και κορίτσια (Tabassum & Nayak, 2021). Άλλωστε, οι εκπαιδευτικοί έχουν κι αυτοί, μετά τους γονείς μεγάλη επιρροή στην ανάπτυξη και συνέχιση ή μη των έμφυλων στερεοτύπων (Sayman, 2007).

Επιπρόσθετα, αν και τα στερεότυπα διαμορφώνονται αρχικά στην παιδική ηλικία και στο σχολείο, οι χώροι εργασίας επηρεάζουν την ανάπτυξη των στερεοτύπων, μέσω διαφόρων πρακτικών, όπως η πρόσληψη, η προώθηση και η κουλτούρα του οργανισμού (Tabassum & Nayak, 2021). Τα στερεότυπα προωθούνται στους χώρους εργασίας, μέσω του καταμερισμού της εργασίας ανάλογα με το φύλο (Schmitt & Wirth, 2009). Αντίστοιχα,

έμφυλα στερεότυπα μπορεί να δημιουργήσει το γεγονός ότι οι άνδρες και οι γυναίκες έχουν διαφορετικές προτιμήσεις ως προς το επάγγελμα που θέλουν να ακολουθήσουν. Για παράδειγμα, οι γυναίκες μπορεί να προτιμούν, αλλά και να επιλέγονται, σε συγκεκριμένες θέσεις εργασίας, ή να έχουν διαφορετική μεταχείριση σε σχέση με τους άνδρες και αυτές οι καταστάσεις δημιουργούν έμφυλα στερεότυπα. Ένα στερεότυπο που σχετίζεται με τις σχέσεις εργασίας και τις εργασιακές προτιμήσεις είναι ότι οι θέσεις μερικής απασχόλησης έχουν σχεδιαστεί για μητέρες (Tabassum & Nayak, 2021).

Παρόλα αυτά, ολοκληρώνοντας, στους εργασιακούς χώρους μπορούν να εμφανιστούν προκαταλήψεις και έμφυλα στερεότυπα τόσο από την μεριά των γυναικών, όσο και από την μεριά των ανδρών. Για παράδειγμα, κατά την διαδικασία πρόσληψης, είναι πιθανό να προσληφθούν περισσότερες γυναίκες, αντί άνδρες, όταν οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων είναι γυναίκες, παρά άνδρες (Tabassum & Nayak, 2021).

2.3 Πρακτικές ανάπτυξης των έμφυλων στερεοτύπων

Όπως φάνηκε και από την προηγούμενη υπό-ενότητα, οι παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη των έμφυλων στερεοτύπων είναι πολλοί και περίπλοκοι. Οι πιο σημαντικοί από αυτούς σχετίζονται με τις διαπροσωπικές επαφές που έχει το άτομο με την οικογένεια, τους συνομήλικους και τον κοινωνικό του περίγυρο (κοινωνικές επιρροές). Είναι ξεκάθαρο πως τα έμφυλα στερεότυπα, υποστηρίζονται από πάρα πολλά στοιχεία του κοινωνικού περιβάλλοντος και συνεπάγονται της κοινωνικής ζωής του ατόμου (King, Scovelle, Meehl, Milner, & Priest, 2021). Στη συνέχεια, άλλος σημαντικός παράγοντας είναι το σχολείο και οι εκπαιδευτικοί. Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα έμφυλα στερεότυπα εντυπώνονται στα άτομα σε πολύ μικρή ηλικία (King, Scovelle, Meehl, Milner, & Priest, 2021), οι πρακτικές που ακολουθούν οι γονείς του παιδιού, οι φίλοι, οι συνομήλικοι, αλλά και οι δάσκαλοι του, ως προς τη διαφορετικότητα και τη στάση προς τους άλλους ανθρώπους παίζουν καθοριστικό στην ανάπτυξη αυτών των στερεοτύπων.

Αρχικά, ήδη από την οικογένεια και τους γονείς εφαρμόζουν πρακτικές, οι οποίες διακρίνουν τις ανισότητες μεταξύ των φύλων (Endendijk, Groeneveld, Van der Pol, & Van Berkel, 2014). Οι γονείς εξ' αρχής μπορεί να ξεχωρίζουν τα παιδιά τους, ανάλογα με το φύλο και να τους συμπεριφέρονται διαφορετικά. Ο έμφυλος διαχωρισμός και οι διακρίσεις είναι εμφανή στην ζωή των παιδιών από την εμβρυική ηλικία, από τις επιλογές των ενηλίκων από την στιγμή που μαθαίνουν το φύλο του μωρού τους σε οτιδήποτε αφορά

εκείνο και το περιβάλλον που δημιουργούν γι' αυτό (ρούχα, χρώματα δωματίου, διακοσμητικά, παιχνίδια). Το ροζ χρησιμοποιείται για τα κορίτσια και το γαλάζιο για τα αγόρια ακόμα και σήμερα. Παράλληλα ενώ μεγαλώνουν ο έμφυλος διαχωρισμός επεκτείνεται και στην επιλογή παιχνιδιών, καθώς τα αγόρια συνηθίζεται να παίζουν με τα αυτοκινητάκια τους, ενώ τα κορίτσια με τις κούκλες τους (Κογκίδου, 2015). Ακόμη, πολλές φορές, ακόμη και για τους γονείς, το αγόρι είναι το δυνατό, ενώ το κορίτσι το αδύναμο που χρειάζεται προστασία (Kagesten, 2016). Τα παιδιά συμπεραίνουν τις διακρίσεις παρατηρώντας τις διαφορές στην συμπεριφορά των φύλων, καθώς και από την αντιμετώπιση και τις προσδοκίες των γονέων τους για τα ίδια, σε σχέση με το φύλο τους και τα επιτεύγματα για τα οποία το κάθε παιδί, ανάλογα με το φύλο του, είναι ικανό. Οι γονείς όταν βοηθούν τα παιδιά με την επιτέλεση κάποιας δραστηριότητας έχει διαπιστωθεί πως θέτουν υψηλότερα πρότυπα για τους γιούς και προσανατολίζονται περισσότερο στην κατάκτηση του στόχου, ενώ είναι πιο πιθανό να υποστηρίζουν και να υποβοηθούν περισσότερο τα αγόρια εξηγώντας άγνωστες έννοιες. Αντιθέτως πιο σπάνια ενθαρρύνουν τα κορίτσια να επιδιώξουν τους στόχους τους, ενώ είναι πιθανότερο τα αγόρια να επιβραβεύονται για τα επιτεύγματά τους ενώ τα κορίτσια για την πραότητα και την υπακοή τους (Berk, 2015). Στη συνέχεια, οι προκαταλήψεις αυτές και τα στερεότυπα, επιβεβαιώνονται και συνεχίζονται μέσα στην κοινωνία.

Επιπρόσθετα, πρακτικές για την ανάπτυξη έμφυλων στερεοτύπων μπορούν να δημιουργηθούν και να συνεχιστούν και στο σχολείο, με τους εκπαιδευτικούς να παίζουν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία και εξακολούθηση αυτών των πρακτικών. Οι απόψεις και οι στάσεις των εκπαιδευτικών για τα επιμέρους χαρακτηριστικά των μαθητών τους, όπως είναι το φύλο, η φυλή και η κοινωνική τάξη στην οποία ανήκουν αντανακλώνται στην καθημερινή τους πρακτική μέσα στην σχολική τάξη. Τέτοιες ενέργειες των εκπαιδευτικών μπορούν να είναι ο διαχωρισμός των μαθητών, ανάλογα με το φύλο τους όπως συμβαίνει με την άποψη και την προσδοκία, πως τα αγόρια θα έχουν καλύτερες επιδόσεις στα μαθήματα των θετικών επιστημών, από ότι τα κορίτσια (Carlana, 2018). Σε αυτές τις περιπτώσεις που οι στάσεις των εκπαιδευτικών αντανακλούν την πατριαρχική άποψη πως το αρσενικό φύλο υπερέχει του θηλυκού είναι αναμενόμενο πως τα κορίτσια θα επηρεάζονται αρνητικά ενώ τα αγόρια θα βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση (Φρόση, 2010). Παρόλα αυτά, οι καθηγητές, ως εκπαιδευτικοί, δεν θα πρέπει να ακολουθούν τέτοιες πρακτικές. Για την ακρίβεια, δεν θα πρέπει να κάνουν καμία διάκριση ως προς το φύλο των μαθητών τους,

αντ' αυτού θα πρέπει να προωθούν δίκαιες συμπεριφορές. Αυτές οι δίκαιες και ίσες μεταχειρίσεις πρέπει να ξεκινούν από τα πρώτα στάδια της εκπαίδευσης των παιδιών, ήδη από την προσχολική αγωγή (Kagesten, 2016).

Ολοκληρώνοντας, πρακτικές ανάπτυξης στερεοτύπων μπορούν πραγματοποιούνται και σε μεγαλύτερη ηλικία, όχι μόνο κατά την παιδική ηλικία. Φυσικά, και στην εν λόγω περίπτωση οι πρακτικές αυτές μπορεί να σχετίζονται με την κοινωνία, αλλά κυρίως, έχουν σχέση με τον εργασιακό χώρο. Στις δυτικές κοινωνίες τα κορίτσια και οι γυναίκες αναμένεται να δημιουργούν πιο εύκολα κοινωνικούς και συναισθηματικούς δεσμούς και να βασίζονται σε αυτούς, ενώ τα αγόρια και οι άνδρες αναμένεται να λειτουργούν πιο αυτόνομα και τολμηρά με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση (Leaper & Smith, 2004) . Έτσι οι πρακτικές αυτές οδηγούν σε στερεοτυπικές αντιλήψεις για την προσδοκώμενη συμπεριφορά των δύο φύλων. Πρακτικές του επαγγελματικού χώρου, που σχετίζονται με την ανάπτυξη έμφυλων στερεοτύπων αφορούν τον τρόπο που οι γυναίκες αντιμετωπίζονται στους εργασιακούς χώρους. Η μερική απασχόληση κυρίως απευθύνεται σε γυναίκες καθώς και η ανάθεση πιο απλών εργασιών, ενώ βαριές και δύσκολες και πολύπλοκες εργασίες προορίζονται για τους άνδρες. Επιπλέον η στερεοτυπική άποψη περασμένων δεκαετιών πως οι γυναίκες δεν είναι κατάλληλες για ηγετικές θέσεις, σε αντίθεση με τους άντρες που είναι ικανοί να κατέχουν τέτοιες θέσεις είναι σταθερή και παγιωμένη έως και σήμερα που συναντάμε ελάχιστη αντιπροσώπευση των γυναικών σε τέτοιες θέσεις κύρους (Mulawarman, Komariyah, & Suryaningsi, 2021). Όλα αυτά οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι γυναίκες είναι αδύναμες και μη ικανές για διοικητικές και ηγετικές θέσεις.

Κεφάλαιο 3. Το φύλο στην εκπαίδευση

Αυτό το κεφάλαιο επικεντρώνεται στην εκπαίδευση. Γίνεται αρχικά, αναφορά στο φύλο στην εκπαίδευση και στο σχολείο, αλλά και στο ρόλο που παίζει η προσχολική αγωγή στη διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας. Παρουσιάζονται τόσο τα έμφυλα στερεότυπα στο χώρο του σχολείου, όσο και οι παράγοντες που ευνοούν την ανάπτυξη αυτών των στερεοτύπων στο σχολείο. Ακόμη, γίνεται αναφορά στο ρόλο που παίζει η προσχολική αγωγή στην ανάπτυξη των έμφυλων στερεοτύπων, αλλά και στις πρακτικές που ακολουθούνται για τον περιορισμό και την άρση αυτών των στερεοτύπων.

3.1 Το φύλο στην εκπαίδευση και στο σχολείο

Ακόμη και σήμερα, στη σύγχρονη εποχή που ζούμε δεν υπάρχουν ίσες ευκαιρίες και ισότητα ανάμεσα στα παιδιά, όσον αφορά την εκπαίδευση και το σχολείο. Πολλά κορίτσια μένουν εκτός σχολείου, οδηγούμενες με αυτόν τον τρόπο στον αναλφαβητισμό. Είναι εμφανές, πως ακόμη και σήμερα, στις μέρες μας, οι κοινωνικές και πολιτιστικές επιρροές εξακολουθούν να αποτελούν εμπόδιο στην εκπαίδευση των κοριτσιών σε πολλές κοινωνίες. Ειδικά, σε κάποιες αναπτυσσόμενες κοινωνίες οι γονείς είναι αυτοί που δεν επιτρέπουν στις κόρες τους να συνεχίσουν το σχολείο σε ανώτερη εκπαίδευση, ή δεν τους επιτρέπουν να πάνε σχολείο και να εκπαιδευτούν εξ' ολοκλήρου (Chingtham & Guite, 2017). Σε αναπτυσσόμενες χώρες, οι γονείς φαίνεται να έχουν μια δυσμενή στάση απέναντι στην εκπαίδευση των κοριτσιών. Σε αυτές τις χώρες, η αντίληψη παραμένει ίδια, είτε οι γονείς κατάγονται από αστικές περιοχές είτε από αγροτικές περιοχές (Onogase, 2018). Όπως είναι αναμενόμενο, κυρίως οι ανισότητες μεταξύ των φύλων στην εκπαίδευση, οι οποίες πλήττουν τα κορίτσια εξ' αρχής, από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση εξακολουθούν να υφίστανται σε χώρες της Αφρικής, της Μέσης Ανατολής και της Νότιας Ασίας.

Παρόλο αυτά, σε γενικές γραμμές, παρατηρείται μια τάση αύξησης της συμμετοχής των κοριτσιών στο σχολείο και στην εκπαίδευση γενικότερα. Πλέον έχουν σχεδόν καταργηθεί και τα σχολεία θηλέων και αρρένων, ενώ οι εκπαιδευτικοί, ειδικά οι νεότεροι σε ηλικία είναι ευαισθητοποιημένοι ως προς την εκπαίδευση των κοριτσιών και δεν τις βλέπουν με προκατάληψη. Στην πρόσβαση των κοριτσιών στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχουν βοηθήσει τόσο η ανάπτυξη των αντιλήψεων για τα δικαιώματα των γυναικών, όσο και ο καθορισμός της υποχρεωτικής εκπαίδευσης από κυβερνήσεις ανά την υφήλιο και η

μαζική πρόσβαση των ατόμων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ωστόσο, σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, αυτό που πλέον παρατηρείται είναι η ισότητα των φύλων και η συμμετοχή των κοριτσιών στο σχολείο και στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (μέχρι την υποχρεωτική εκπαίδευση), αλλά όχι στη συνέχεια των σπουδών τους (Unicef, 2020). Κάτι που δεν ισχύει στις αναπτυγμένες χώρες, όπου παρατηρείται μεγαλύτερη παρουσία των γυναικών στην ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση (Breda, Jouini, Napp, & Thebault, 2020).

Επιπλέον όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, πέρα από την ανισότητα των ευκαιριών για εκπαίδευση ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια, μέσα στο σχολείο και την εκπαίδευση διαπιστώνεται και ο έμφυλος διαχωρισμός, καθώς και η παρουσία δυνατών έμφυλων στερεοτύπων. Μέσα από τις πεποιθήσεις και τις στάσεις των εκπαιδευτικών, το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα που εφαρμόζεται, το κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα, αλλά και το διδακτικό υλικό πολλές φορές προωθούνται οι έμφυλες ανισότητες και τα στερεότυπα (Φρόση, 2010).

Έχει διαπιστωθεί πως οι δάσκαλοι, παραχωρούν περισσότερο από τον χρόνο τους, την ενέργεια τους και την προσοχή τους στα αγόρια, κάτι που έχει αντίκτυπο στην σχολική επίδοση και πορεία των κοριτσιών (Raina, 2012). Ενώ επίσης τα αγόρια παροτρύνονται να προσπαθήσουν περισσότερο και επαινούνται για τις σχολικές επιδόσεις και τις ικανότητές τους, ενώ τα κορίτσια για το γεγονός πως είναι, υπάκουες και ευγενικές, (Charman, 2013). Πολύ συχνά οι δάσκαλοι αγνοούν το γεγονός ότι είναι περισσότερο διατεθειμένοι να υποστηρίξουν τα αγόρια και ότι είναι προκατειλημμένοι απέναντι στις ικανότητες και τις δυνατότητες των κοριτσιών. Καθώς αυτές είναι στάσεις και πρακτικές που αναπαράγονται σταθερά στο πέρασμα των χρόνων και σχετίζονται και με τις εικόνες που ακόμη και οι ίδιοι έλαβαν κατά την ανατροφή και κοινωνικοποίηση τους. Συμπεραίνεται λοιπόν πως τα δύο φύλα δέχονται άνισες και ξεχωριστές ευκαιρίες στην εκπαίδευση εξαιτίας του έμφυλου διαχωρισμού που λαμβάνει χώρα καθημερινά στην σχολική πραγματικότητα εξαιτίας του κρυφού αναλυτικού προγράμματος. Το σύνολο δηλαδή των αξιών, αντιλήψεων και ιδεών που διδάσκονται σιωπηρά όσο ο μαθητής λαμβάνει μέρος στην εκπαιδευτική διαδικασία μέσα από άτυπες μορφές διδασκαλίας (Φρόση, 2010)

Στην Ελλάδα σημαντικό ρόλο πέρα από τις πρακτικές των εκπαιδευτικών και το κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα, διαδραματίζει και το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα καθώς στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα το περιεχόμενο της διδασκαλίας υποδεικνύεται από την διδακτέα ύλη του αναλυτικού προγράμματος μέσα από την οποία είναι καταφανής η

πατριαρχική δομή της γνώσης με αποτέλεσμα των έμφυλο διαχωρισμό στην εκπαίδευση (Φρόση, 2010).

3.2 Ο ρόλος της προσχολικής αγωγής στην διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας

Η προσχολική αγωγή παίζει καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας των παιδιών, και στην μετέπειτα κοινωνικοποίηση τους. Ο λόγος για αυτή τη σημαντικότητα οφείλεται στο γεγονός ότι οι αντιλήψεις των παιδιών για το φύλο διαμορφώνονται ενεργά σε πολύ μικρή ηλικία και ιδιαίτερα κατά την προσχολική ηλικία.

Η ανάπτυξη της έμφυλης ταυτότητας ξεκινά να συντελείται από πρώιμη ηλικία καθώς τα παιδιά προσπαθούν να ταυτιστούν, με τους ρόλους των φύλων τους, κατά την διαδικασία κοινωνικοποίησης τους (Benson & Haith, 2009). Η υιοθέτηση λοιπόν των στοιχείων και των χαρακτηριστικών που δίνουν στο παιδί την αίσθηση ότι ανήκει σε ένα συγκεκριμένο φύλο (γυναϊκά- άνδρας) και ότι το φύλο τους έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (συμπεριφορά, εμφάνιση, ρόλους) ξεκινά να πραγματοποιείται στην ηλικία της προσχολικής αγωγής. Γίνεται λοιπόν σαφές πως η οικογένεια, το σχολείο, ο παιδικός σταθμός και το νηπιαγωγείο και ο κοινωνικός περίγυρος είναι οι πρώτοι πολύ σημαντικοί χώροι από τους οποίους τα παιδιά θα αντλήσουν πληροφορίες σχετικές με τα φύλα και θα ξεκινήσουν να διαμορφώνουν την έμφυλη ταυτότητα τους. Η διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας ξεκινά σε πρώιμη ηλικία και συνήθως ολοκληρώνεται μετά την εφηβεία όποτε και παίρνει μια πιο σταθερή μορφή (Μπούνα , 2019).

Επομένως καθίσταται ξεκάθαρο πως ο ρόλος των παιδαγωγών προσχολικής αγωγής είναι σημαντικός. Οι εν λόγω παιδαγωγοί θα πρέπει να εκπαιδεύσουν με τέτοιο τρόπο τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, ώστε να μην αναγνωρίσουν τις ιδιαιτερότητες του φύλου τους και να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση, αλλά να μην αναπαράγουν στερεότυπα, ως προς τους άνδρες και τις γυναίκες που θα συμβάλουν στον έμφυλο διαχωρισμό και στην δημιουργία προκαταλήψεων. Είναι σαφές πως μεγαλώνοντας σε ένα περιβάλλον που προωθεί αυτού του είδους τα στερεότυπα, οι μετέπειτα άνδρες και γυναίκες συνεχίζουν να συμπεριφέρονται διαφορετικά έχοντας ανεπτυγμένες προκαταλήψεις (Smolleck & Dunne, 2015).

3.3 Τα έμφυλα στερεότυπα στον χώρο του σχολείου

Το σχολείο ως ο πιο σημαντικός φορέας εκπαίδευσης και κοινωνικοποίησης, είναι ένας τόπος στον οποίο ευνοείται η ανάπτυξη έμφυλων στερεότυπων. Παρά τις αρκετές προσπάθειες που πραγματοποιούνται τα τελευταία χρόνια για την επίτευξη της ισότητας μεταξύ των δύο φύλων στην εκπαίδευση, τα έμφυλα στερεότυπα εξακολουθούν να υπάρχουν, και να αναπαράγονται μέσα στην σχολική πραγματικότητα.

Η κοινωνικοποίηση των παιδιών στο σχολείο λαμβάνει χώρα αρκετές ώρες την ημέρα, έτσι τα σχολεία αποτελούν μια από τις σημαντικότερες πηγές πληροφόρησης σχετικά με τους έμφυλους ρόλους και την έμφυλη συμπεριφορά (Ballantine, Stuber, & Hammack, 2015). Όπως αναφέρθηκε και στο δεύτερο κεφάλαιο, οι αντιλήψεις και οι πεποιθήσεις των εκπαιδευτικών, το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου αλλά και το κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα, αναπαράγουν, εξυπηρετούν και δομούν παραδοσιακές εικόνες για τα δύο φύλα, συμβάλλοντας έτσι στην ανάπτυξη των έμφυλων στερεοτύπων (Φρόση, 2010). Από τα πιο κοινά έμφυλα στερεότυπα που αναπαράγονται στον χώρο του σχολείου είναι η επιθετικότητα των αγοριών και η υπακοή των κοριτσιών, καθώς και η σύνδεση της επιτυχίας των κοριτσιών με την επιμέλεια και την προσπάθεια, ενώ των επιτεύγματα των αγοριών, με το υψηλό επίπεδο των νοητικών ικανοτήτων τους (Δεληγιάννη-Κουϊμτζή & Σακκάς, 2007).

Επιπλέον ένα ακόμη κοινό στερεότυπο στην εκπαίδευση έχει να κάνει με την μαθηματική ικανότητα των παιδιών. Είναι έντονη η εντύπωση -η οποία μεταφέρεται και στο σχολείο- ότι οι άνδρες είναι καλύτεροι στα μαθηματικά από τις γυναίκες. Ενώ, οι γυναίκες είναι καλύτερες σε μαθήματα που έχουν να κάνουν με τις τέχνες και τις θεωρητικές επιστήμες. Εάν και οι εκπαιδευτικοί έχουν αυτή την πεποίθηση, τότε γίνονται προκατειλημμένοι ως προς τις ικανότητες των μαθητών τους και έτσι γίνεται ξεκάθαρο πως οι παροτρύνσεις τους προς τα παιδιά έχουν μεγάλο αντίκτυπο στην επιλογή της επαγγελματικής πορείας που θα ακολουθήσει ο μαθητής (Sekhar & Parameswari, 2021). Ως αποτέλεσμα, οι παροτρύνσεις των δασκάλων μπορεί να είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους τα αγόρια δίνουν μεγαλύτερη προσοχή στα μαθηματικά από τα κορίτσια, και κατά συνέπεια τα αγόρια είναι καλύτερα στα μαθηματικά, από ότι είναι τα κορίτσια. Δηλαδή, μπορεί μεν τα κορίτσια να έχουν εξίσου καλές ικανότητες στα μαθηματικά, όπως και τα αγόρια, αλλά εξαιτίας της προκατάληψης του εκπαιδευτικού, τα μαθηματικά να μην τους τραβούν την προσοχή, οδηγώντας τα κορίτσια να μην ασχολούνται με το μάθημα, να μην πιστεύουν

στις ικανότητές τους και ως αποτέλεσμα να μην αποκτήσουν μαθηματικές αντιλήψεις και τελικά να μην έχουν καλές επιδόσεις σε αυτό το μάθημα (Berk, 2015). Ουσιαστικά έτσι τα αγόρια καταλήγουν να αποκτούν υψηλές μαθηματικές αυτοαντιλήψεις. Αντιθέτως, τα κορίτσια καταλήγουν να αποκτούν χαμηλές μαθηματικές αυτοαντιλήψεις (Wolff, 2021). Άλλωστε, ήδη από μικρές ηλικίες, τα μαθηματικά είναι τόσο άρρηκτα δεμένα με τα αγόρια που δεν αφήνουν περιθώρια στα αγόρια να ασχοληθούν με κάτι άλλο, και στα κορίτσια να αναπτύξουν μαθηματική γνώση. Εξαιτίας αυτού του έμφυλου στερεότυπου, οι διαφορές των παιδιών πάνω στις μαθηματικές ικανότητες εμφανίζονται ακόμη και σε μικρές ηλικίες, στις οποίες ουσιαστικά δεν υπάρχουν ακόμη πραγματικές διαφορές στα μαθηματικά επιτεύγματα (Cvencek, Meltzoff, & Greenwald, 2011).

3.4 Εκπαιδευτικοί και έμφυλα στερεότυπα στο σχολείο

Όπως έχει προαναφερθεί και στα προηγούμενα κεφάλαια το σχολείο είναι ένας τόπος μέσα στον οποίο αναπαράγονται, «διδάσκονται», και υιοθετούνται τα έμφυλα στερεότυπα. Τα παιδιά μέσω της μίμησης ακολουθούν το παράδειγμα του δασκάλου και λαμβάνουν μηνύματα από όλα τα μέσα που χρησιμοποιούνται κατά την μαθησιακή διαδικασία, όπως είναι το διδακτικό υλικό, τα βιβλία, το περιεχόμενο του επίσημου αναλυτικού προγράμματος αλλά και το κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα, όπως έχει επισημανθεί σε προηγούμενα υπο-κεφάλαια. Οι εκπαιδευτικοί ασκούν μεγάλη επιρροή στα παιδιά, ως προς τον τρόπο που αυτά βλέπουν τον κόσμο και κατασκευάζουν την κοινωνική πραγματικότητα. Έτσι ανάλογα με τις πεποιθήσεις και τις πρακτικές των εκπαιδευτικών ειδικά όταν αυτές δεν είναι συνειδητές και ελεγμένες σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις, διαιωνίζονται οι ανισότητες μεταξύ των δύο φύλων, ακόμη και στον 21ο αιώνα, καθώς την πλειονότητα των φορών τα παιδιά ακολουθούν μιμητικά ό,τι κάνουν οι δάσκαλοί τους χωρίς δεύτερη σκέψη (Sayman, 2007).

Παράγοντες που επηρεάζουν και συμβάλουν στην μετάδοση των έμφυλων στερεοτύπων από τους εκπαιδευτικούς σχετίζονται με τις πεποιθήσεις, τις ιδεολογίες και τις στάσεις τους, οι οποίες έχουν σημαντική επίδραση στην ψυχοκοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών (Δημητρακάκης & Μανιάτης, 2001). Επιπλέον, η μέθοδος διδασκαλίας των μαθημάτων που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί, η οργάνωση της τάξης, η αλληλεπίδραση εκπαιδευτικών και μαθητών, το φύλο, η ηλικία, και η ειδικότητα των

εκπαιδευτικών παίζουν σημαντικό ρόλο στην διαιώνιση ή μη έμφυλων προκαταλήψεων και στερεοτύπων (Φρόση, 2010).

Τέλος, φυσικά υπάρχει περίπτωση τα ίδια τα παιδιά να μεταφέρουν στο σχολείο τέτοιου είδους στερεοτυπικές αντιλήψεις και απόψεις που έχουν αποκομίσει κατά κύριο λόγο από οικογένεια τους και το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον. Άλλωστε, οι γονείς είναι οι πρώτοι “δάσκαλοι” που εκπαιδεύουν τα παιδιά στις ανισότητες ή όχι, και στις προκαταλήψεις. Οι γονείς είναι αυτοί που μαθαίνουν τα παιδιά τους να έχουν μια σωστή συμπεριφορά (Sekhar & Parameswari, 2021). Σε αυτή την περίπτωση, το σχολείο και οι εκπαιδευτικοί έρχονται αντιμέτωποι με τις έμφυλες διακρίσεις και θα πρέπει να διερευνήσουν, πως μπορούν να τις εξαλείψουν, και να συμβάλουν στην μη περαιτέρω ανάπτυξη τους.

3.5 Πρακτικές της προσχολικής αγωγής με σκοπό την άρση των έμφυλων στερεοτύπων

Όπως έγινε αντιληπτό από τα παραπάνω, οι ανισότητες και τα έμφυλα στερεότυπα είναι παρόντα και αναπαράγονται κατά την διάρκεια της προσχολικής αγωγής, αλλά και στην μετέπειτά σχολική πορεία των παιδιών. Οι παιδαγωγοί παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην μετάδοση των πληροφοριών για τις σωστές και αποδεκτές κοινωνικά έμφυλες συμπεριφορές και τα παιδιά μέσω της παρατήρησης και της μίμησης αναλαμβάνουν τους έμφυλους ρόλους που επιτάσσει η κοινωνία (Ballantine et al 2015), με αποτέλεσμα τον περιορισμό τους μέσα σε στερεοτυπικές έμφυλες συμπεριφορές και ρόλους. Καθώς είναι γνωστό λοιπόν πως οι τυποποιημένες και στερεοτυπικές εκφράσεις του κοινωνικού φύλου δεν είναι έμφυτες στον άνθρωπο (Ruble, Martin, & Berenbaum, 2006), γίνεται αντιληπτό, πως η εκπαίδευση και η κοινωνικοποίηση διαδραματίζουν τον σημαντικότερο ρόλο στον σχηματισμό τους.

Βασικός παράγοντας για την άρση των έμφυλων στερεοτύπων και προκαταλήψεων είναι οι ίδιοι οι παιδαγωγοί της προσχολικής αγωγής. Οι παιδαγωγοί κρίνεται απαραίτητο να είναι διαλλακτικοί στις επιλογές τόσο των κοριτσιών, όσο και των αγοριών στη μάθηση και στην ανάπτυξη, προκειμένου να βοηθήσουν τα παιδιά να εξερευνήσουν και να αναπτύξουν τις ικανότητες τους, και να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση (Berk, 2015). Επιπλέον, οι παιδαγωγοί καλούνται να αμφισβητήσουν και να απορρίψουν

τις παραδοσιακές προσεγγίσεις και την αυστηρή έμφυλη επισήμανση και διαχωρισμό, όταν αναφέρονται σε ζητήματα φύλου γενικά, καθώς και στο φύλο των παιδιών ειδικά, όπως και στις ιδιαιτερότητες του κάθε φύλου.

Μεγάλη βαρύτητα θα πρέπει να δίνεται στο γεγονός πως τα όσα μαθαίνουν τα παιδιά κατά την διάρκεια της προσχολικής αγωγής, επηρεάζουν την μετέπειτα ενήλικη ζωή τους και την κοινωνικοποίηση τους. Επίσης, οι παιδαγωγοί, θα πρέπει να είναι ανοιχτοί για συζητήσεις στην τάξη για ζητήματα που αφορούν το φύλο, προωθώντας μέσα από αυτές τις συζητήσεις την ισότητα, αλλά και κάνοντας αναφορά σε παραδείγματα ανθρώπων, οι οποίοι αψήφησαν τα έμφυλα στερεότυπα και πέτυχαν σε αυτό που προσπάθησαν (Smolleck & Dunne, 2015). Έτσι, τα παιδιά που διαμορφώνουν μια πιο ελεύθερη αντίληψη σχετικά με τους ρόλους των φύλων, είναι πιο πιθανό να αντιληφθούν και να απορρίψουν τις έμφυλες διακρίσεις μεγαλώνοντας (Spears & Bigler, 2004).

Ολοκληρώνοντας, σε μια πιο πρακτική αντιμετώπιση, θα μπορούσαν οι ίδιοι οι χώροι της προσχολικής αγωγής (παιδικός σταθμός- νηπιαγωγείο), να είναι διαμορφωμένοι με ουδέτερο τρόπο, χωρίς κάποια ιδιαίτερη αναφορά στο φύλο. Αυτό κυρίως αφορά την οργάνωση που έχουν τα παιχνίδια για τα παιδιά μέσα στο χώρο και την διχοτόμησή τους με βάση το φύλο. Για παράδειγμα δεν θα πρέπει να υπάρχει, μια γωνιά με κούκλες για τα κορίτσια και μια γωνιά με αυτοκινητάκια για τα αγόρια, αλλά αντιθέτως, όλα τα παιχνίδια (αγοριών/ κοριτσιών) θα πρέπει να είναι διάσπαρτα μέσα στο χώρο του σχολείου (Αγγελή & Λέστα, 2018). Τέλος, οι παιδαγωγοί θα πρέπει να βεβαιώνονται πως όλα τα παιδιά συμμετέχουν σε μικτές δραστηριότητες διαφορετικού τύπου σε ό,τι αφορά το φύλο είτε αυτές είναι δομημένες, είτε είναι ελεύθερες και ανοικτές (Berk, 2015).

Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία έρευνας

4.1 Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας σε σχέση με τα έμφυλα στερεότυπα καθώς και ο ρόλος της προσχολικής αγωγής και κατά πόσο συντελεί στην αναπαραγωγή ή συμβάλει στην εξάλειψή τους.

4.2 Διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων

Τα ερευνητικά ερωτήματα που εξετάζει η παρούσα έρευνα αναλύονται παρακάτω.

1. Πως σχετίζονται οι αντιλήψεις των παιδαγωγών αναφορικά με τα έμφυλα στερεότυπα με την ηλικία τους.
2. Πως σχετίζονται οι αντιλήψεις των παιδαγωγών αναφορικά με τα έμφυλα στερεότυπα με το επίπεδο σπουδών τους.
3. Πως σχετίζονται οι αντιλήψεις των παιδαγωγών με την ανάπτυξη των έμφυλων στερεοτύπων.
4. Πως σχετίζονται οι αντιλήψεις των παιδαγωγών με την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων.
5. Πως σχετίζονται οι πρακτικές των παιδαγωγών με την ανάπτυξη των έμφυλων στερεοτύπων.
6. Πως σχετίζονται οι πρακτικές των παιδαγωγών με την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων.

4.3 Ερευνητικό εργαλείο

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε είναι προϊόν δημιουργίας της ερευνήτριας καθώς δεν υπήρχε αντίστοιχο στη βιβλιογραφία. Πρόκειται για ένα εργαλείο που αξιολογεί τις αντιλήψεις των νηπιαγωγών σε σχέση με τα έμφυλα στερεότυπα και το ρόλο της προσχολικής αγωγής στην εξάλειψή τους.

Στην αρχή περιλαμβάνονται 8 ερωτήσεις, όπου οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί συμπλήρωσαν τα δημογραφικά τους στοιχεία.

Στη συνέχεια, περιλαμβάνονται 31 ερωτήσεις που αξιολογούν τις αντιλήψεις τους σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα, τη διερεύνηση των έμφυλων στερεοτύπων στη δομή

προσχολικής αγωγής που εργάζονται και το ρόλο της προσχολικής αγωγής στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων.

Είναι ένα εργαλείο που παρέχει ολοκληρωμένες μετρήσεις των παραπάνω βασικών σημείων και σχεδιάστηκε για να βοηθάει στη μέτρηση τους. Η μέτρηση των ερωτήσεων έγινε σε κλίμακα Likert (1-5).

4.4 Θεματικές ενότητες ερευνητικού εργαλείου

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από τέσσερις βασικές ενότητες. Αρχικά, οι ερωτήσεις αφορούν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των παιδαγωγών και εξετάζουν το φύλο, την ηλικία, το επίπεδο σπουδών, τα έτη εργασίας, την εργασιακή σχέση, τη δομή στην οποία εργάζονται, και το αν έχουν παρακολουθήσει μαθήματα σχετικά με ζητήματα φύλου.

Στη συνέχεια, ακολουθούν οι ερωτήσεις που εξετάζουν τις αντιλήψεις τους σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα.

Η επόμενη ενότητα ερωτήσεων εξετάζει τη διερεύνηση των έμφυλων στερεοτύπων στην δομή προσχολικής αγωγής που εργάζονται και η τέταρτη και τελευταία ενότητα εξετάζει το ρόλο της προσχολικής αγωγής στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων.

4.5 Δείγμα της έρευνας και δειγματοληψία

Ο πληθυσμός που επιλέχθηκε για να συμβάλει στην διεξαγωγή της έρευνας είναι 119 παιδαγωγοί. Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε στο google forms και διαμοιράστηκε μέσω των μέσων κοινωνικών δικτύωσης σε παιδαγωγούς, Οι συμμετέχουσες ήταν ενήμερες για τον εθελοντικό χαρακτήρα του ερωτηματολογίου καθώς και για την ανωνυμία τους, εφόσον δεν ζητήθηκαν και δεν καταγράφηκαν τα προσωπικά τους στοιχεία.

4.6 Μεθοδολογία ανάλυσης δεδομένων

Για την ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό SPSS (Statistical Package for Social Sciences) v.23.0. Στο πλαίσιο της ανάλυσης των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η περιγραφική κι η επαγωγική στατιστική. Αρχικά, χρησιμοποιήθηκε η περιγραφική στατιστική και πιο συγκεκριμένα έγινε χρήση συχνοτήτων και σχετικών συχνοτήτων για τις ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής. Έτσι, αναλύονται τα περιγραφικά στοιχεία που αφορούν τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών. Στη συνέχεια της ανάλυσης,

διενεργήθηκαν κάποιες συσχετίσεις μέσω του ελέγχου chi-square test μεταξύ των ενοτήτων του ερωτηματολογίου, οι οποίες εξετάζουν τις αντιλήψεις των παιδαγωγών, σε σχέση με τα έμφυλα στερεότυπα και το ρόλο της προσχολικής αγωγής σε αυτά.

Ακόμη, πραγματοποιήθηκε Ανάλυση Διακύμανσης (ANOVA) και έλεγχος t-test για τα ερευνητικά ερωτήματα που σχετίζονται με το φύλο και την ηλικία των μαθητών. Τέλος, πραγματοποιήθηκε υπολογισμός του συντελεστή συσχέτισης Pearson ανάμεσα στις τρεις υποενότητες του ερωτηματολογίου. Αξίζει να σημειωθεί πως ως επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας ορίστηκε το $\alpha=0.05$ (95% επίπεδο εμπιστοσύνης).

Ο συντελεστής αξιοπιστίας Cronbach's alpha ισούται με 0,830 και δείχνει πως μεταξύ των ερωτήσεων υπάρχει εξαιρετική αξιοπιστία που σημαίνει πως οι ερωτήσεις είναι κατάλληλα δομημένες ώστε να εξετάσουν τις αντιλήψεις των παιδαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα, το κατά πόσο αυτά ισχύουν στις σχολικές μονάδες που εργάζονται και το ρόλο της προσχολικής αγωγής στην εξάλειψή τους. Ο συντελεστής αξιοπιστίας της ενότητας που εξετάζει τις αντιλήψεις των παιδαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα ισούται με 0,899 και δείχνει εξαιρετική αξιοπιστία, ο συντελεστής αξιοπιστίας της ενότητας που εξετάζει τα έμφυλα στερεότυπα στην προσχολική αγωγή ισούται με 0,733 και δείχνει πολύ καλή αξιοπιστία. Τέλος ο συντελεστής αξιοπιστίας της ενότητας που το ρόλο της προσχολικής αγωγής στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων ισούται με 0,660 και δείχνει καλή αξιοπιστία μεταξύ αυτών των ερωτήσεων (Σιώμκος, 2005).

4.7 Δεοντολογία έρευνας

Το ερωτηματολόγιο σαν εργαλείο έρευνας, αποτελεί μια δέσμευση για τον άνθρωπο που το συμπληρώνει, καθώς παρεμβαίνει στην καθημερινότητά του και απαιτεί τον χρόνο του και την καταγραφή προσωπικών απόψεων του. Έτσι ο ερωτώμενος δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως αντικείμενο έρευνας αλλά ως υποκείμενο (Cohen, Manion, & Morrison, 2007). Ο σεβασμός προς τον ερωτώμενο θα πρέπει να είναι πρωταρχικό μέλημα της έρευνας και να διασφαλίζεται.

Κατά την διάρκεια λοιπόν της παρούσας έρευνας, έγινε ό,τι ήταν δυνατό για να εξασφαλιστεί ο σεβασμός προς τον απαντώντα του ερωτηματολογίου. Η απάντηση του ερωτηματολογίου ήταν προαιρετική και ο ερωτώμενος μπορούσε να εγκαταλείψει όποτε ήθελε την προσπάθεια ή να το απαντήσει σε δικό του χρόνο, όποτε εκείνος επιθυμούσε. Επιπλέον με την συμπλήρωση της φόρμας του ερωτηματολογίου ο ερωτώμενος

συναινούσε στην συμμετοχή του στην έρευνα. Επίσης η ανωνυμία και η προστασία των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων είχε διασφαλιστεί καθώς δεν ζητούνταν προσωπικά στοιχεία. Τέλος ο χρόνος που χρειαζόταν για την συμπλήρωση του ήταν λίγος καθώς ο προσωπικός χρόνος του καθενός είναι πολύτιμος και πρέπει να αντιμετωπίζεται με σεβασμό.

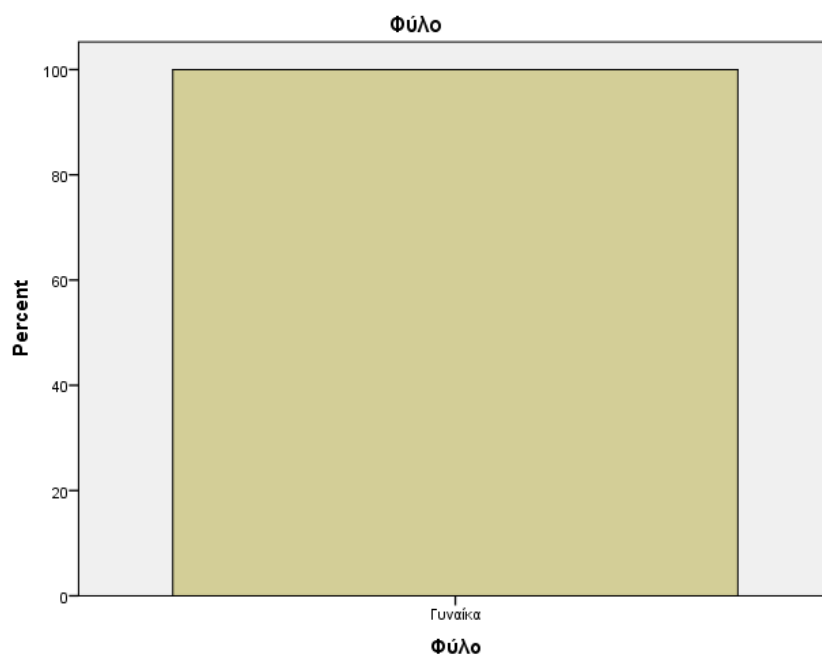
Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα

5.1 Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Στην παρούσα ενότητα αναλύονται τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων.

Πίνακας 1. Φύλο παιδαγωγών.

Μεταβλητή		Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Φύλο	Άνδρας	0	0,0
	Γυναίκα	119	100,0

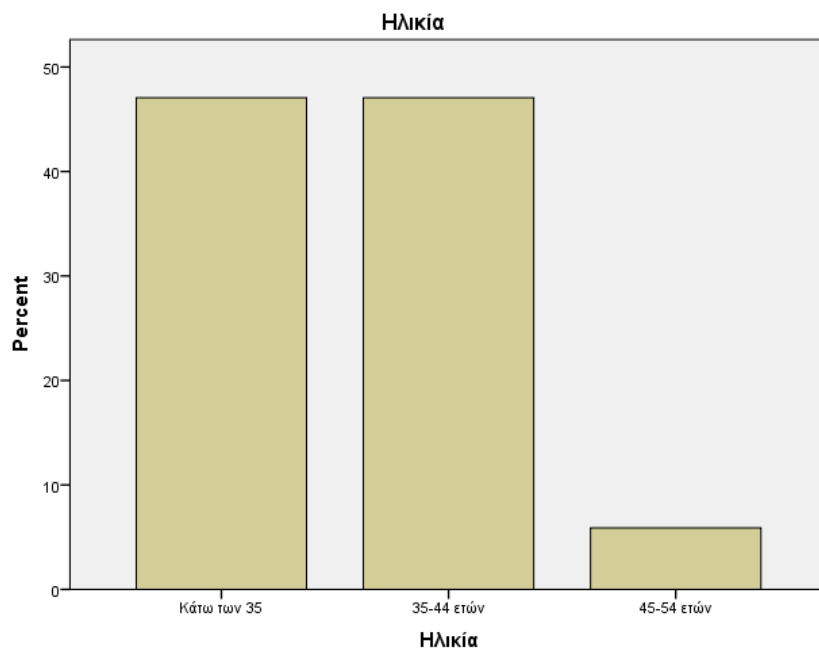

Γράφημα 1. Φύλο παιδαγωγών.

Από την ανάλυση που έχει πραγματοποιηθεί σε 119 παιδαγωγούς παρατηρήθηκε πως όλοι οι παιδαγωγοί ήταν γυναίκες ενώ δε συμμετείχαν καθόλου άνδρες (Πίνακας 1 & Γράφημα 1).

Πίνακας 2. Ηλικία παιδαγωγών.

Μεταβλητή		Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Ηλικία	Κάτω των 35	56	47,1
	35-44 ετών	56	47,1
	45-54 ετών	7	5,9

Γράφημα 2. Ηλικία παιδαγωγών.

Στον Πίνακα 2 και Γράφημα 2 παρουσιάζεται το ηλικιακό προφίλ των παιδαγωγών και παρατηρήθηκε πως το 47,1% ήταν κάτω των 35 ετών, το 47,1% έως 44 ετών ενώ το 5,9% έως 54 ετών.

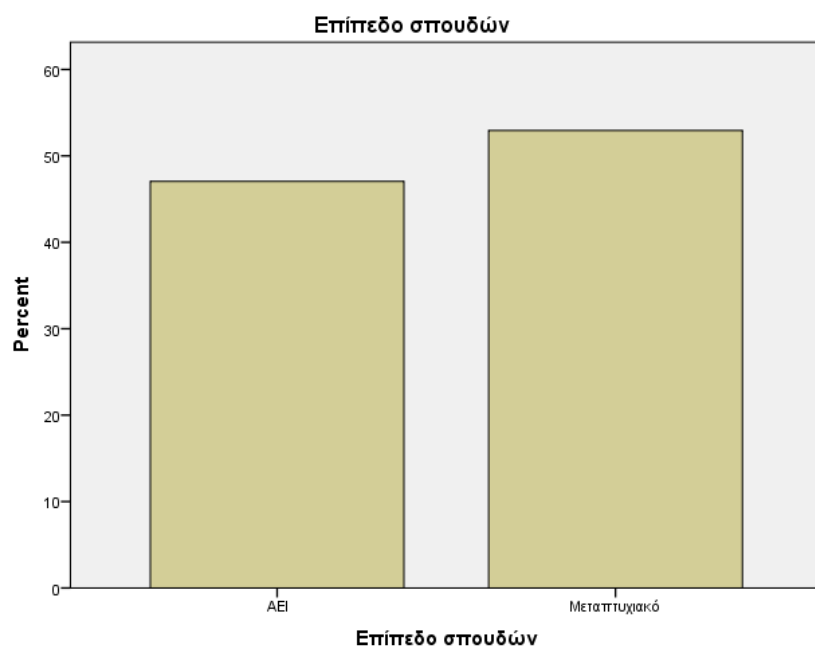
Το 47,1% ήταν απόφοιτοι ΑΕΙ ενώ το 52,9% είχε και μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών (Πίνακας 3 & Γράφημα 3).

Στον Πίνακα 4 και Γράφημα 4 παρουσιάζονται τα έτη εργασίας των παιδαγωγών. Το 35,3% εργάζονταν 6 έως 10 έτη, το 29,4% έως 5 έτη, το 23,5% από 11 έως 15 έτη ενώ μόνο το 11,8% εργαζόταν από 16 έως 20 έτη.

Στον Πίνακα 5 και Γράφημα 5 παρουσιάζεται η εργασιακή σχέση των παιδαγωγών και πιο συγκεκριμένα 64,7% ήταν αναπληρωτές ενώ το 35,3% είχαν μόνιμη θέση εργασίας ως παιδαγωγοί στην δομή προσχολικής αγωγής που εργάζονταν.

Πίνακας 3. Επίπεδο σπουδών παιδαγωγών.

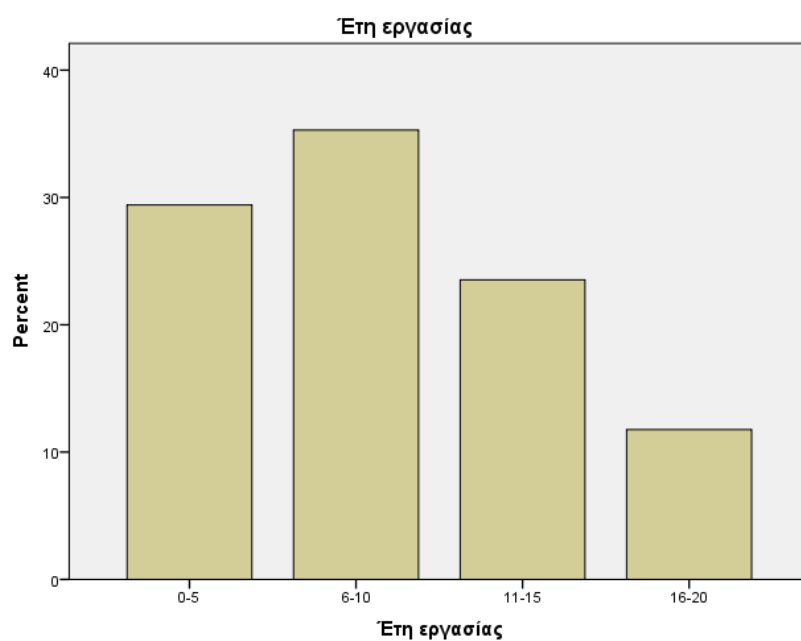
Μεταβλητή		Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Επίπεδο σπουδών	ΑΕΙ	56	47,1
	Μεταπτυχιακό	63	52,9

Γράφημα 3. Επίπεδο σπουδών παιδαγωγών.

Πίνακας 4. Έτη εργασίας παιδαγωγών.

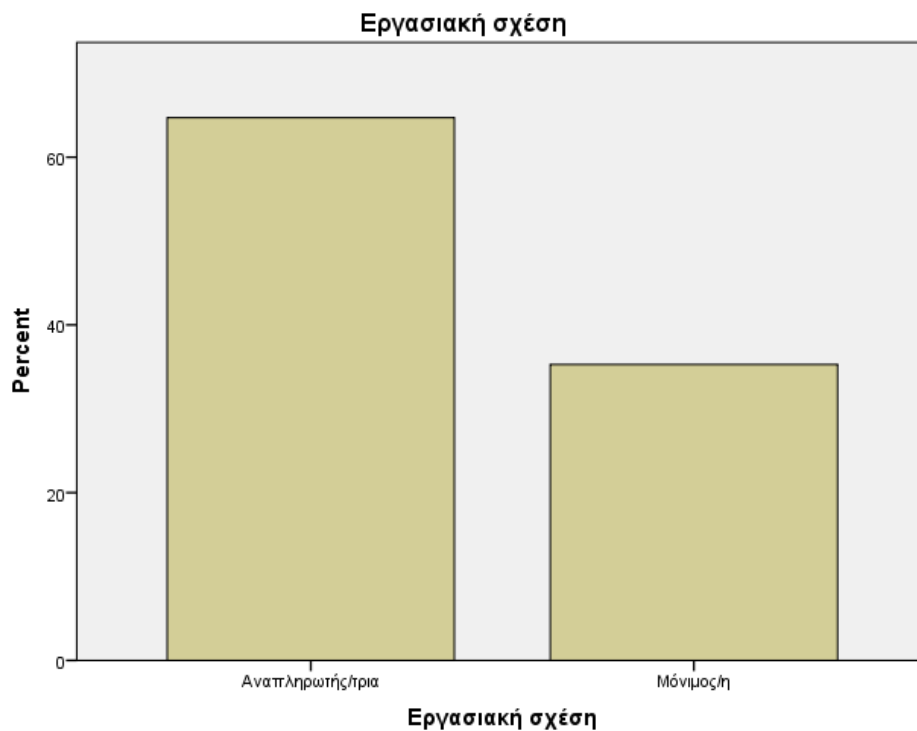
Μεταβλητή		Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Έτη εργασίας	0-5	35	29,4
	6-10	42	35,3
	11-15	28	23,5
	16-20	14	11,8

Γράφημα 4. Έτη εργασίας παιδαγωγών.

Πίνακας 5. Εργασιακή σχέση παιδαγωγών.

Μεταβλητή		Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Εργασιακή σχέση	Αναπληρωτής/τρια	77	64,7
	Μόνιμος/η	42	35,3

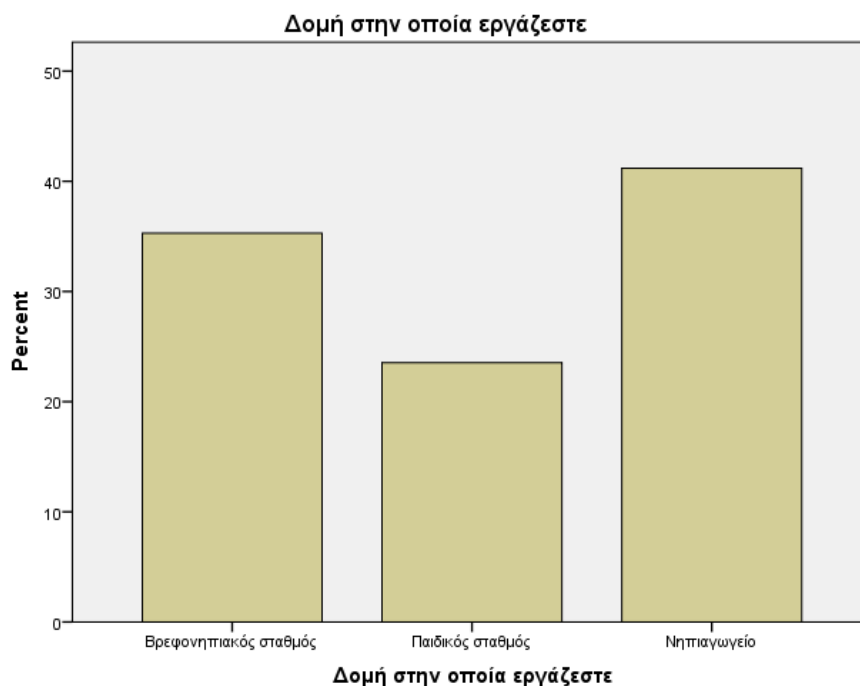

Γράφημα 5. Εργασιακή σχέση παιδαγωγών.

Στον Πίνακα 6 και Γράφημα 6 παρουσιάζεται η δομή στην οποία εργάζονται οι παιδαγωγοί. Το 41,1% εργαζόταν σε νηπιαγωγείο, το 35,3% σε βρεφονηπιακό σταθμό ενώ το 23,5% σε παιδικό σταθμό.

Πίνακας 6. Δομή στην οποία εργάζονται οι παιδαγωγοί.

Μεταβλητή		Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Δομή στην οποία εργάζεστε	Βρεφονηπιακός σταθμός	42	35,3
	Παιδικός σταθμός	28	23,5
	Νηπιαγωγείο	49	41,2

Γράφημα 6. Δομή στην οποία εργάζονται οι παιδαγωγοί.

Σχετικά με την εκπαίδευση και την επιπλέον επιμόρφωση των εκπαιδευτικών παρατηρήθηκε πως το 47,1% ως φοιτητές είχε παρακολουθήσει μαθήματα σε προπτυχιακό ή μεταπτυχιακό επίπεδο αναφορικά με ζητήματα φύλου στην εκπαίδευση (Πίνακας 7 και Γράφημα 7).

Σχετικά με την επιμόρφωση των παιδαγωγών παρατηρήθηκε πως το 47,1% είχε παρακολουθήσει κάποια σεμινάρια ή επιμορφωτικά προγράμματα σχετικά με ζητήματα φύλου στην εκπαίδευση (Πίνακας 8 και Γράφημα 8).

Πίνακας 7. Ως φοιτητής/τρια έχετε παρακολουθήσει μαθήματα σε προπτυχιακό ή μεταπτυχιακό επίπεδο αναφορικά με ζητήματα φύλου στην εκπαίδευση;

Μεταβλητή		Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Ως φοιτητής/τρια έχετε παρακολουθήσει μαθήματα σε προπτυχιακό ή μεταπτυχιακό επίπεδο αναφορικά με ζητήματα φύλου στην εκπαίδευση	Όχι	63	52,9
	Ναι	56	47,1

Γράφημα 7. Μαθήματα αναφορικά με ζητήματα φύλου στην εκπαίδευση.

Γράφημα 8. Σεμινάρια ή επιμορφωτικά προγράμματα σχετικά με ζητήματα φύλου στην εκπαίδευση.

Πίνακας 8. Έχετε παρακολουθήσει ποτέ κάποια σεμινάρια ή επιμορφωτικά προγράμματα σχετικά με ζητήματα φύλου στην εκπαίδευση;

Μεταβλητή		Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Έχετε παρακολουθήσει ποτέ κάποια σεμινάρια ή επιμορφωτικά προγράμματα σχετικά με ζητήματα φύλου στην εκπαίδευση	Όχι	63	52,9
	Ναι	56	47,1

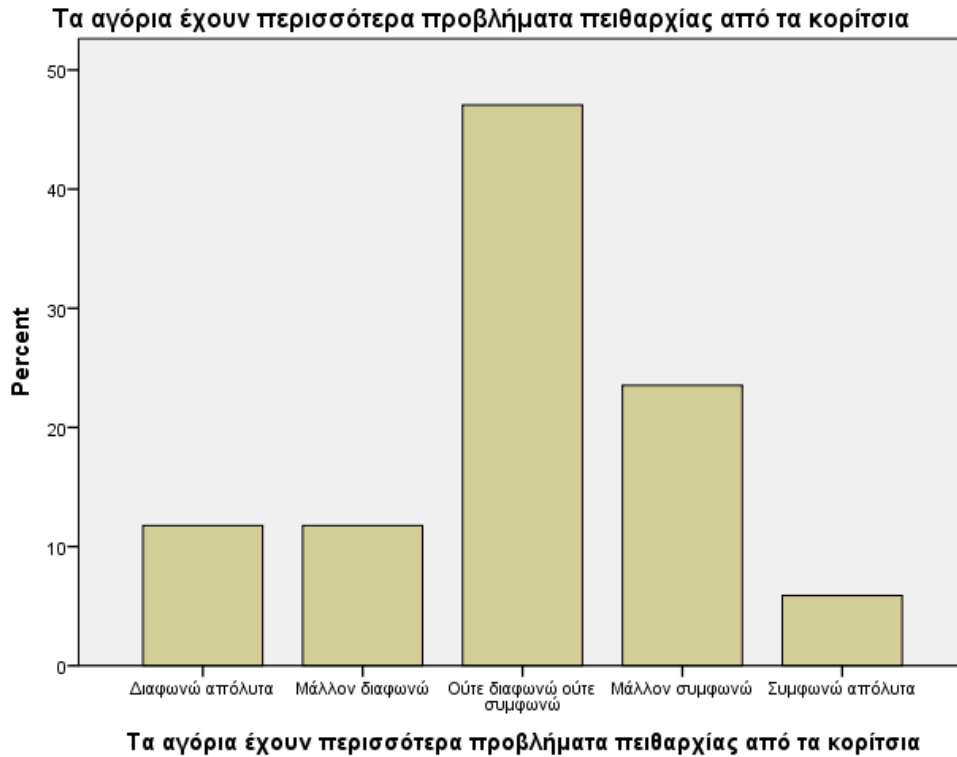
5.2 Αντιλήψεις Παιδαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα

Ο Πίνακας 9 και το Γράφημα 9 παρουσιάζει την άποψη πως τα αγόρια έχουν περισσότερα προβλήματα πειθαρχίας από τα κορίτσια και παρατηρήθηκε πως το 47,1% έχει ουδέτερη άποψη σχετικά με το ότι τα αγόρια έχουν περισσότερα προβλήματα πειθαρχίας από τα κορίτσια ενώ το 23,5% τείνει να συμφωνήσει (ΜΟ=3, ΤΑ=1,033).

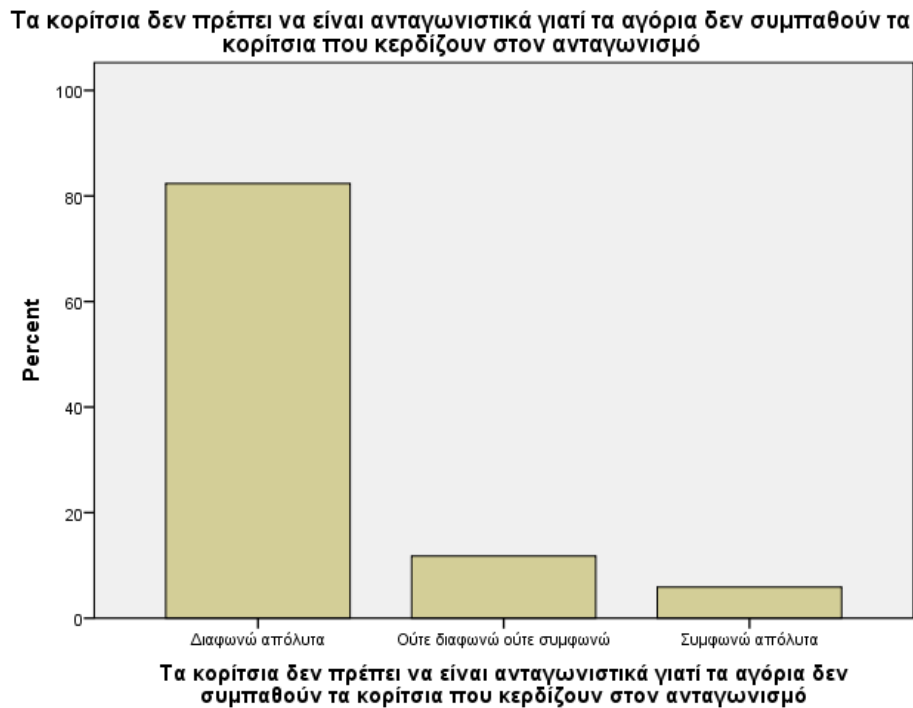
Ο Πίνακας 10 και το Γράφημα 10 παρουσιάζουν πως το 82,4% των παιδαγωγών διαφωνεί απόλυτα με την άποψη πως τα κορίτσια δεν πρέπει να είναι ανταγωνιστικά γιατί τα αγόρια δεν συμπαθούν τα κορίτσια που κερδίζουν στον ανταγωνισμό (ΜΟ=1,47, ΤΑ=1,095).

Πίνακας 9. Τα αγόρια έχουν περισσότερα προβλήματα πειθαρχίας από τα κορίτσια.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Τα αγόρια έχουν περισσότερα προβλήματα πειθαρχίας από τα κορίτσια	Διαφωνώ απόλυτα	14	11,8	3,00	1,033
	Μάλλον διαφωνώ	14	11,8		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	56	47,1		
	Μάλλον συμφωνώ	28	23,5		
	Συμφωνώ απόλυτα	7	5,9		

Γράφημα 9. Τα αγόρια έχουν περισσότερα προβλήματα πειθαρχίας από τα κορίτσια.

Γράφημα 10. Τα κορίτσια δεν πρέπει να είναι ανταγωνιστικά γιατί τα αγόρια δεν συμπαθούν τα κορίτσια που κερδίζουν στον ανταγωνισμό.

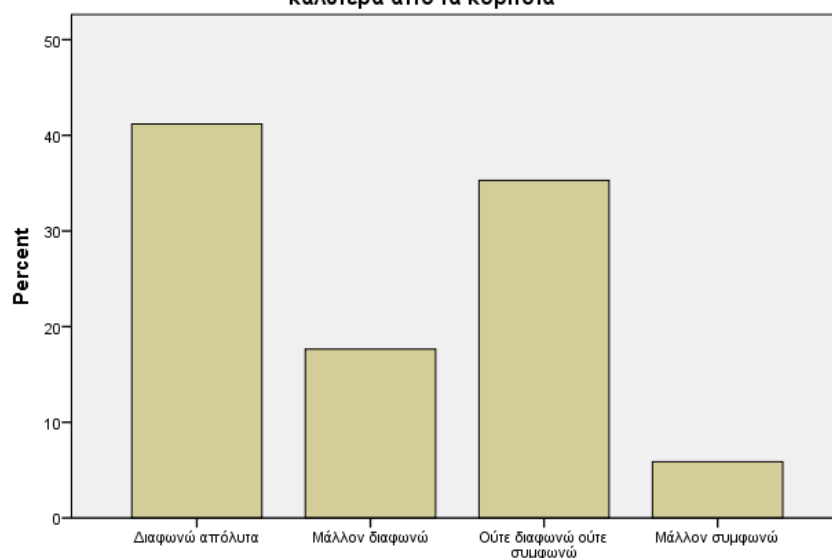
Πίνακας 10. Τα κορίτσια δεν πρέπει να είναι ανταγωνιστικά γιατί τα αγόρια δεν συμπαθούν τα κορίτσια που κερδίζουν στον ανταγωνισμό.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Τα κορίτσια δεν πρέπει να είναι ανταγωνιστικά γιατί τα αγόρια δεν συμπαθούν τα κορίτσια που κερδίζουν στον ανταγωνισμό	Διαφωνώ απόλυτα	98	82,4	1,47	1,095
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	14	11,8		
	Συμφωνώ απόλυτα	7	5,9		

Πίνακας 11. Τα αγόρια είναι πιο προσεκτικά στις λεπτομέρειες, ακούν και εκτελούν τις οδηγίες καλύτερα από τα κορίτσια.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Τα αγόρια είναι πιο προσεκτικά στις λεπτομέρειες, ακούν και εκτελούν τις οδηγίες καλύτερα από τα κορίτσια	Διαφωνώ απόλυτα	49	41,2	2,05	1,002
	Μάλλον διαφωνώ	21	17,6		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	42	35,3		
	Μάλλον συμφωνώ	7	5,9		

Τα αγόρια είναι πιο προσεκτικά στις λεπτομέρειες, ακούν και εκτελούν τις οδηγίες καλύτερα από τα κορίτσια

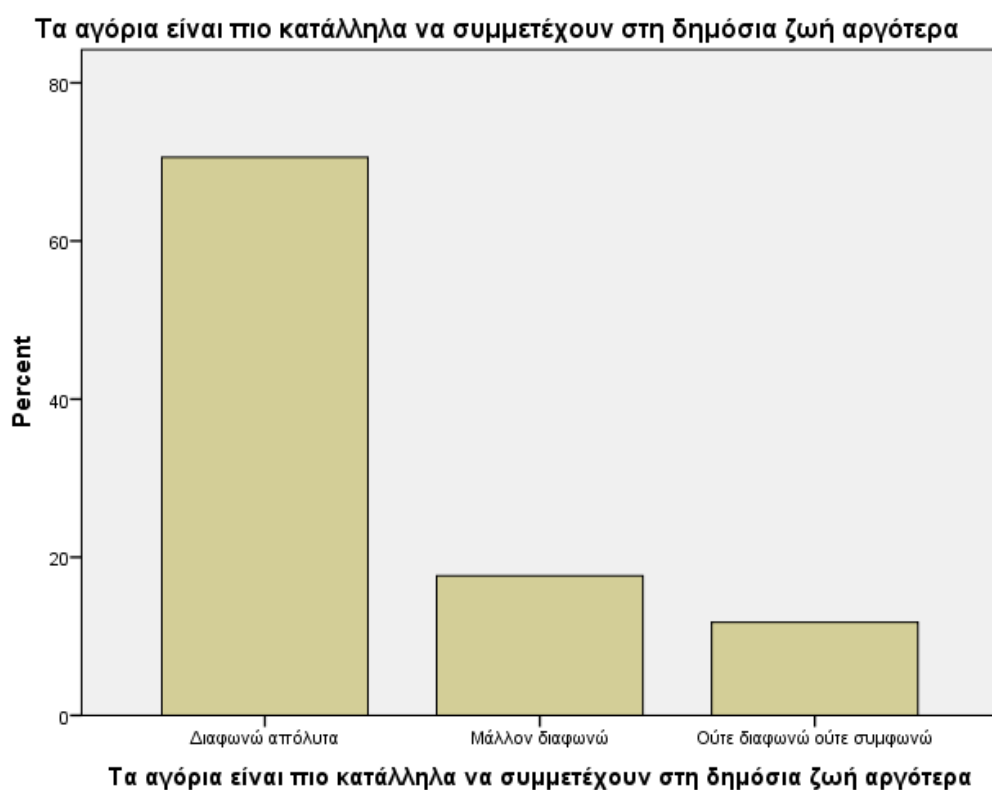
Τα αγόρια είναι πιο προσεκτικά στις λεπτομέρειες, ακούν και εκτελούν τις οδηγίες καλύτερα από τα κορίτσια

Γράφημα 11. Τα αγόρια είναι πιο προσεκτικά στις λεπτομέρειες, ακούν και εκτελούν τις οδηγίες καλύτερα από τα κορίτσια.

Ο Πίνακας 11 και το Γράφημα 11 παρουσιάζουν πως το 41,2% των παιδαγωγών διαφωνεί απόλυτα πως τα αγόρια είναι πιο προσεκτικά στις λεπτομέρειες, ακούν και εκτελούν τις οδηγίες καλύτερα από τα κορίτσια ενώ το 35,3% έχει ουδέτερη άποψη (MO=2,05, TA=1,002).

Πίνακας 12. Τα αγόρια είναι πιο κατάλληλα να συμμετέχουν στη δημόσια ζωή αργότερα.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	MO	TA
Τα αγόρια είναι πιο κατάλληλα να συμμετέχουν στη δημόσια ζωή αργότερα	Διαφωνώ απόλυτα	84	70,6	1,41	0,693
	Μάλλον διαφωνώ	21	17,6		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	14	11,8		

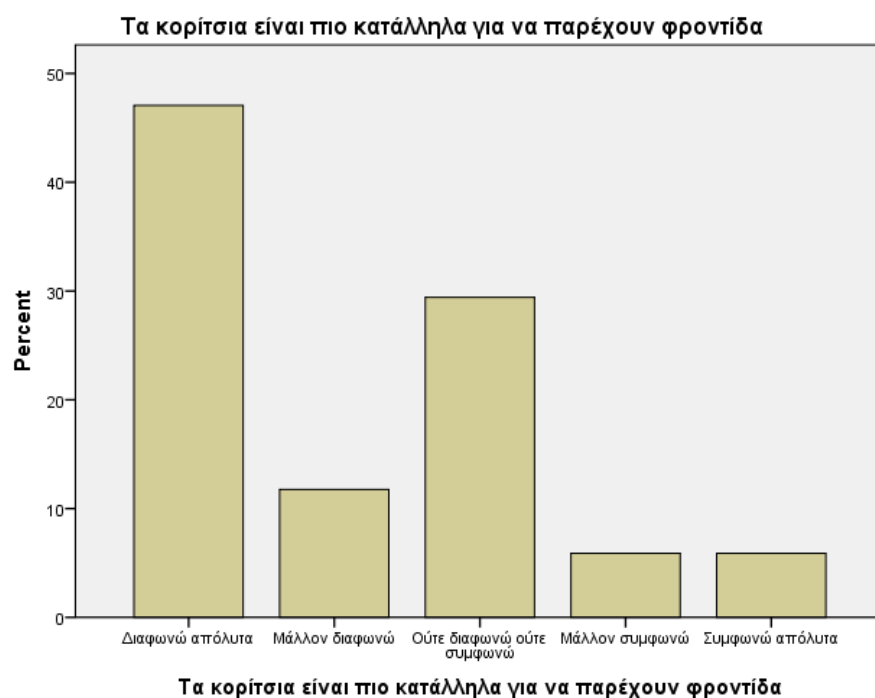

Γράφημα 12. Τα αγόρια είναι πιο κατάλληλα να συμμετέχουν στη δημόσια ζωή αργότερα.

Ο Πίνακας 12 και το Γράφημα 12 παρουσιάζουν πως το 70,6% των παιδαγωγών διαφωνεί απόλυτα με την άποψη πως τα αγόρια είναι πιο κατάλληλα να συμμετέχουν στη δημόσια ζωή αργότερα (MO=1,41, TA=0,693).

Πίνακας 13. Τα κορίτσια είναι πιο κατάλληλα για να παρέχουν φροντίδα.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Τα κορίτσια είναι πιο κατάλληλα για να παρέχουν φροντίδα	Διαφωνώ απόλυτα	56	47,1	2,11	1,236
	Μάλλον διαφωνώ	14	11,8		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	35	29,4		
	Μάλλον συμφωνώ	7	5,9		
	Συμφωνώ απόλυτα	7	5,9		

Γράφημα 13. Τα κορίτσια είναι πιο κατάλληλα για να παρέχουν φροντίδα.

Ο Πίνακας 13 και το Γράφημα 13 παρουσιάζουν πως το 47,1% των παιδαγωγών διαφωνεί απόλυτα με την άποψη πως τα κορίτσια είναι πιο κατάλληλα για να παρέχουν φροντίδα (ΜΟ=2,11, ΤΑ=1,236).

Πίνακας 14. Τα κορίτσια είναι πιο κατάλληλα για να φροντίζουν μικρότερα παιδιά.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Τα κορίτσια είναι πιο κατάλληλα για να φροντίζουν μικρότερα παιδιά	Διαφωνώ απόλυτα	35	29,4	2,23	1,219
	Μάλλον διαφωνώ	49	41,2		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	21	17,6		
	Συμφωνώ απόλυτα	14	11,8		

Γράφημα 14. Τα κορίτσια είναι πιο κατάλληλα για να φροντίζουν μικρότερα παιδιά.

Ο Πίνακας 14 και το Γράφημα 14 παρουσιάζει πως το 41,2% των παιδαγωγών τείνει να διαφωνεί με την άποψη πως τα κορίτσια είναι πιο κατάλληλα για να φροντίζουν μικρότερα παιδιά (ΜΟ=2,23, ΤΑ=1,219).

Πίνακας 15. Τα αγόρια είναι πιο κατάλληλα να καταλάβουν αργότερα διοικητικές θέσεις.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Τα αγόρια είναι πιο κατάλληλα να καταλάβουν αργότερα διοικητικές θέσεις	Διαφωνώ απόλυτα	70	58,8	1,70	0,959
	Μάλλον διαφωνώ	21	17,6		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	21	17,6		
	Μάλλον συμφωνώ	7	5,9		

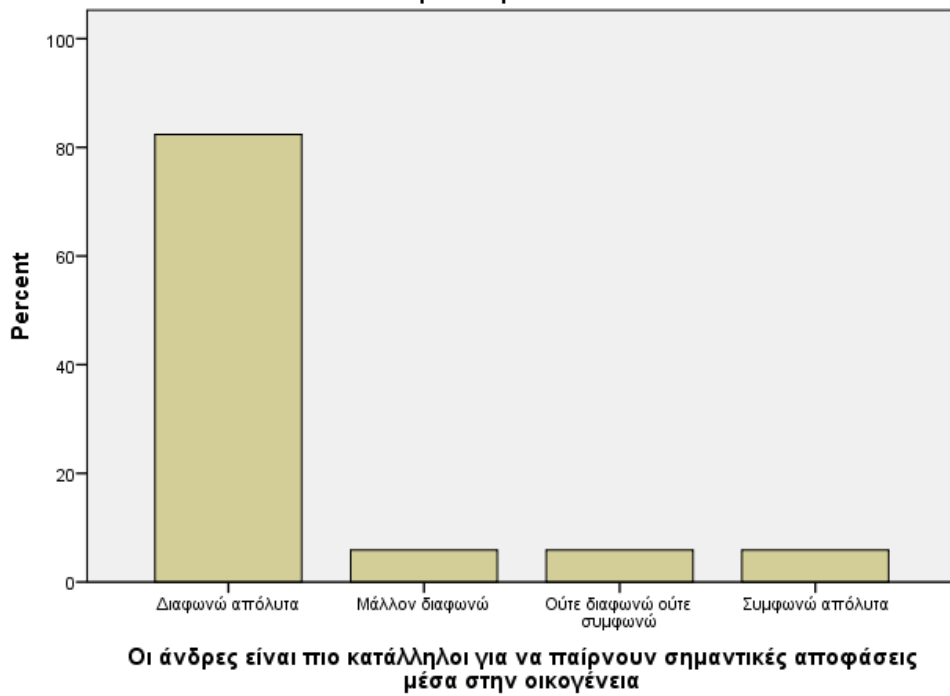
Γράφημα 15. Τα αγόρια είναι πιο κατάλληλα να αναλάβουν αργότερα διοικητικές θέσεις.

Ο Πίνακας 15 και το Γράφημα 15 παρουσιάζουν πως το 58,8% των παιδαγωγών διαφωνεί απόλυτα με την άποψη πως τα αγόρια είναι πιο κατάλληλα να καταλάβουν αργότερα διοικητικές θέσεις (ΜΟ=1,70, ΤΑ=0,959).

Πίνακας 16. Οι άνδρες είναι πιο κατάλληλοι για να παίρνουν σημαντικές αποφάσεις μέσα στην οικογένεια.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Οι άνδρες είναι πιο κατάλληλοι για να παίρνουν σημαντικές αποφάσεις μέσα στην οικογένεια	Διαφωνώ απόλυτα	98	82,4	1,41	1,036
	Μάλλον διαφωνώ	7	5,9		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	7	5,9		
	Συμφωνώ απόλυτα	7	5,9		

Οι άνδρες είναι πιο κατάλληλοι για να παίρνουν σημαντικές αποφάσεις μέσα στην οικογένεια

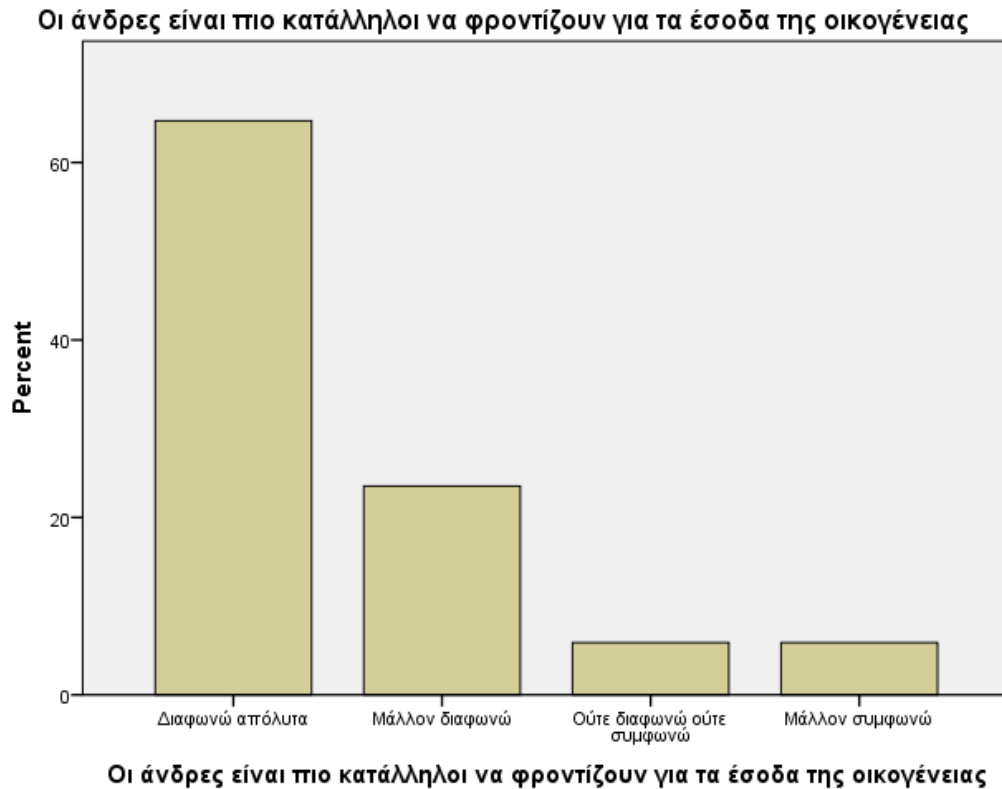

Γράφημα 16. Οι άντρες είναι πιο κατάλληλοι για να παίρνουν σημαντικές αποφάσεις μέσα στην οικογένεια.

Ο Πίνακας 16 και το Γράφημα 16 παρουσιάζουν το 82,4% των παιδαγωγών να διαφωνεί απόλυτα πως οι άνδρες είναι πιο κατάλληλοι για να παίρνουν σημαντικές αποφάσεις μέσα στην οικογένεια (ΜΟ=1,41 ΤΑ=1,036).

Πίνακας 17. Οι άντρες είναι πιο κατάλληλοι να φροντίζουν για τα έσοδα της οικογένειας.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Οι άντρες είναι πιο κατάλληλοι να φροντίζουν για τα έσοδα της οικογένειας	Διαφωνώ απόλυτα	77	64,7	1,52	0,851
	Μάλλον διαφωνώ	28	23,5		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	7	5,9		
	Μάλλον συμφωνώ	7	5,9		

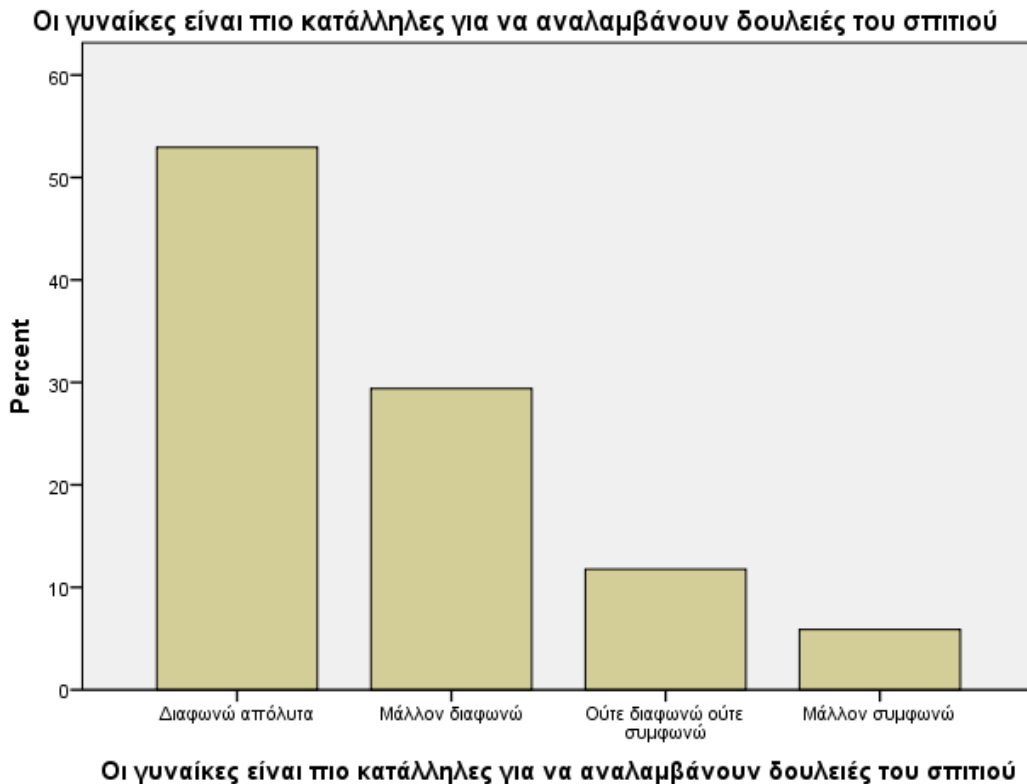

Γράφημα 17. Οι άντρες είναι πιο κατάλληλοι να φροντίζουν για τα έσοδα της οικογένειας.

Ο Πίνακας 17 και το Γράφημα 17 παρουσιάζει πως το 64,7% των παιδαγωγών διαφωνεί απόλυτα με την άποψη πως οι άνδρες είναι πιο κατάλληλοι να φροντίζουν για τα έσοδα της οικογένειας (ΜΟ=1,52, ΤΑ=0,851).

Πίνακας 18. Οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για να αναλαμβάνουν δουλειές του σπιτιού.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για να αναλαμβάνουν δουλειές του σπιτιού	Διαφωνώ απόλυτα	63	52,9	1,70	0,895
	Μάλλον διαφωνώ	35	29,4		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	14	11,8		
	Μάλλον συμφωνώ	7	5,9		

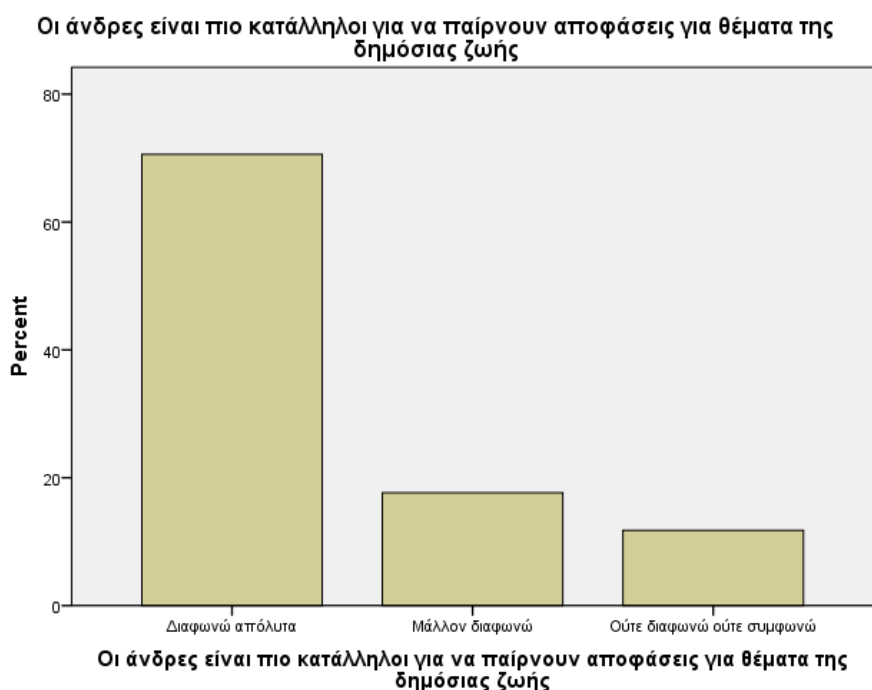

Γράφημα 18. Οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για να αναλαμβάνουν δουλειές του σπιτιού.

Ο Πίνακας 18 και το Γράφημα 18 παρουσιάζουν πως το 52,9% των παιδαγωγών διαφωνεί απόλυτα με την άποψη πως οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για να αναλαμβάνουν τις δουλειές του σπιτιού (ΜΟ=1,70 ΤΑ=0,895).

Πίνακας 19. Οι άνδρες είναι πιο κατάλληλοι για να παίρνουν αποφάσεις για θέματα της δημόσιας ζωής που αφορούν την πολιτική, την οικονομία, την εξωτερική πολιτική.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Οι άνδρες είναι πιο κατάλληλοι για να παίρνουν αποφάσεις για θέματα της δημόσιας ζωής που αφορούν την πολιτική, την οικονομία, την εξωτερική πολιτική	Διαφωνώ απόλυτα	84	70,6	1,41	0,693
	Μάλλον διαφωνώ	21	17,6		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	14	11,8		

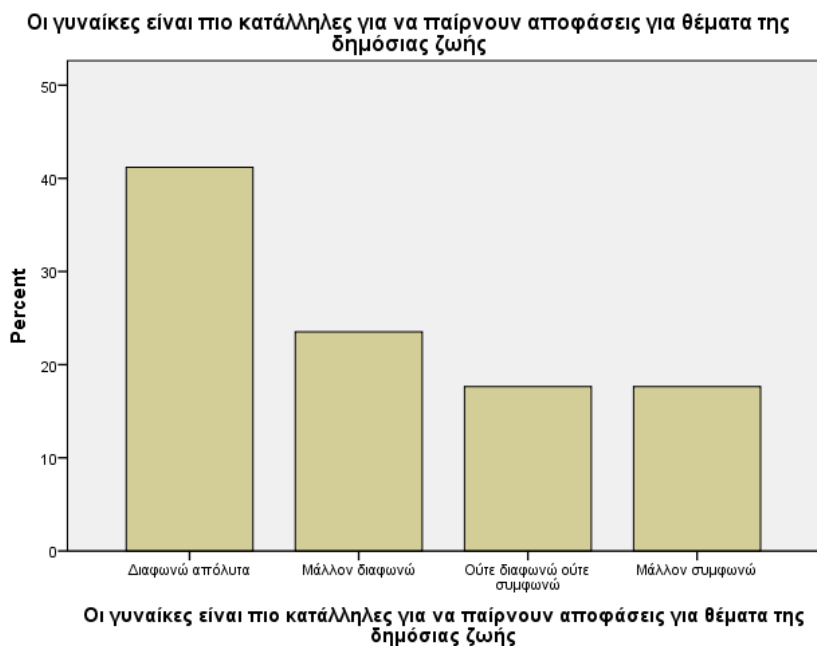

Γράφημα 19. Οι άντρες είναι πιο κατάλληλοι για να παίρνουν αποφάσεις για θέματα της δημόσιας ζωής που αφορούν την πολιτική, την οικονομία, την εξωτερική πολιτική.

Ο Πίνακας 19 και το Γράφημα 19 παρουσιάζουν πως το 70,6% των παιδαγωγών διαφωνεί απόλυτα με την άποψη πως οι άνδρες είναι πιο κατάλληλοι για να παίρνουν αποφάσεις για θέματα της δημόσιας ζωής που αφορούν την πολιτική, την οικονομία, την εξωτερική πολιτική (MO=1,41 TA=0,693).

Πίνακας 20. Οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για να παίρνουν αποφάσεις για θέματα της δημόσιας ζωής που αφορούν τους πρόσφυγες, το περιβάλλον, την κοινωνική πολιτική.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	MO	TA
Οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για να παίρνουν αποφάσεις για θέματα της δημόσιας ζωής που αφορούν τους πρόσφυγες, το περιβάλλον, την κοινωνική πολιτική	Διαφωνώ απόλυτα	49	41,2	2,11	1,136
	Μάλλον διαφωνώ	28	23,5		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	21	17,6		
	Μάλλον συμφωνώ	21	17,6		

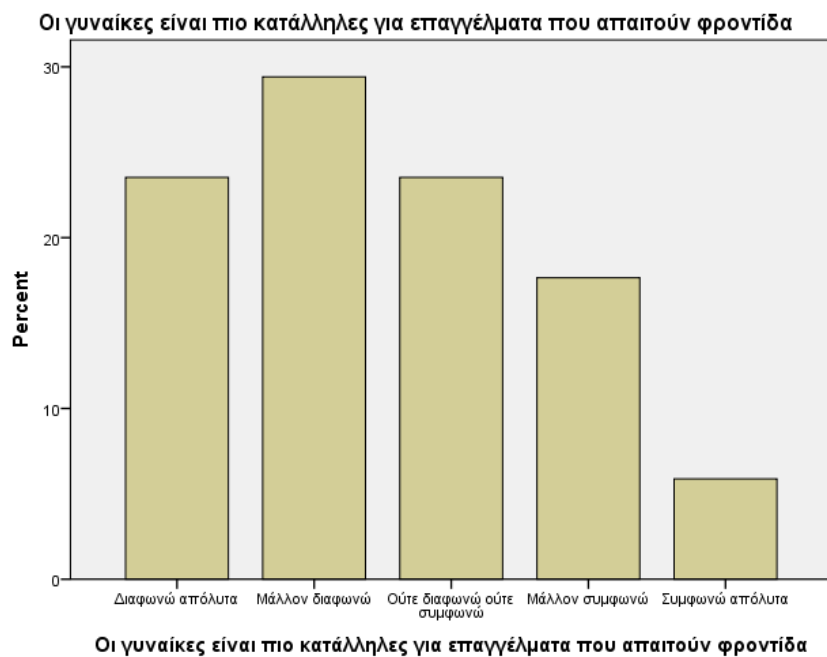

Γράφημα 20. Οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για να παίρνουν αποφάσεις για θέματα της δημόσιας ζωής που αφορούν τους πρόσφυγες, το περιβάλλον, την κοινωνική πολιτική.

Ο Πίνακας 20 και το Γράφημα 20 παρουσιάζουν πως το 41,2% των παιδαγωγών διαφωνεί απόλυτα με την άποψη πως οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για να παίρνουν αποφάσεις για θέματα της δημόσιας ζωής που αφορούν τους πρόσφυγες, το περιβάλλον, την κοινωνική πολιτική (ΜΟ=2,11, ΤΑ=1,136).

Πίνακας 21. Οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για επαγγέλματα που απαιτούν φροντίδα.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για επαγγέλματα που απαιτούν φροντίδα	Διαφωνώ απόλυτα	28	23,5	2,52	1,199
	Μάλλον διαφωνώ	35	29,4		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	28	23,5		
	Μάλλον συμφωνώ	21	17,6		
	Συμφωνώ απόλυτα	7	5,9		

Γράφημα 21. Οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για επαγγέλματα που απαιτούν φροντίδα.

Ο Πίνακας 21 και το Γράφημα 21 παρουσιάζουν πως το 29,4% των παιδαγωγών τείνει να διαφωνεί με την άποψη πως οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για επαγγέλματα που απαιτούν φροντίδα ενώ το 23,5% διαφωνεί απόλυτα και το ίδιο ποσοστό έχει ουδέτερη άποψη (MO=2,52, TA=1,199).

Πίνακας 22. Οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για επαγγέλματα που έχουν σχέση με ανθρώπους.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	MO	TA
Οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για επαγγέλματα που έχουν σχέση με ανθρώπους	Διαφωνώ απόλυτα	28	23,5	2,58	1,196
	Μάλλον διαφωνώ	35	29,4		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	14	11,8		
	Μάλλον συμφωνώ	42	35,3		

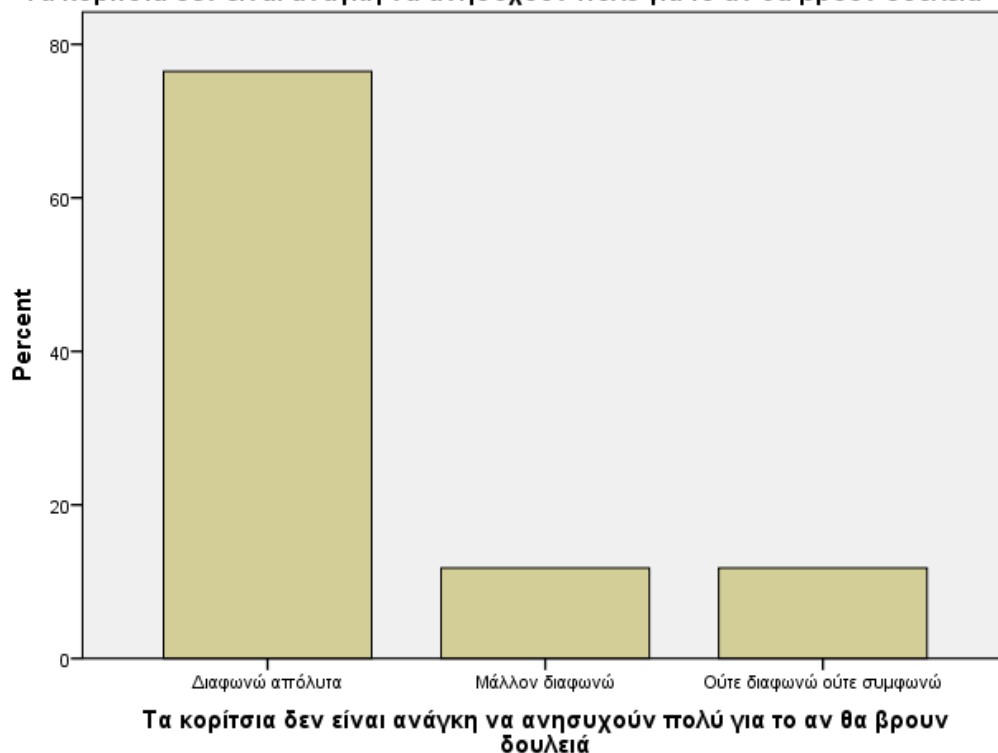
Γράφημα 22. Οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για επαγγέλματα που έχουν σχέση με ανθρώπους.

Ο Πίνακας 22 και το Γράφημα 22 παρουσιάζουν πως το 29,4% των παιδαγωγών τείνει να διαφωνεί με την άποψη πως τα κορίτσια είναι πιο κατάλληλα για επαγγέλματα που έχουν σχέση με ανθρώπους ενώ το 23,5% διαφωνεί απόλυτα (ΜΟ=2,58, ΤΑ=1,196).

Πίνακας 23. Τα κορίτσια δεν είναι ανάγκη να ανησυχούν πολύ για το αν θα βρουν δουλειά.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Τα κορίτσια δεν είναι ανάγκη να ανησυχούν πολύ για το αν θα βρουν δουλειά	Διαφωνώ απόλυτα	91	76,5	1,35	0,683
	Μάλλον διαφωνώ	14	11,8		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	14	11,8		

Τα κορίτσια δεν είναι ανάγκη να ανησυχούν πολύ για το αν θα βρουν δουλειά

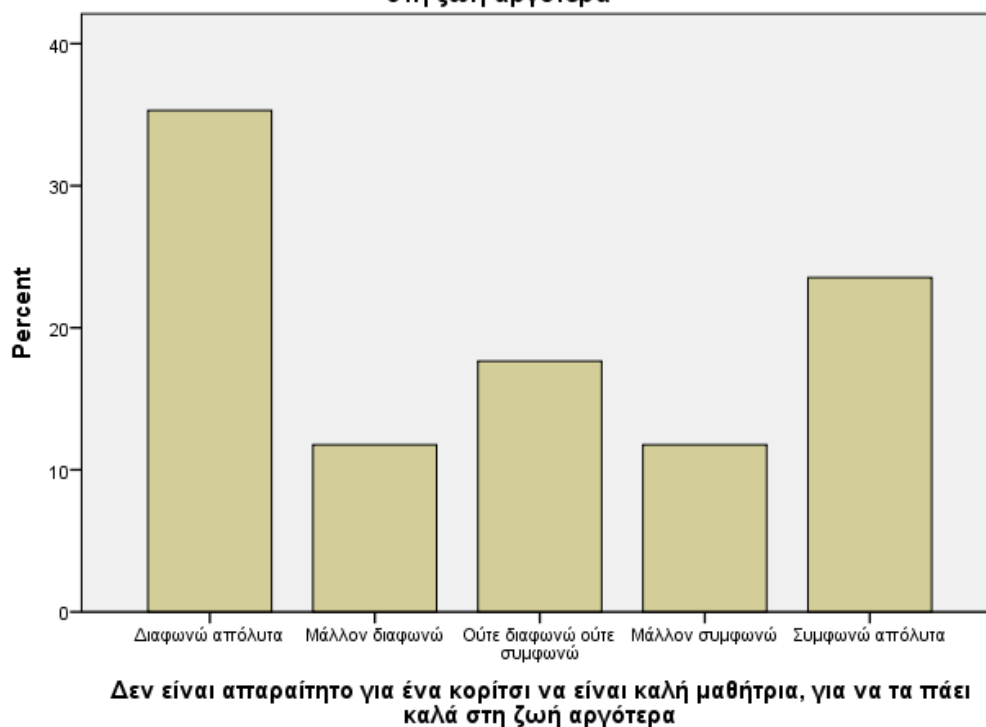
Γράφημα 23. Τα κορίτσια δεν είναι ανάγκη να ανησυχούν πολύ για το αν θα βρουν δουλειά.

Ο Πίνακας 23 και το Γράφημα 23 παρουσιάζουν πως το 76,5% των παιδαγωγών διαφωνεί απόλυτα με την άποψη πως τα κορίτσια δεν είναι ανάγκη να ανησυχούν πολύ για το αν θα βρουν δουλειά (ΜΟ=1,35, ΤΑ=0,683).

Πίνακας 24. Δεν είναι απαραίτητο για ένα κορίτσι να είναι καλή μαθήτρια, για να τα πάει καλά στη ζωή αργότερα.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Δεν είναι απαραίτητο για ένα κορίτσι να είναι καλή μαθήτρια, για να τα πάει καλά στη ζωή αργότερα	Διαφωνώ απόλυτα	42	35,3	2,76	1,598
	Μάλλον διαφωνώ	14	11,8		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	21	17,6		
	Μάλλον συμφωνώ	14	11,8		
	Συμφωνώ απόλυτα	28	23,5		

Δεν είναι απαραίτητο για ένα κορίτσι να είναι καλή μαθήτρια, για να τα πάει καλά στη ζωή αργότερα

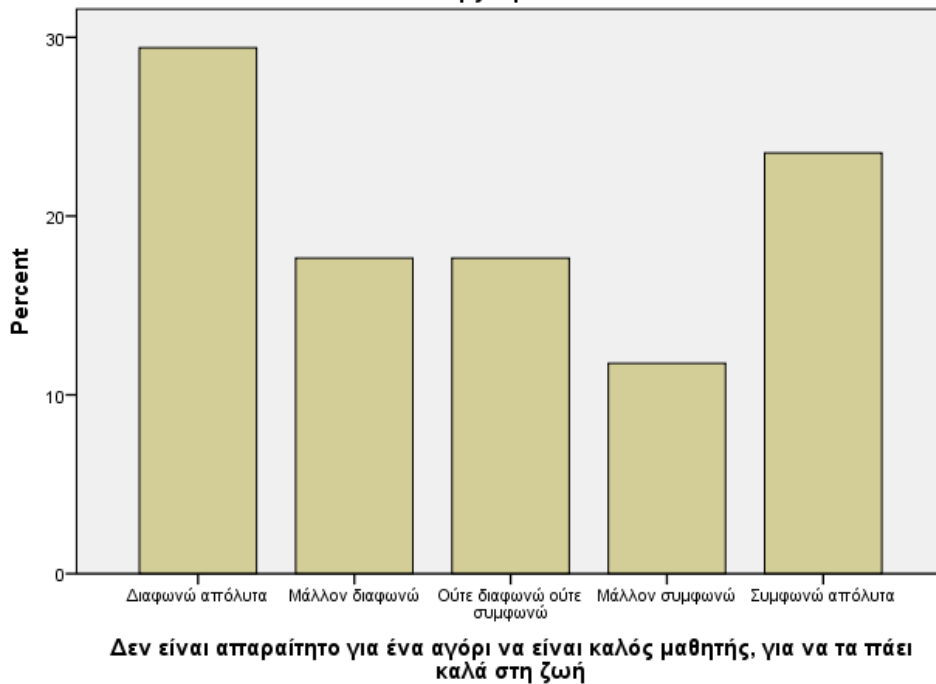
Γράφημα 24. Δεν είναι απαραίτητο για ένα κορίτσι να είναι καλή μαθήτρια, για να τα πάει καλά στη ζωή αργότερα.

Ο Πίνακας 24 και το Γράφημα 24 παρουσιάζουν πως το 35,3% των παιδαγωγών διαφωνεί απόλυτα πως δεν είναι απαραίτητο για ένα κορίτσι να είναι καλή μαθήτρια, για να τα πάει καλά στη ζωή αργότερα ενώ το 23,5% συμφωνεί απόλυτα (ΜΟ=2,76, ΤΑ=1,598).

Πίνακας 25. Δεν είναι απαραίτητο για ένα αγόρι να είναι καλός μαθητής, για να τα πάει καλά στη ζωή.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Δεν είναι απαραίτητο για ένα αγόρι να είναι καλός μαθητής, για να τα πάει καλά στη ζωή	Διαφωνώ απόλυτα	35	29,4	2,82	1,549
	Μάλλον διαφωνώ	21	17,6		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	21	17,6		
	Μάλλον συμφωνώ	14	11,8		
	Συμφωνώ απόλυτα	28	23,5		

Δεν είναι απαραίτητο για ένα αγόρι να είναι καλός μαθητής, για να τα πάει καλά στη ζωή

Γράφημα 25. Δεν είναι απαραίτητη για ένα αγόρι να είναι καλός μαθητής, για να τα πάει καλά στη ζωή.

Ο Πίνακας 25 και το Γράφημα 25 παρουσιάζουν πως το 29,4% των παιδαγωγών διαφωνεί απόλυτα με την άποψη πως δεν είναι απαραίτητο για ένα αγόρι να είναι καλός μαθητής, για να τα πάει καλά στη ζωή και το 23,5% συμφωνεί απόλυτα (ΜΟ=2,82, ΤΑ=1,549).

Πίνακας 26. Τα κορίτσια θα παντρευτούν σε σύντομο χρονικό διάστημα μετά το σχολείο.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Τα κορίτσια θα παντρευτούν σε σύντομο χρονικό διάστημα μετά το σχολείο	Διαφωνώ απόλυτα	91	76,5	1,35	0,683
	Μάλλον διαφωνώ	14	11,8		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	14	11,8		

Γράφημα 26. Τα κορίτσια θα παντρευτούν σε σύντομο χρονικό διάστημα μετά το σχολείο.

Τέλος, ο Πίνακας 26 και το Γράφημα 26 παρουσιάζουν πως το 76,5% των παιδαγωγών διαφωνεί απόλυτα με την άποψη πως τα κορίτσια θα παντρευτούν σε σύντομο χρονικό διάστημα μετά το σχολείο (MO=1,35, TA=0,683).

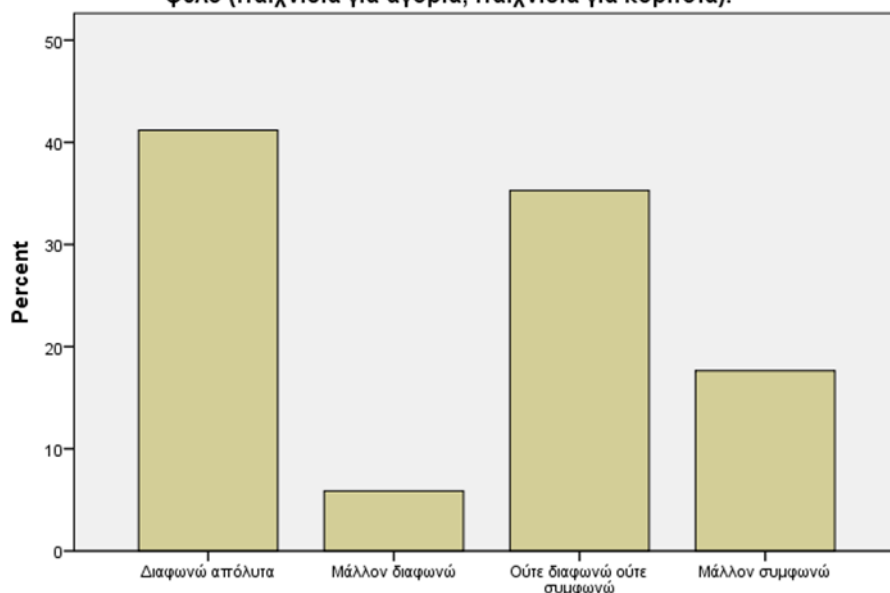
5.3 Τα έμφυλα στερεότυπα στο Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό

Ο Πίνακας 27 και το Γράφημα 27 παρουσιάζει το κατά πόσο τα παιχνίδια είναι χωρισμένα ανάλογα με το φύλο και παρατηρήθηκε πως το 41,2% των παιδαγωγών διαφωνεί απόλυτα πως τα παιχνίδια στο Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό είναι χωρισμένα ανάλογα με το φύλο (παιχνίδια για αγόρια, παιχνίδια για κορίτσια) ενώ το 35,3% έχει ουδέτερη άποψη (MO=2,29, TA=1,181).

Πίνακας 27. Τα παιχνίδια στο Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό είναι χωρισμένα ανάλογα με το φύλο (παιχνίδια για αγόρια, παιχνίδια για κορίτσια).

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Τα παιχνίδια στο Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό είναι χωρισμένα ανάλογα με το φύλο (παιχνίδια για αγόρια, παιχνίδια για κορίτσια)	Διαφωνώ απόλυτα	49	41,2	2,29	1,181
	Μάλλον διαφωνώ	7	5,9		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	42	35,3		
	Μάλλον συμφωνώ	21	17,6		

Τα παιχνίδια στο Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό είναι χωρισμένα ανάλογα με το φύλο (παιχνίδια για αγόρια, παιχνίδια για κορίτσια).

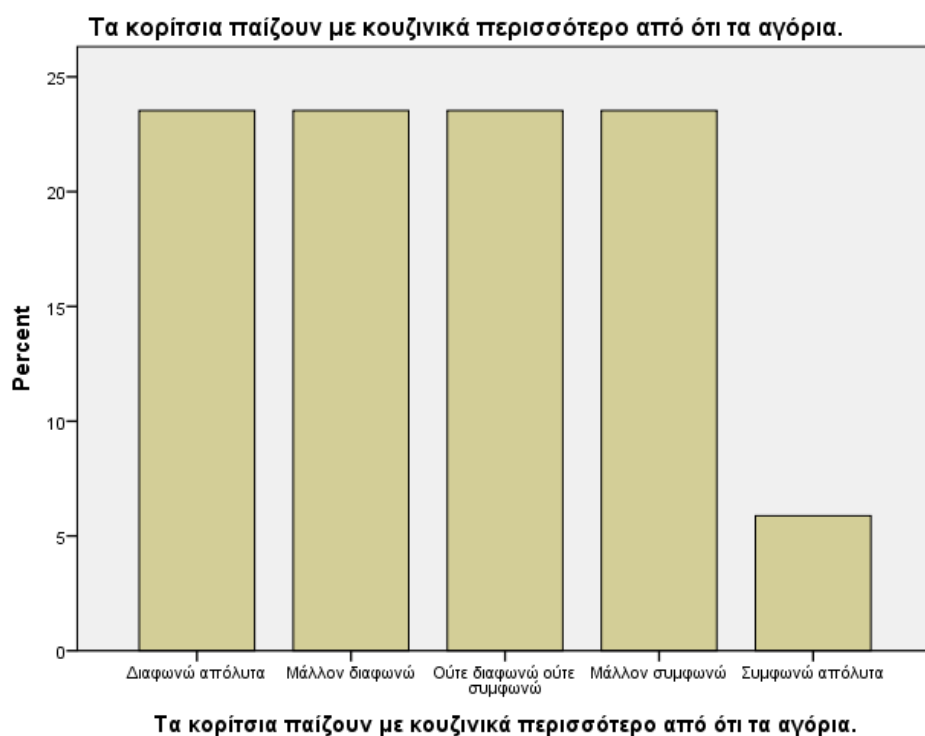
Τα παιχνίδια στο Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό είναι χωρισμένα ανάλογα με το φύλο (παιχνίδια για αγόρια, παιχνίδια για κορίτσια).

Γράφημα 27. Τα παιχνίδια στο Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό είναι χωρισμένα ανάλογα με το φύλο (παιχνίδια για αγόρια, παιχνίδια για κορίτσια).

Ο Πίνακας 28 και το Γράφημα 28 παρουσιάζει πως το 23,5% των παιδαγωγών διαφωνεί απόλυτα με την άποψη πως τα κορίτσια παίζουν με κουζινικά περισσότερο από ότι τα αγόρια, το 23,5% τείνει να διαφωνεί, το 23,5% έχει ουδέτερη άποψη ενώ το 23,5% τείνει να συμφωνεί και το 5,9% συμφωνεί απόλυτα (ΜΟ=2,64, ΤΑ=1,239).

Πίνακας 28. Τα κορίτσια παίζουν με κουζινικά περισσότερο από ότι τα αγόρια.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Τα κορίτσια παίζουν με κουζινικά περισσότερο από ότι τα αγόρια	Διαφωνώ απόλυτα	28	23,5	2,64	1,239
	Μάλλον διαφωνώ	28	23,5		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	28	23,5		
	Μάλλον συμφωνώ	28	23,5		
	Συμφωνώ απόλυτα	7	5,9		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	7	5,9		

Γράφημα 28. Τα κορίτσια παίζουν με κουζινικά περισσότερο από ότι τα αγόρια.

Ο Πίνακας 29 και το Γράφημα 29 παρουσιάζει πως το 38,7% έχει ουδέτερη άποψη σχετικά με το ότι τα κορίτσια παίζουν με μωρά περισσότερο από ότι τα αγόρια ενώ το 24,4% τείνει να συμφωνεί (ΜΟ=3,35, ΤΑ=1,239).

Πίνακας 29. Τα κορίτσια παίζουν με μωρά περισσότερο από ότι τα αγόρια.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Τα κορίτσια παίζουν με μωρά περισσότερο από ότι τα αγόρια	Διαφωνώ απόλυτα	14	11,8	3,35	1,239
	Μάλλον διαφωνώ	14	11,8		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	46	38,7		
	Μάλλον συμφωνώ	29	24,4		
	Συμφωνώ απόλυτα	16	13,4		

Γράφημα 29. Τα κορίτσια παίζουν με μωρά περισσότερο από ότι τα αγόρια.

Ο Πίνακας 30 και το Γράφημα 30 παρουσιάζει πως το 30,3% των παιδαγωγών έχει ουδέτερα άποψη σχετικά με το ότι τα αγόρια παίζουν περισσότερο με αυτοκίνητα από ότι τα κορίτσια (ΜΟ=3,29, ΤΑ=1,323).

Πίνακας 30. Τα αγόρια παίζουν περισσότερο με αυτοκίνητα από ότι τα κορίτσια.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Τα αγόρια παίζουν περισσότερο με αυτοκίνητα από ότι τα κορίτσια	Διαφωνώ απόλυτα	14	11,8	3,29	1,323
	Μάλλον διαφωνώ	28	23,5		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	36	30,3		
	Μάλλον συμφωνώ	29	24,4		
	Συμφωνώ απόλυτα	12	10,1		

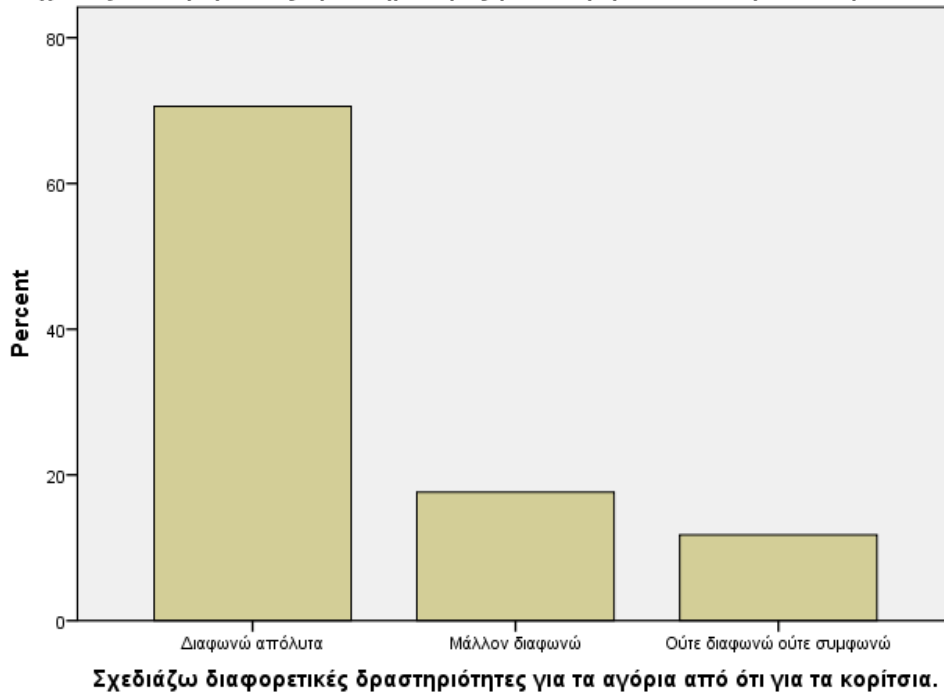
Γράφημα 30. Τα αγόρια παίζουν περισσότερο με αυτοκίνητα από ότι τα κορίτσια.

Ο Πίνακας 31 και το Γράφημα 31 παρουσιάζει πως το 70,6% διαφωνεί απόλυτα με την άποψη πως οι παιδαγωγοί σχεδιάζουν διαφορετικές δραστηριότητες για τα αγόρια από ότι για τα κορίτσια (ΜΟ=1,41, ΤΑ=0,693).

Πίνακας 31. Σχεδιάζω διαφορετικές δραστηριότητες για τα αγόρια από ότι για τα κορίτσια.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Σχεδιάζω διαφορετικές δραστηριότητες για τα αγόρια από ότι για τα κορίτσια	Διαφωνώ απόλυτα	84	70,6	1,41	0,693
	Μάλλον διαφωνώ	21	17,6		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	14	11,8		

Σχεδιάζω διαφορετικές δραστηριότητες για τα αγόρια από ότι για τα κορίτσια.

Γράφημα 31. Σχεδιάζω διαφορετικές δραστηριότητες για τα αγόρια από ότι για τα κορίτσια.

Ο Πίνακας 32 και το Γράφημα 32 παρουσιάζει πως το 94,1% των παιδαγωγών διαφωνεί απόλυτα με την άποψη πως στις δραστηριότητες χειροτεχνίας μοιράζουν τα χρώματα ανάλογα με το αν πρόκειται για αγόρι ή κορίτσι (ΜΟ=1,05, ΤΑ=0,236).

Πίνακας 32. Στις δραστηριότητες χειροτεχνίας μοιράζω τα χρώματα ανάλογα με το αν πρόκειται για αγόρι ή κορίτσι.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Στις δραστηριότητες χειροτεχνίας μοιράζω τα χρώματα ανάλογα με το αν πρόκειται για αγόρι ή κορίτσι	Διαφωνώ απόλυτα	112	94,1	1,05	0,236
	Μάλλον διαφωνώ	7	5,9		

Γράφημα 32. Στις δραστηριότητες χειροτεχνίας μοιράζω τα χρώματα ανάλογα με το αν πρόκειται για αγόρι ή κορίτσι.

Τέλος, ο Πίνακας 33 και το Γράφημα 33 παρουσιάζει πως το 94,1% των παιδαγωγών διαφωνεί πως μοιράζει διαφορετικές ζωγραφιές στα αγόρια και στα κορίτσια (ΜΟ=1,11, ΤΑ=0,472).

Πίνακας 33. Μοιράζω διαφορετικές ζωγραφιές στα αγόρια και στα κορίτσια.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Μοιράζω διαφορετικές ζωγραφιές στα αγόρια και στα κορίτσια	Διαφωνώ απόλυτα	112	94,1	1,11	0,472
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	7	5,9		

Γράφημα 33. Μοιράζω διαφορετικές ζωγραφιές στα αγόρια και στα κορίτσια.

5.4 Ο ρόλος της Προσχολικής Αγωγής στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων

Ο Πίνακας 34 και το Γράφημα 34 παρουσιάζουν το πόσο τα στερεότυπα καλλιεργούνται στην προσχολική ηλικία και παρατηρήθηκε πως το 70,6% θεωρεί πως τα στερεότυπα καλλιεργούνται από την προσχολική ηλικία (ΜΟ=4,35, ΤΑ=1,086).

Ο Πίνακας 35 και το Γράφημα 35 παρουσιάζει τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η δομή στην οποία εργάζονται οι παιδαγωγοί και παρατηρήθηκε πως το 47,1% διαφωνεί απόλυτα πως ο τρόπος που λειτουργεί το Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό στο οποίο εργάζομαι προωθεί τα έμφυλα στερεότυπα ενώ το 35,3% τείνει να διαφωνεί (ΜΟ=2,29, ΤΑ=1,323).

Ο Πίνακας 36 και το Γράφημα 36 παρουσιάζει τις αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας της δομής που εργάζονται οι παιδαγωγοί και οι οποίες μπορούν να συμβάλλουν στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων και παρατηρήθηκε πως το 76,5% των παιδαγωγών θεωρεί πως αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού μπορούν να συμβάλλουν στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων (ΜΟ=4,64, ΤΑ=0,683).

Πίνακας 34. Τα στερεότυπα καλλιεργούνται από την προσχολική ηλικία.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Τα στερεότυπα καλλιεργούνται από την προσχολική ηλικία	Μάλλον διαφωνώ	14	11,8	4,35	1,086
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	14	11,8		
	Μάλλον συμφωνώ	7	5,9		
	Συμφωνώ απόλυτα	84	70,6		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	14	11,8		
	Μάλλον συμφωνώ	42	35,3		
	Συμφωνώ απόλυτα	56	47,1		

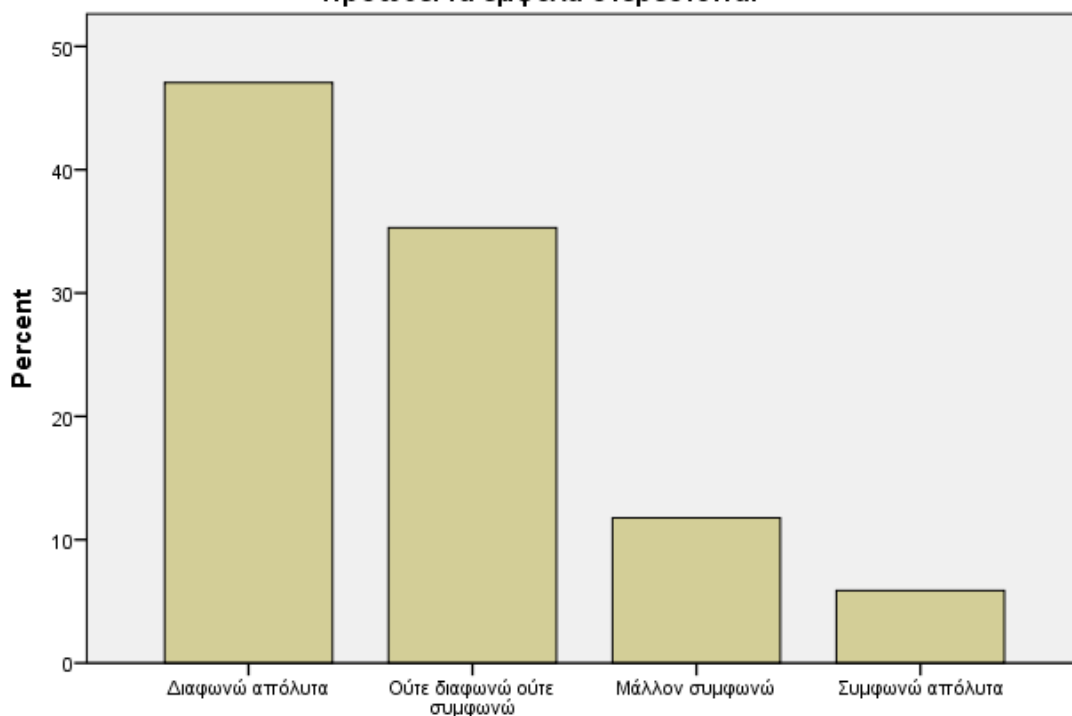

Γράφημα 34. Τα έμφυλα στερεότυπα καλλιεργούνται από την προσχολική ηλικία.

Πίνακας 35. Ο τρόπος που λειτουργεί το Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό στο οποίο εργάζομαι προωθεί τα έμφυλα στερεότυπα.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Ο τρόπος που λειτουργεί το Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό στο οποίο εργάζομαι προωθεί τα έμφυλα στερεότυπα	Διαφωνώ απόλυτα	56	47,1	2,29	1,323
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	42	35,3		
	Μάλλον συμφωνώ	14	11,8		
	Συμφωνώ απόλυτα	7	5,9		

Ο τρόπος που λειτουργεί το Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό στο οποίο εργάζομαι προωθεί τα έμφυλα στερεότυπα.

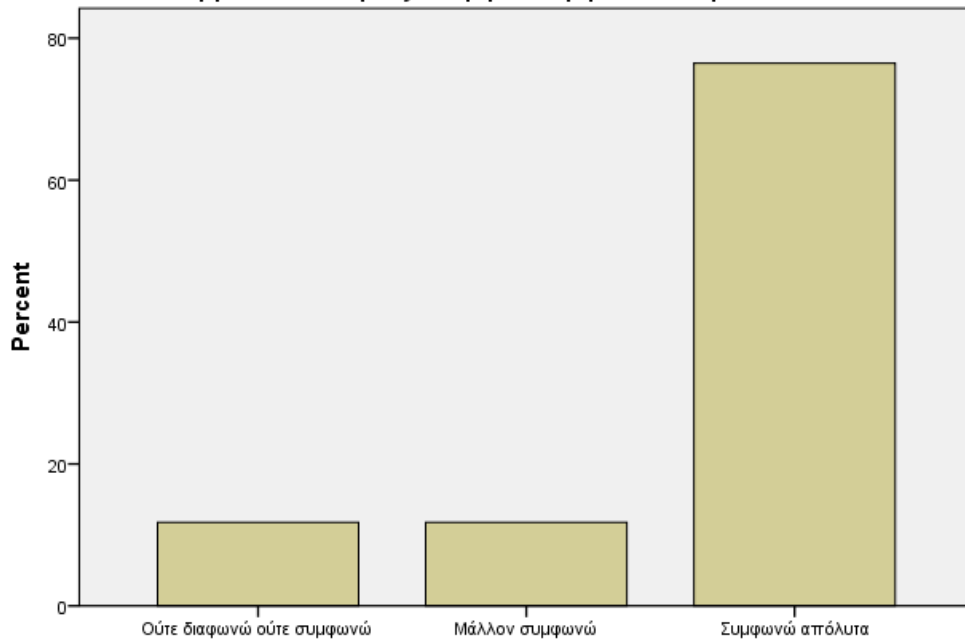
Ο τρόπος που λειτουργεί το Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό στο οποίο εργάζομαι προωθεί τα έμφυλα στερεότυπα.

Γράφημα 35. Ο τρόπος που λειτουργεί το Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό στο οποίο εργάζομαι προωθεί τα έμφυλα στερεότυπα.

Πίνακας 36. Αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού μπορούν να συμβάλλουν στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού μπορούν να συμβάλλουν στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	14	11,8	4,64	0,683
	Μάλλον συμφωνώ	14	11,8		
	Συμφωνώ απόλυτα	91	76,5		

Αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού μπορούν να συμβάλλουν στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων.

Αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού μπορούν να συμβάλλουν στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων.

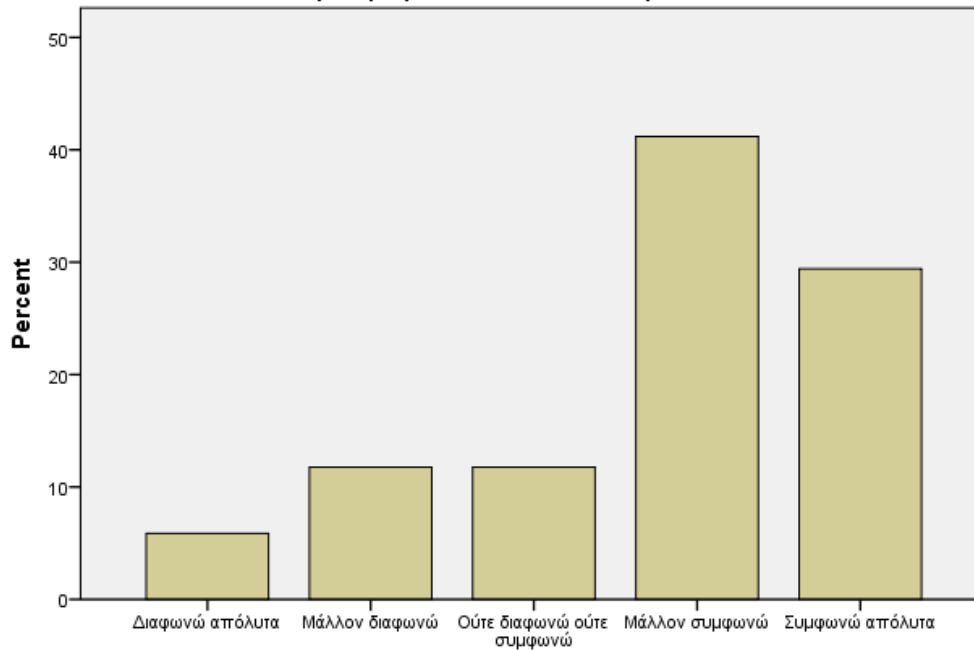
Γράφημα 36. Αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού μπορούν να συμβάλλουν στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων.

Ο Πίνακας 37 και το Γράφημα 37 παρουσιάζει πως το 41,2% των παιδαγωγών γνωρίζει πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού και το 29,4% συμφωνεί απόλυτα (ΜΟ=3,76, ΤΑ=1,169).

Πίνακας 37. Γνωρίζω πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Γνωρίζω πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού	Διαφωνώ απόλυτα	7	5,9	3,76	1,169
	Μάλλον διαφωνώ	14	11,8		
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	14	11,8		
	Μάλλον συμφωνώ	49	41,2		
	Συμφωνώ απόλυτα	35	29,4		

Γνωρίζω πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού.

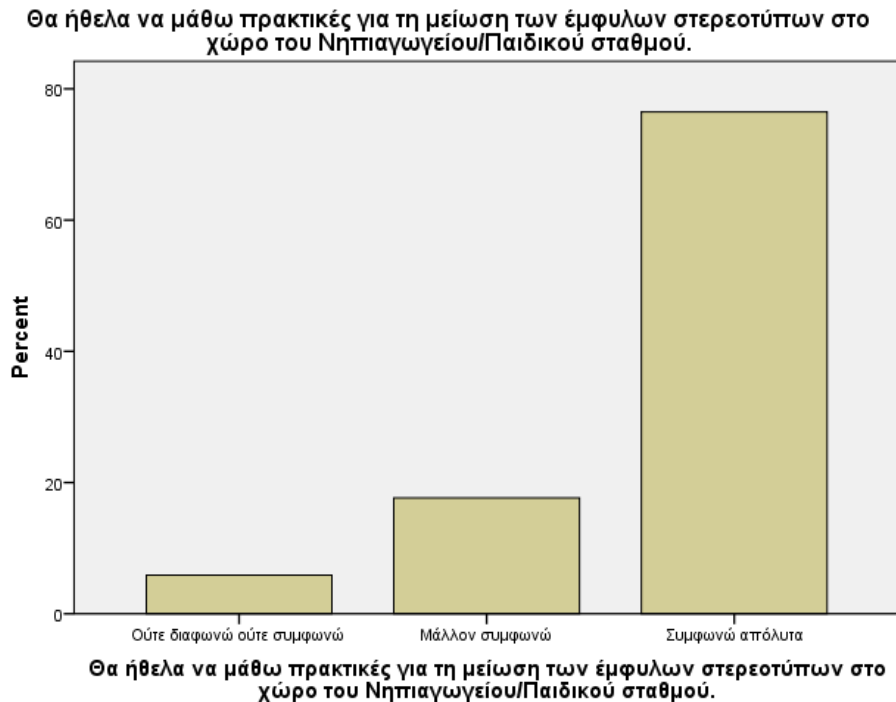
Γνωρίζω πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού.

Γράφημα 37. Γνωρίζω πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού.

Ο Πίνακας 38 και το Γράφημα 38 παρουσιάζει πως το 76,5% των παιδαγωγών θα ήθελε να μάθει πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού (ΜΟ=4,70, ΤΑ=0,592).

Πίνακας 38. Θα ήθελα να μάθω πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Θα ήθελα να μάθω πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	7	5,9	4,70	0,572
	Μάλλον συμφωνώ	21	17,6		
	Συμφωνώ απόλυτα	91	76,5		

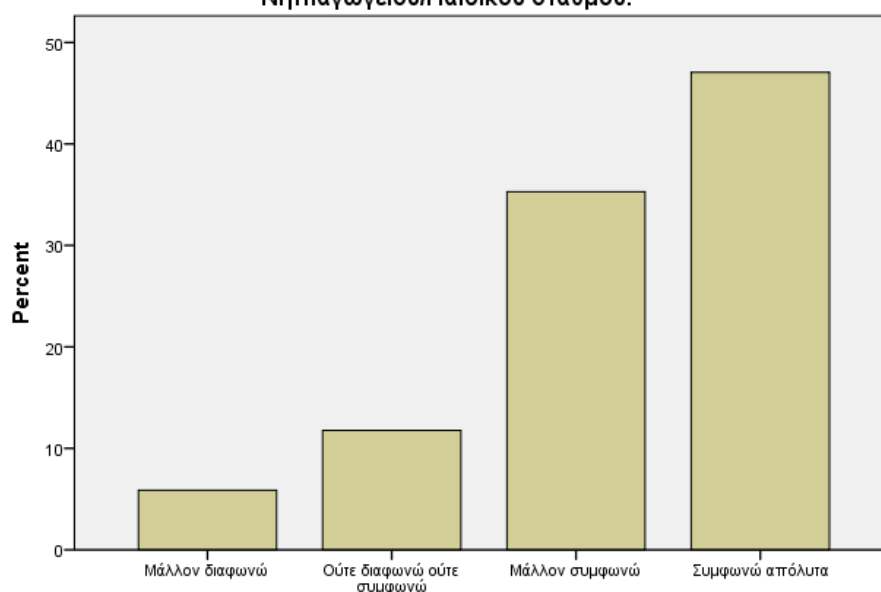
Γράφημα 38. Θα ήθελα να μάθω πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού.

Τέλος, ο Πίνακας 39 και το Γράφημα 39 παρουσιάζει την εφαρμογή πρακτικών για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων και παρατηρήθηκε πως το 47,1% συμφωνεί απόλυτα πως εφαρμόζει πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού ενώ το 35,3% τείνει να συμφωνεί (ΜΟ=4,23, ΤΑ=0,880).

Πίνακας 39. Εφαρμόζω πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού.

Μεταβλητή		Συχνότητα (N)	Ποσοστό (%)	ΜΟ	ΤΑ
Εφαρμόζω πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού	Μάλλον διαφωνώ	7	5,9	4,23	0,880
	Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ	14	11,8		
	Μάλλον συμφωνώ	42	35,3		
	Συμφωνώ απόλυτα	56	47,1		

Εφαρμόζω πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού.

Εφαρμόζω πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού.

Γράφημα 39. Εφαρμόζω πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού.

Ο Πίνακας 40 παρουσιάζει τη συσχέτιση μεταξύ των τριών διαστάσεων που εξετάζουν τα έμφυλα στερεότυπα στην εκπαίδευση και συγκεκριμένα στην προσχολική αγωγή. Πιο συγκεκριμένα, οι αντιλήψεις των νηπιαγωγών που συμμετείχαν στην έρευνα παρατηρήθηκε πως παρουσιάζουν στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση με τα έμφυλα στερεότυπα στο Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό ($r=0,399$, $p<0,05$) και στατιστικά σημαντική αρνητική συσχέτιση με το ρόλος της Προσχολικής Αγωγής στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων ($r=-0,460$, $p<0,05$). Αυτό σημαίνει πως όσο πιο «σωστές» είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών τόσο λιγότερο παρουσιάζονται τα έμφυλα στερεότυπα στο νηπιαγωγείο και στις δραστηριότητες που δημιουργούν οι εκπαιδευτικοί για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας ενώ όσο πιο ενισχυμένος ο ρόλος της προσχολικής αγωγής σχετικά με εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων τόσο πιο μη διαφοροποιημένες και ουδέτερες είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών ανάμεσα στα αγόρια και στα κορίτσια.

Πίνακας 40. Συσχετίσεις.

	Αντιλήψεις Παιδαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα	Τα έμφυλα στερεότυπα στο Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό	Ο ρόλος της Προσχολικής Αγωγής στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων
Αντιλήψεις Παιδαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα	1	0,399*	-0,460**
Τα έμφυλα στερεότυπα στο Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό	0,399*	1	-0,008
Ο ρόλος της Προσχολικής Αγωγής στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων	-0,460**	-0,008	1

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

5.5 1ο ερευνητικό ερώτημα

Ο Πίνακας 41 παρουσιάζει τη συσχέτιση των αντιλήψεων των παιδαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα και την ηλικία τους. Παρατηρήθηκε πως η ηλικία επηρεάζει τις απόψεις των εκπαιδευτικών ($F=11,668$, $p<0,05$).

Πίνακας 41. Πώς σχετίζονται οι αντιλήψεις των παιδαγωγών αναφορικά με τα έμφυλα στερεότυπα με την ηλικία τους.

		df	SS	MS	F	p
Αντιλήψεις Παιδαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα	Μεταξύ των ομάδων (between)	3	25,324	1,948	11,688	0,000
	Εντός των ομάδων (within)	105	17,500	0,167		
	Σύνολο	128	42,824			

5.6 2ο ερευνητικό ερώτημα

Ο Πίνακας 42 παρουσιάζει τη συσχέτιση των αντιλήψεων των παιδαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα και το επίπεδο σπουδών τους. Παρατηρήθηκε πως το επίπεδο σπουδών επηρεάζει τις απόψεις των εκπαιδευτικών ($F=26,131$, $p<0,05$).

Πίνακας 42. Πώς σχετίζονται οι αντιλήψεις των παιδαγωγών αναφορικά με τα έμφυλα στερεότυπα με το επίπεδο σπουδών τους.

		df	SS	MS	F	p
Αντιλήψεις Παι- δαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα	Μεταξύ των ομάδων (between)	3	90,588	6,968	26,131	0,000
	Εντός των ομάδων (within)	105	28,000	0,267		
	Σύνολο	118	118,588			

5.7 3ο ερευνητικό ερώτημα

Ο Πίνακας 43 παρουσιάζει τη συσχέτιση των αντιλήψεων των παιδαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα και την ανάπτυξη των έμφυλων στερεοτύπων. Παρατηρήθηκε πως οι αντιλήψεις των παιδαγωγών σχετίζονται με την ανάπτυξη των έμφυλων στερεοτύπων ($F=34,173$, $p<0,05$).

Πίνακας 43. Πώς σχετίζονται οι αντιλήψεις των παιδαγωγών με την ανάπτυξη των έμφυλων στερεοτύπων.

		df	SS	MS	F	p
Αντιλήψεις Παιδα- γωγών σχετικά με την ανάπτυξη των έμφυλων στερεο- τύπων	Μεταξύ των ομάδων (between)	3	36,567	2,813	34,173	0,000
	Εντός των ομάδων (within)	105	8,643	0,082		
	Σύνολο	118	45,210			

5.8 4ο ερευνητικό ερώτημα

Ο Πίνακας 44 παρουσιάζει τη συσχέτιση των αντιλήψεων των παιδαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα και την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων. Παρατηρήθηκε πως οι αντιλήψεις των παιδαγωγών σχετίζονται με την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων ($F=110,385$, $p<0,05$).

Πίνακας 44. Πώς σχετίζονται οι αντιλήψεις των παιδαγωγών με την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων.

		df	SS	MS	F	p
	Μεταξύ των ομάδων (between)	3	39,861	3,066	110,385	0,000

Αντιλήψεις Παι- δαγωγών σχετικά με την εξάλειψη των έμφυλων στε- ρεοτύπων	Εντός των ομάδων (within)	105	2,917	0,028		
	Σύνολο	118	42,778			

5.9 5ο ερευνητικό ερώτημα

Ο Πίνακας 45 παρουσιάζει τη συσχέτιση των πρακτικών των παιδαγωγών με την ανάπτυξη των έμφυλων στερεοτύπων. Παρατηρήθηκε πως οι πρακτικές που ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί, οι οποίες σχετίζονται με τον έμφυλο διαχωρισμό η μη των δραστηριοτήτων, επηρεάζουν την ανάπτυξη έμφυλων στερεοτύπων ($F=20,666$, $p<0,05$). Όσο πιο καλές πρακτικές χρησιμοποιούν ουδέτερες ως προς τον έμφυλο διαχωρισμό, τόσο λιγότερο αναπτύσσονται και καλλιεργούνται τα έμφυλα στερεότυπα.

Πίνακας 45. Πώς σχετίζονται οι πρακτικές των παιδαγωγών με την ανάπτυξη των έμφυλων στερεοτύπων.

		df	SS	MS	F	p
Πρακτικές παιδα- γωγών	Μεταξύ των ομάδων (between)	3	21,227	7,076	20,666	0,000
	Εντός των ομάδων (within)	105	39,374	0,342		
	Σύνολο	118	60,601			

5.10 6ο ερευνητικό ερώτημα

Ο Πίνακας 46 παρουσιάζει τη συσχέτιση των πρακτικών των παιδαγωγών με την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων. Παρατηρήθηκε πως οι πρακτικές που ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί, οι οποίες σχετίζονται με τον έμφυλο διαχωρισμό των δραστηριοτήτες σε αγορίστικες και κοριτσίστικες, επηρεάζουν την εξάλειψη έμφυλων στερεοτύπων. ($F=26,373$, $p<0,05$). Όσο πιο καλές πρακτικές χρησιμοποιούν και όσο λιγότερο διαχωρίζουν τα παιδιά σε σχέση με το φύλο, τόσο περισσότερο εξαλείφονται τα έμφυλα στερεότυπα.

Πίνακας 46. Πώς σχετίζονται οι πρακτικές των παιδαγωγών με την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων.

		df	SS	MS	F	p
	Μεταξύ των ομάδων (between)	3	17,435	5,812	26,373	0,000

Πρακτικές παιδαγωγών	Εντός των ομάδων (within)	105	25,343	0,220		
	Σύνολο	118	42,778			

Κεφάλαιο 6. Συζήτηση-Συμπεράσματα

6.1 Συζήτηση

Η παρούσα έρευνα είχε ως στόχο να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των παιδαγωγών προσχολικής αγωγής, σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα και να προσδιοριστεί ο ρόλος που διαδραματίζει η προσχολική αγωγή σε αυτά. Στόχος ήταν να διευκρινιστεί αν οι αντιλήψεις και οι πρακτικές των παιδαγωγών της προσχολικής μπορούν να συντελούν στην αναπαραγωγή των έμφυλων στερεοτύπων ή αν μπορούν να συμβάλουν στην εξάλειψη αυτών. Πιο συγκεκριμένα αρχικά διερευνήθηκαν οι απόψεις των παιδαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα σε ένα πιο γενικό πλαίσιο. Έπειτα εξετάστηκαν οι πρακτικές και οι αντιλήψεις των παιδαγωγών στον χώρο των δομών της προσχολικής αγωγής κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Τέλος ερευνήθηκε ο ρόλος τους, στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων μέσω των γνώσεων και των στάσεων τους, καθώς και το κατά πόσο ήταν θετικές σε μια πιθανή επανεκπαίδευση πάνω στην διαχείριση του θέματος του έμφυλου διαχωρισμού και των στερεοτύπων.

Το θέμα του έμφυλου διαχωρισμού και των στερεοτύπων τα τελευταία χρόνια έχει έρθει στο προσκήνιο, καθώς οι επιπτώσεις τους μελετώνται από διάφορες επιστήμες όπως προαναφέρθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια. Έτσι από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει πως οι παιδαγωγοί είναι ευαισθητοποιημένες και έχουν γνώσεις πάνω στο θέμα, τις οποίες απέκτησαν είτε μέσω σεμιναρίων είτε σε μεταπτυχιακό επίπεδο σπουδών, με αποτέλεσμα να είναι ικανές να καλλιεργούν ένα κλίμα ισότητας μέσα στην τάξη. Παρόμοια ευρήματα εντοπίζουν και έρευνες που επισημαίνουν ότι, από την δεκαετία του 1990 οι εκπαιδευτικοί παρουσιάζονται περισσότερο ευαισθητοποιημένοι σε ζητήματα που αφορούν το φύλο (Arnot, David, & Weiner, 1999). Επιπλέον παλαιότερες έρευνες υποστηρίζουν πως, άνθρωποι με σπουδές στις ανθρωπιστικές επιστήμες, όπως αυτές της προσχολικής αγωγής, τείνουν να μην έχουν παραδοσιακές αντιλήψεις σχετικές με τους ρόλους των φύλων και παρουσιάζουν πιο θετικές στάσεις απέναντι στην ισότητά τους (Abraham, 1989).

Στην συνέχεια παρατηρήθηκε, πως δεν υπάρχει διαχωρισμός των δύο φύλων στις αντιλήψεις των παιδαγωγών και ως συνέπεια δεν υπάρχει και διαχωρισμός των δυο φύλων κατά την διάρκεια των δραστηριοτήτων και της ενασχόλησης με τα παιχνίδια, με αποτέλεσμα την ίση αντιμετώπιση των παιδιών σε σχέση με το φύλο και την αποφυγή

αναπαραγωγής έμφυλων στερεοτύπων. Συναφή αποτελέσματα εντοπίζει και πρόσφατη έρευνα, όπου παρατηρήθηκε ότι οι στερεοτυπικές απόψεις σχετικά με το φύλο μειώθηκαν σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, όταν η ενασχόληση με δραστηριότητες και παιχνίδια έπαψε να έχει έμφυλο προσανατολισμό (Ocak Karabay, Guzeldere Aydin, Tunc, & Kanbur, 2018).

Έπειτα, από την παρούσα έρευνα, προέκυψε πως οι παιδαγωγοί θεωρούν πως τα στερεότυπα σχετικά με τους έμφυλους ρόλους αναπτύσσονται από την προσχολική ηλικία και μπορούν να ελαχιστοποιηθούν αντίστοιχα μέσω της προσχολικής αγωγής. Συναφή ευρήματα εντοπίστηκαν και σε προηγούμενες έρευνες όπου τα παιδιά προσχολικής ηλικίας είχαν έντονες στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με τις έμφυλες συμπεριφορές και τους ρόλους των φύλων (Blakemore, 2003). Όμως όπως προαναφέρθηκε οι στερεοτυπικές αντιλήψεις αυτές μπορούν να μειωθούν με κατάλληλο σχεδιασμό δραστηριοτήτων και μη απόδοση έμφυλου χαρακτήρα στα παιχνίδια και τις δραστηριότητες (Ocak Karabay, Guzeldere Aydin, Tunc, & Kanbur, 2018).

Στην συνέχεια έγινε εμφανές πως οι δομές στις οποίες εργάζονταν οι παιδαγωγοί του δείγματος της έρευνας δεν προωθούσαν στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικές με τα δύο φύλα. Παρόμοια ευρήματα παρουσιάζει και ελληνική έρευνα κατά την οποία οι εκπαιδευτικοί φάνηκε ότι εκλάμβαναν τον χώρο του σχολείου ως τόπο απόλυτης ισότητας των δυο φύλων (Φρόση, 2010).

Παρακάτω, ένα ακόμη εύρημα της μελέτης συσχετίζει την ηλικία και το επίπεδο των σπουδών με την ουδέτερη στάση των εκπαιδευτικών για τα δύο φύλα και την προώθηση του κλίματος ισότητας. Οι νεότερες σε ηλικία παιδαγωγοί δεν είχαν στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικές με το φύλο. Τα αποτελέσματα αυτά υποστηρίζονται από πρόσφατη έρευνα η οποία συσχετίζει τους νεότερους σε ηλικία εκπαιδευτικούς και τους εκπαιδευτικούς με ανώτερο επίπεδο σπουδών με αντιλήψεις σχετικές με την ισότητα των φύλων και λιγότερες στερεοτυπικές εκδηλώσεις του έμφυλου διαχωρισμού (Osman , 2021).

Επιπλέον στην συγκεκριμένη έρευνα βρέθηκε, πως οι αντιλήψεις των παιδαγωγών, δεν σχετίζονται με τις στερεοτυπικές απόψεις για τα φύλα και έτσι μπορούν να συμβάλλουν στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων στη προσχολική αγωγή. Παρόμοια ευρήματα παρουσιάζει και ελληνική έρευνα όπου οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν, βρέθηκε πως τάσσονταν κατά των στερεοτυπικών απόψεων για τους έμφυλους ρόλους (Φρόση, 2003).

Τέλος οι καλές πρακτικές που βρέθηκε να εφαρμόζουν οι παιδαγωγοί, στις δομές προσχολικής αγωγής που εργάζονται, αναφορικά με τον έμφυλο διαχωρισμό και την ισότητα των δύο φύλων φαίνεται να βοηθούν στην άρση των έμφυλων στερεοτύπων καθώς όσο καλύτερες πρακτικές εφαρμόζουν στην εκπαιδευτική πράξη τόσο περισσότερο μειώνονται τα έμφυλα στερεότυπα (Ocak Karabay, Guzeldere Aydin, Tunc, & Kanbur, 2018). Αντίστοιχα συμπεράσματα παρουσιάζει και έρευνα που συνδέει τις πρακτικές των εκπαιδευτικών με την δημιουργία ή μη στερεοτυπικών πεποιθήσεων σχετικών με το φύλο (Smolleck & Dunne, 2015).

6.2 Περιορισμοί έρευνας

Κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της έρευνας παρουσιάστηκαν τρεις βασικοί περιορισμοί. Ο πρώτος περιορισμός αφορά την έλλειψη συμμετοχής ανδρικού πληθυσμού, λόγω του αντικειμένου της έρευνας, εφόσον οι παιδαγωγοί προσχολικής αγωγής είναι στην πλειονότητά τους γυναίκες και η ανδρική αντιπροσώπευση είναι ελάχιστη στο συγκεκριμένο επάγγελμα. Ο δεύτερος περιορισμός που παρουσιάστηκε ήταν το μικρό δείγμα της έρευνας. Να σημειωθεί πως στην έρευνα συμμετείχαν 119 παιδαγωγοί. Ο τρίτος περιορισμός ήταν πως το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε για τους σκοπούς της εν λόγω έρευνας και δεν είναι σταθμισμένο με ενδεχόμενο να παρουσιάζει ελλείψεις, αν και στον έλεγχο αξιοπιστίας ο συντελεστής φάνηκε αρκετά υψηλός με αποτέλεσμα το ερωτηματολόγιο να καθίσταται ένα σωστό εργαλείο για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας.

6.3 Προτάσεις

Με την ολοκλήρωση της έρευνας και αφού έχει πραγματοποιηθεί η ανάλυση και τα συμπεράσματα, θα αναφερθούν κάποιες προτάσεις που είναι χρήσιμο να συμπεριληφθούν σε κάποια επόμενη έρευνα με αντικείμενο την ανίχνευση και την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων σε δομές προσχολικής αγωγής. Μία πρόταση για μελλοντική έρευνα είναι η συμμετοχή και ανδρικού πληθυσμού σε έρευνες που αφορούν νηπιαγωγεία καθώς έτσι θα μπορεί να υπάρξει σύγκριση μεταξύ του φύλου των παιδαγωγών, ως προς τις απόψεις, τις στάσεις, τις γνώμες και τις αντιλήψεις τους αναφορικά με τα ζητήματα φύλου. Επιπλέον μια χρήσιμη επέκταση της έρευνας, θα ήταν αυτή να γίνει σε μεγαλύτερη

γεωγραφικά κλίμακα ώστε να διαφανεί αν οι αντιλήψεις και οι απόψεις των παιδαγωγών διαφοροποιούνται ανάλογα με τη γεωγραφική περιοχή που διαμένουν.

6.4 Συμπεράσματα

Από την ανάλυση που πραγματοποιήθηκε εξήχθησαν τα παρακάτω πολύ σημαντικά συμπεράσματα. Όλες οι συμμετέχουσες ήταν γυναίκες, αναμενόμενο εύρημα εφόσον η έρευνα αναφέρεται σε παιδαγωγούς προσχολικής ηλικίας, επάγγελμα στο οποίο δεν υπάρχει μεγάλη ανδρική αντιπροσώπευση. Οι περισσότερες ήταν ηλικίας έως 44 ετών, απόφοιτοι ΑΕΙ με μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών, με μεγάλη εργασιακή εμπειρία αν και οι περισσότερες ήταν αναπληρώτριες νηπιαγωγείων και σε μικρότερο βαθμό βρεφονηπιακών σταθμών. Σχεδόν η πλειονότητα είχε γνώσεις σε θέματα έμφυλων στερεοτύπων καθώς είχε λάβει εκπαίδευση είτε κατά την διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών είτε σε μορφή σεμιναρίων κάτι το οποίο τις καθιστούσε ικανές, να αναγνωρίζουν τα έμφυλα στερεότυπα και να προσπαθούν για την εξάλειψή τους.

Όπως παρατηρήθηκε από την ανάλυση των αντιλήψεων των παιδαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα δεν υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ αγοριού και κοριτσιού σε ότι αφορά τις δυνατότητές τους και τις δραστηριότητες, και πτυχές που στερεοτυπικά άπτονται στο κάθε φύλο, παρατηρώντας έτσι μία ισότητα στις απόψεις των παιδαγωγών της έρευνας. Σχετικά με την ύπαρξη έμφυλων στερεοτύπων στα νηπιαγωγεία και παιδικούς σταθμούς παρατηρήθηκε πως δεν υπάρχουν διαφορές ως προς τα παιχνίδια με τα οποία απασχολούνται τα παιδιά και δεν υπάρχουν δραστηριότητες «κοριτσίστικες» όπως ενασχόληση με τα κουζινικά ή «αγορίστικες» όπως ενασχόληση με τα αυτοκίνητα δείχνοντας πως οι εκπαιδευτικοί δε σχεδιάζουν διαφορετικές δραστηριότητες για τα αγόρια από ότι για τα κορίτσια.

Σχετικά με την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων παρατηρήθηκε πως καλλιεργούνται από την προσχολική ηλικία, η δομή που οι παιδαγωγοί εργάζονται δεν προωθεί τη δημιουργία έμφυλων στερεοτύπων και οι παιδαγωγοί εφαρμόζουν πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού.

Επιπρόσθετα παρατηρήθηκε πως η ηλικία και το επίπεδο σπουδών επηρεάζει τις αντιλήψεις των παιδαγωγών, κάτι που σημαίνει πως όσο πιο νέες και καταρτισμένες είναι οι παιδαγωγοί τόσο οι απόψεις τους σχετικά με τα φύλα και τον διαχωρισμό τους, τείνουν να είναι πιο ουδέτερες και πως αντιμετωπίζουν διαφορετικά τα αγόρια και τα κορίτσια.

Ακόμη, οι αντιλήψεις των παιδαγωγών σχετίζονται με την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων δείχνοντας πως οι παιδαγωγοί είναι οι άμεσοι λειτουργοί που μπορούν με τις καλές πρακτικές που εφαρμόζουν και ακολουθούν, να εξαλείψουν τα έμφυλα στερεότυπα που δημιουργούνται κατά την προσχολική ηλικία. Επιβεβαιώνεται επίσης από την ανάλυση η άποψη αυτή πως οι πρακτικές που ακολουθούν οι παιδαγωγοί και οι οποίες σχετίζονται με διαφορετικές ή μη δραστηριότητες σε αγόρια και κορίτσια, πως επηρεάζουν την εξάλειψη έμφυλων στερεοτύπων. Όσο πιο καλές πρακτικές χρησιμοποιούν τόσο περισσότερο εξαλείφονται τα έμφυλα στερεότυπα.

Αναφορές

Ξενόγλωσσες αναφορές

- Abraham, J. (1989). Teacher Ideology and Sex Roles in Curriculum Texts. *British Journal of Sociology of Education*, pp. 33-51.
- Arnot, M., David, M., & Weiner, G. (1999). *Closing the gender gap: Postwar Education and Social Change*. Polity.
- Ballantine, J., Stuber, J., & Hammack, F. (2015). *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, Μια Συστηματική Ανάλυση*. Επίκεντρο.
- Benson, J., & Haith, M. (2009). *Social and emotional development in infancy and early childhood*. Elsevier.
- Berk, L. (2015). *Η Ανάπτυξη των Βρεφών των Παιδιών και των Εφήβων*. Ιων.
- Blakemore, J. (2003). Children's beliefs about violating gender norms: Boys shouldn't look like girls, and girls shouldn't act like boys. *American Psychology Association*, pp. 411-419.
- Breda, T., Jouini, E., Napp, C., & Thebault, G. (2020, November 23). Gender stereotypes can explain the gender-equality paradox. *PNAS*.
- Brown, C., & Jewell, J. (2014). Introduction to Psychology: The Full Noba Collection. In R. Diener. Noba.
- Canal, P., Garnham, A., & Oakhill, J. (2015, December 23). Beyond Gender Stereotypes in Language Comprehension: Self Sex-Role Descriptions Affect the Brain's Potentials Associated with Agreement Processing. *frontiers in Psychology*.
- Carlana, M. (2018, July). Implicit Stereotypes: Evidence from Teachers' Gender Bias. *IZA Institute of Labor Economics*.
- Carlson, N. &. (2010). *Psychology the Science of Behaviour*. Ontario: Pearson Education.
- Chapman, A. (2013). *Gender Bias in Education*. Retrieved from <http://www.edchange.org/multicultural/papers/genderbias.html>
- Chingtham, T., & Guite, T. (2017). Parental Attitude towards Girl's Education. *Journal of Research & Method in Education*.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Μεταίχμιο.
- Connel, R. W. (2006). *Το κοινωνικό φύλο*. Επίκεντρο.

- Cvencek, D., Meltzoff, A., & Greenwald, A. (2011, March 9). Math–Gender Stereotypes in Elementary School Children. *Child Development*, pp. 766-779.
- DiDonato, M., Martin, C., & England, D. (2013). Gendered interactions and their consequences: a dynamical perspective. In P. Leman, & H. Tenenbaum, *Gender and Development*. Psychology Press.
- Ellemers, N. (2018). Gender Stereotypes. *Annual Review of Psychology*.
- Endendijk, J., Groeneveld, M., Van der Pol, L., & Van Berkel, S. (2014, November). Boys Don't Play with Dolls: Mothers' and Fathers' Gender Talk during Picture Book Reading. *Taylor & Francis online*.
- Henslin, J. M. (2012). *Στοιχεία Κοινωνιολογίας Μια Πρακτική Προσέγγιση*. Αθήνα: Παρισσιανού Α.Ε.
- Hentschel, T., Heilman, M., & Peus, C. (2019, January 30). The Multiple Dimensions of Gender Stereotypes: A Current Look at Men's and Women's Characterizations of Others and Themselves. *Frontiers in Psychology*.
- Hughes, M., & Kroehler, C. (2014). *Κοινωνιολογία Οι βασικές έννοιες*. Κριτική.
- Hyde, J. (2005). The gender similarities hypothesis. *American Psychologist*.
- Kagesten, A. (2016). Understanding Factors that Shape Gender Attitudes in Early Adolescence Globally: A Mixed-Methods Systematic Review. *Plos One*.
- King, T., Scovelle, A., Meehl, A., Milner, A., & Priest, N. (2021). Gender stereotypes and biases in early childhood: A systematic review. *Australasian Journal of Early Childhood*.
- Koenig, A. (2018, June 26). Comparing Prescriptive and Descriptive Gender Stereotypes About Children, Adults, and the Elderly. *Frontiers in Psychology*.
- Koenig, A., & Eagly, A. (2014, September). Evidence for the social role theory of stereotype content: Observations of groups' roles shape stereotypes. *American Psychological Association*.
- Leaper, C., & Smith, T. (2004). A Meta-Analytic Review of Gender Variations in Children's Language Use: Talkativeness, Affiliative Speech, and Assertive Speech. *American Psychological Association*.
- Lightfoot, C., Cole, M., & Cole, R. (2014). *Η Ανάπτυξη των παιδιών*. Gutenberg.
- Maccoby, E., & Jacklin, C. (1974). *The psychology of sex differences*.

- MacNell, L., Driscoll, A., & Hunt, A. (2014, December 5). What's in a Name: Exposing Gender Bias in Student Ratings of Teaching. *Springer*.
- Martin, N., Carlson, N., Miller, H., Heth, D., Donahoe, J., & Martin, N. (2010). *Psychology: The Science of Behavior*.
- McLeod, S. (2017). *Simply Psychology*. Retrieved from Simply Psychology: <https://www.simplypsychology.org/katz-braly.html>
- Mulawarman, W., Komariyah, L., & Suryaningsi, S. (2021, April). Women and leadership style in school management: Study of gender perspective. *Cypriot Journal of Educational Sciences*.
- Ocak Karabay, S., Guzeldere Aydin, D., Tunc, M., & Kanbur, B. (2018, 11 25). The Effects of Social Gender Equality-Oriented Educational Activities. *International Journal of Educational Research Review*.
- Onoyase, A. (2018). Teachers' Attitude towards Teaching of Sexuality Education in Federal Government Colleges in Nigeria - Implications for Counselling. *Higher Education Studies*.
- Osman, S. (2021, 11 20). Preservice Teachers' Perception of Gender Stereotype Beliefs and Practices at Tumu College of Education. *Journal of Advances in Education and Philosophy*.
- Phillips, S. (2005, July 3). Defining and measuring gender: A social determinant of health. *International Journal for Equity in Health*.
- Rafferty, J. (2018). *Ensuring Comprehensive Care and Support for Transgender and Gender-Diverse Children and Adolescents*.
- Raina, S. (2012). Gender Bias in Education. *International journal of research pedagogy and technology in education and movement sciences*.
- Ruble, D., Martin, C., & Berenbaum, S. (2006). Gender Development. *American Psychological Association*.
- Sayman, D. (2007, October). The Elimination of Sexism and Stereotyping in Occupational Education. *Sage Journals*.
- Schmitt, M., & Wirth, J. (2009, December 1). Evidence that Gender Differences in Social Dominance Orientation Result from Gendered Self-Stereotyping and Group-Interested Responses to Patriarchy. *Sage Journals*.
- Sekhar, A., & Parameswari, J. (2021). Gender Stereotype in Education.

- Smolleck, L., & Dunne, M. (2015). *Gender Identity Formation and Early Childhood Education*.
- Spears, B., & Bigler, R. (2004). Children's Perceptions of Gender Discrimination. *American Psychology Association*.
- Stangor, C., Jhangiani, R., & Tarry, H. (2014). *Principles of Social Psychology*.
- Steensma, T. (2013, June). Factors associated with desistence and persistence of childhood gender dysphoria: a quantitative follow up-study.
- Tabassum, N., & Nayak, B. (2021, February 10). Gender Stereotypes and Their Impact on Women's Career Progressions from a Managerial Perspective. *Sage journals*.
- Tolland, I., & Evans, J. (2019, february). What is the difference between sex and gender?
- Unicef. (2020). (2022,June10)Retrieved from Unicef.org: <https://www.unicef.org/education/girls-education>
- United Nations. (2022). *United Nations Human Rights*. (2022, June 12) Retrieved from ohchr.org: <https://www.ohchr.org/en/women/gender-stereotyping>
- WHO. (2019). *World Health Organization*. (2022, June 10). Retrieved from World Health Organization: https://www.who.int/health-topics/gender#tab=tab_1
- Wolff, F. (2021). How classmates gender stereotypes affect students math self-concepts: a multilevel analysis. *Frontiers in Psychology*.
- Wood, W., & Eagly, A. (2012). Biosocial Construction of Sex Differences and Similarities in Behavior. In *Advances in Experimental Social Psychology*.
- Wood, W., & Eagly, A. (2015). Two Traditions of Research on Gender Identity.

Ελληνικές αναφορές

- Αγγελή, Μ., & Λέστα, Σ. (2018). *GenderEd Καταπολεμώντας τα στερεότυπα του φύλου στην Εκπαίδευση*. Mediterranean Institute of Gender Studies.
- Γκασούκα, Μ. (2004). *Η διάσταση του φύλου στη σχέση οικογένειας και σχολείου», Συμβουλευτική γονέων*. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β., & Σακκάς, Δ. (2007). *Από την εφηβεία στην ενήλικη ζωή, μελέτες για της ταυτότητες φύλου στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα*. Gutenberg.
- Δημητρακάκης, Κ., & Μανιάτης, Π. (2001). Η Αντιφατικότητα της διδακτικής πράξης μέσα από τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών. *3ο Διεθνές συνέδριο Πανεπιστήμιο Πατρών*.

- Κογκίδου, Δ. (2015). *Πέρα από το ροζ και το γαλάζιο Όλα τα παιχνίδια για όλα τα παιδιά*. Επίκεντρο.
- Μαλτέζου, Δ., & Κουλαουτζίδης, Γ. Α. (2020, αύγουστος). έμφυλα στερεότυπα και μετασχηματισμός θεωρήσεων στην εσπερινή εκπαίδευση ενηλίκων: νοητικές συνήθειες. *ejournals*.
- Μαραγκουδάκη, Ε. (2003). *Εκπαίδευση και Διάκριση των φύλων παιδικά αναγνώσματα στο νηπιαγωγείο*. Οδυσσέας.
- Μπούνα, Α. (2019). *Η διαμόρφωση της έμφυλης ταυτότητας Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου*. Αθήνα: Πεδίο.
- Σιδηρούλα, Ζ.-Κ. (2006). *Διερευνώντας το φύλο, Ιστορική διάσταση και σύγχρονος προβληματισμός στη γενική, επαγγελματική και συνεχιζόμενη εκπαίδευση*. Βάνιας.
- Σιώμκος, Γ. (2005). *Εφαρμογή μεθόδων ανάλυσης στην έρευνα αγοράς*. Σταμούλη Α.Ε.
- Φρόση, Λ. (2003). Εκπαιδευτικοί και Φύλο: Αντιλήψεις, Προσδοκίες, Πρακτικές. In Β. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Σ. Ζιώγου-Καραστεργίου, & Λ. Φρόση, «Φύλο και Εκπαιδευτική Πραγματικότητα στην Ελλάδα:Πρωθώντας Παρεμβάσεις για την Ισότητα των Φύλων στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα.
- Φρόση, Λ. (2010). *Τα φύλα στο σχολείο και στον λόγο των εκπαιδευτικών*. Τόπος.

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Θα ήθελα τη συμμετοχή σας στη συμπλήρωση του επισυναπτόμενου ερωτηματολογίου, για την έρευνα που διεξάγω αναφορικά με **τις αντιλήψεις των Παιδαγωγών Προσχολικής Ηλικίας σε σχέση τα έμφυλα στερεότυπα και το ρόλο της προσχολικής αγωγής στην εξάλειψή τους**. Ο χρόνος που θα χρειαστεί να αφιερώσετε είναι λίγος. Διασφαλίζονται η ανωνυμία σας και η εμπιστευτικότητα των στοιχείων που θα καταγραφούν, καθώς τα δεδομένα που θα προκύψουν θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς και τα στοιχεία σας δε θα συσχετιστούν με κανέναν τρόπο με τα ευρήματα. Με την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου συναινείτε στην συμμετοχή σας στην έρευνα.

Η έρευνα διεξάγεται στο πλαίσιο εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής «Παιδαγωγική μέσω καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων».

Παραμένω στη διάθεσή σας για οποιαδήποτε πληροφορία.

Νίκη Ψωμάδη: nikipsomadi@gmail.com

Ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη βοήθειά σας.

1^ο τμήμα: Δημογραφικά στοιχεία

Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

Ηλικία: Κάτω των 35 ετών

35 – 44 ετών

45 – 54 ετών

55 ετών και άνω

Επίπεδο σπουδών: Α.Ε.Ι.

Δεύτερο πτυχίο

Μεταπτυχιακό

Διδακτορικό

Άλλο

Έτη εργασίας (σχολικά έτη): 0-5 έτη

6-10 έτη

11-15 έτη

16-20 έτη

21-25 έτη

26-30 έτη

31-35 έτη

36 και άνω

Εργασιακή σχέση: Αναπληρωτής/τρια Μόνιμος/η

Δομή στην οποία εργάζεστε: Βρεφονηπιακός σταθμός

Παιδικός σταθμός

Νηπιαγωγείο

Ως φοιτητής/τρια έχετε παρακολουθήσει μαθήματα σε προπτυχιακό ή μεταπτυχιακό επίπεδο αναφορικά με ζητήματα φύλου στην εκπαίδευση;

Όχι Ναι

Έχετε παρακολουθήσει ποτέ κάποια σεμινάρια ή επιμορφωτικά προγράμματα σχετικά με ζητήματα φύλου στην εκπαίδευση;

Όχι Ναι

2^ο τμήμα: Αντιλήψεις Παιδαγωγών σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα

Σε ποιο βαθμό **συμφωνείτε** με τα παρακάτω; Είναι σημαντικό να απαντήσετε σε όλες τις προτάσεις χρησιμοποιώντας την εξής κλίμακα:

1 = Διαφωνώ απόλυτα 2 = Μάλλον διαφωνώ 3 = Ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ 4 = Μάλλον συμφωνώ 5 = Συμφωνώ απόλυτα

2.1	Τα αγόρια έχουν περισσότερα προβλήματα πειθαρχίας από τα κορίτσια.	1	2	3	4	5
2.2	Τα κορίτσια δεν πρέπει να είναι ανταγωνιστικά γιατί τα αγόρια δεν συμπαθούν τα κορίτσια που κερδίζουν στον ανταγωνισμό.	1	2	3	4	5
2.3	Τα αγόρια είναι πιο προσεκτικά στις λεπτομέρειες, ακούν και εκτελούν τις οδηγίες καλύτερα από τα κορίτσια.	1	2	3	4	5
2.4	Τα αγόρια είναι πιο κατάλληλα να συμμετέχουν στη δημόσια ζωή αργότερα.	1	2	3	4	5

2.5	Τα κορίτσια είναι πιο κατάλληλα για να παρέχουν φροντίδα.	1	2	3	4	5
2.6	Τα κορίτσια είναι πιο κατάλληλα να φροντίζουν μικρότερα παιδιά.	1	2	3	4	5
2.7	Τα αγόρια είναι πιο κατάλληλα να αναλάβουν αργότερα διοικητικές θέσεις.	1	2	3	4	5
2.8	Οι άντρες είναι πιο κατάλληλοι για να παίρνουν σημαντικές αποφάσεις μέσα στην οικογένεια.	1	2	3	4	5
2.9	Οι άντρες είναι πιο κατάλληλα να κερδίζουν το ψωμί της οικογένειας.	1	2	3	4	5
2.10	Οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για να αναλαμβάνουν δουλειές του σπιτιού.	1	2	3	4	5
2.11	Οι άντρες είναι πιο κατάλληλοι για να παίρνουν αποφάσεις για θέματα της δημόσιας ζωής που αφορούν την πολιτική, την οικονομία, την εξωτερική πολιτική.	1	2	3	4	5
2.12	Οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για να παίρνουν αποφάσεις για θέματα της δημόσιας ζωής που αφορούν τους πρόσφυγες, το περιβάλλον, την κοινωνική πολιτική.	1	2	3	4	5
2.13	Οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για επαγγέλματα που απαιτούν φροντίδα.	1	2	3	4	5
2.14	Οι γυναίκες είναι πιο κατάλληλες για επαγγέλματα που έχουν σχέση με ανθρώπους.	1	2	3	4	5
2.15	Τα κορίτσια δεν είναι ανάγκη να ανησυχούν πολύ για το αν θα βρουν δουλειά.	1	2	3	4	5
2.16	Δεν είναι απαραίτητο για ένα κορίτσι να είναι καλή μαθήτρια, για να τα πάει καλά στη ζωή αργότερα.	1	2	3	4	5
2.17	Δεν είναι απαραίτητο για ένα αγόρι να είναι καλός μαθητής, για να τα πάει καλά στη ζωή.	1	2	3	4	5
2.18	Τα κορίτσια θα παντρευτούν σε σύντομο χρονικό διάστημα μετά το σχολείο.	1	2	3	4	5

3^ο τμήμα: Τα έμφυλα στερεότυπα στο Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό

Σε ποιο βαθμό **συμφωνείτε** με τα παρακάτω; Είναι σημαντικό να απαντήσετε σε όλες τις προτάσεις χρησιμοποιώντας την εξής κλίμακα:

**1 = Διαφωνώ απόλυτα 2 = Μάλλον διαφωνώ 3= Ούτε διαφωνώ
ούτε συμφωνώ 4 = Μάλλον συμφωνώ 5 = Συμφωνώ απόλυτα**

3.1	Τα παιχνίδια στο Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό είναι χωρισμένα ανάλογα με το φύλο (παιχνίδια για αγόρια, παιχνίδια για κορίτσια).	1	2	3	4	5
3.2	Τα κορίτσια παίζουν με κουζινικά περισσότερο από ότι τα αγόρια.	1	2	3	4	5
3.3	Τα κορίτσια παίζουν με μωρά περισσότερο από ότι τα αγόρια.	1	2	3	4	5
3.4	Τα αγόρια παίζουν περισσότερο με αυτοκίνητα από ότι τα κορίτσια.	1	2	3	4	5
3.5	Σχεδιάζω διαφορετικές δραστηριότητες για τα αγόρια από ότι για τα κορίτσια.	1	2	3	4	5
3.6	Στις δραστηριότητες χειροτεχνίας μοιράζω τα χρώματα ανάλογα με το αν πρόκειται για αγόρι ή κορίτσι.	1	2	3	4	5
3.7	Μοιράζω διαφορετικές ζωγραφιές στα αγόρια και στα κορίτσια.	1	2	3	4	5

4^ο τμήμα: Ο ρόλος της Προσχολικής Αγωγής στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων.

Σε ποιο βαθμό **συμφωνείτε** με τα παρακάτω; Είναι σημαντικό να απαντήσετε σε όλες τις προτάσεις χρησιμοποιώντας την εξής κλίμακα:

**1 = Διαφωνώ απόλυτα 2 = Μάλλον διαφωνώ 3= Ούτε διαφωνώ
ούτε συμφωνώ 4 = Μάλλον συμφωνώ 5 = Συμφωνώ απόλυτα**

4.1	Τα έμφυλα στερεότυπα καλλιεργούνται από την προσχολική ηλικία.	1	2	3	4	5
4.2	Ο τρόπος που λειτουργεί το Νηπιαγωγείο/Παιδικό σταθμό στο οποίο εργάζομαι προωθεί τα έμφυλα στερεότυπα.	1	2	3	4	5
4.3	Αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του	1	2	3	4	5

	Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού μπορούν να συμβάλλουν στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων.					
4.4	Γνωρίζω πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού.	1	2	3	4	5
4.5	Θα ήθελα να μάθω πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού.	1	2	3	4	5
4.6	Εφαρμόζω πρακτικές για τη μείωση των έμφυλων στερεοτύπων στο χώρο του Νηπιαγωγείου/Παιδικού σταθμού.	1	2	3	4	5

[Αντιλήψεις Παιδαγωγών για τα έμφυλα στερεότυπα - Ο ρόλος της προσχολικής αγωγής στην εξάλειψή τους \(google.com\)](#)